

הישיבה המאה-ושבעים וארבע של הכנסת התשיעית

יום שלישי, ג' טבת תשל"ט (2 ינואר 1979)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:02

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

עבודה והרווחה בעניין מגמות האוצר לקצץ בקיצבאות הילדים ובעקבות מסקנות הוועדה המשותפת של ועדת הפנים ואיכות הסביבה וועדת הכספים בעניין השבתת בתי-הקולנוע.

כן הונחו הודעות משרד התחבורה בעקבות מס' קנות ועדת הכלכלה בעניין הבטיחות בגמלי-התעופה בן-גוריון ובעניין האמרת מחירי חלקי חילוף לרכב.

כמו-כן הונח דין-יחשבון כספי ליום 31 במארס 1978, מטעם משרד האוצר.

חז"ר פ. שינמן :

הריני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. בראש שונה נשמע הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

מוכיר הכנסת נ. לורר :

ברשות היושב-ראש הנני מתכבד להודיע כי הונחו היום על שולחן הכנסת, לקריאה שנייה ולקריאה שלישית: חוק המילות (הוראות שונות) (תיקון), תשל"ט-1979, שהוחזר מוועדת הכספים.

גם הונחו הודעות שר האוצר בעקבות מסקנות ועדת ה-

ב. שאילתות ותשובות

נניח 252 יחידות דיור בשלבי גמר, מהן כ-190 קו"טגים. מוסדות הציבור בשלבי בנייה הם: אולם ספורט, גן-ילדים, מעון יום, מרכזון מסחרי וכן מער"כות ביוב, מים, חשמל, טלפון וטלוויזיה בשכונה ג'. כל אלה בעבודות גמר. בשכונה ד' הופסקה עבודת המערכות לאור התחרויות האחרונות. סלילת הכבישים בשכונות ב' וג' נשלמת אך לא מבצעים מסלולים נוספים בשכונה ד'.

עבודות שהופסקו: 216 יחידות דיור שהיו מיועדות לבנייה עצמית; מוסדות ציבור: 4 כיתות גן ובית-ספר בן 12 כיתות; עבודת התיכנון של בית-הספר המקיף, אולם מופעים, בית משרדים ו-56 יחידות "בית היוצר".

עד היום הוצאו, בערכים נומינאליים, על הקמת ימית 395 מיליון לירות, ובכלל זה 107 מיליון לירות לגמר העבודה. להשלמת הפרוייקט כולו דרושים עוד 61 מיליון לירות. בערכים ריאליים צופים שההוצאות לפרוייקט הקמת ימית יסתכמו ב-663 מיליון לירות.

בביקורי בימית התחייבתי שלא נפסיק את הבנייה במבנים שהם בשלבי גמר. אני חושב שלא יהיה מוצדק להפסיק את הבנייה באותם מבנים שהם בשלבי גמר כל עוד אנו מבקשים מתושבי ימית להישאר ולגור במקום תקופה נוספת של שלוש שנים לפחות.

חז"ר פ. שינמן :

רשות לשאלה נוספת לחברת-הכנסת ארבל-אלמוז-לינו.

שדשנה ארבל-אלמוזלינו (המערך):

בעקבות דבריו האחרונים של שר הבינוי והשיכון, שניתנה הוראה על-ידי כבוד השר לא להפסיק את בנייתם של מבנים אשר הוחל בבנייתם, האם כלול בכך גם אולם הספורט שבו בבונים הקירות

חז"ר פ. שינמן :

הסעיף הבא בסדרי-היום: שאילתות ותשובות. שר הבינוי והשיכון ישיב לתשע-עשרה שאילתות.

1816. פיתוח ובינוי העיר ימית

הברת-הכנסת ש. ארבל-אלמוזלינו שאלה את שר הבינוי והשיכון ביום י"ג בסיון תשל"ח (18 ביוני 1978):

בעתון "הארץ" פורסם על-ידי מר מרדכי ארציאלי, כתב העתון, שמתישבי ימית מסרו בפגישתם עם שר-האנרגיה והתשתית, מר י. מודעי, שהממשלה הקפידה למעשה את הבנייה של הישובים החדשים בחבל רפית של העיר ימית, ושמועמדים שנרשמו לדירות החדשות שהוקמו ולתכנית "בנה ביתך בימית" לא עברו להתגורר במקום בגלל העדר תעסוקה מתאימה.

נוכח החשיבות האומית בהגדלת האוכלוסיה ביימית ובפיתוח מואץ של העיר, רצוני לשאול את כבוד השר:

1. האם קיימת תכנית להקים מפעלי תעשייה ביימית?
2. אילו מקורות תעסוקה ייווצרו במקום בעתיד הקרוב?
3. מה הן תכניות הבנייה לשנת הקרובה?
4. אילו מוסדות ציבור עומדים להיבנות בשנה הקרובה?

5. מה הוא אומדן גידול האוכלוסיה של העיר לחמש השנים הקרובות?

שר הבינוי והשיכון נ. פת :

הריני מתכבד להשיב: כיום נמצאות בימית בב-

של כלל האוכלוסיה שבתחום העיר חיפה. עדיפויות בטיפול ניתנות בהתאם למצב הדיור ולכוונות תכנית המיתאר של העיר חיפה. לצרכי טיפול יסודי בבעיה זאת הוזמן על-ידינו סקר שמגמתו היתה להבליט את מצב הדיור ואת מספר המשפחות הסובלות ממצוקה וגדלן. כמורכב בדק הסקר ורצה לכוון לאפשרות של פינוי ובנייה במשולב, ואכן קיים טיפול בניהול. אציין כי כמעט מחצית האוכלוסיה היא של מיעוטים.

במקביל לזאת היה טיפול שוטף בנושא דיור של מיעוטים במסגרת כל השכונות בתוך העיר ובכללם ואדי ניסנס. במשך שלוש השנים האחרונות ניתן סיוע:

א. בהלוואות — בסך כולל של כ-12 מיליון לירות (ההלוואות היו לצרכי שיפוץ ודמי מפתח) — 462 פתרונות דיור; בדיר חדש ובדירות מיד שנייה — יותר מ-40 פתרונות דיור; במסגרת התכנית 3 פלס — 16 פתרונות דיור; בסך הכול — 518 פתרונות דיור;

ב. 1. בבנייה. בשביל המיעוטים נמצאות ברחוב עוספיה 16 יחידות דיור בבנייה, וברחוב עבאס 30 יחידות דיור. נעשים מאמצים להפעיל בשנה זו עוד 24 יחידות דיור; 2. יבוא סיוע במסגרת הקצבה לדיירות מיד שנייה בהתאם לאפשרויות; 3. רק כעת הופעל התקציב לסיוע בהלוואות לשנת 1978;

ג. לגבי ואדי ניסנס קיים טיפול תכנוני ונסיון לקבוע מקום לשילוב של פינוי ובנייה גם יחד. אין להניח שאתר זה ייכנס לפעולה בשנתיים הקרובות.

1917. שיפוץ שכונות ערביות בירושלים

החברה הכנסת מ. עמאר שאל את שר הבינוי והשיכון ביום כ"ב בסיון תשל"ח (27 ביוני 1978):

בעתון "הארץ", מתאריך 4 ביוני 1978, פורסם ראיון עם ראש עיריית ירושלים, מר טדי קולק, שבין היתר טען: "דיברתי לפני יומיים עם שר הדיור והשיכון. התחננתי שיתן 10 מיליון לירות לשיפוץ השכונות הערביות, כפי שנתן משרדו לשכונות היהודיות. גדעון פת דווקא מבין טוב את המצב אבל כסף לא ראיתי ממנו. הוא טוען שבמפלגתו אין לו תומכים בעניין זה ושלא קשה לו להסביר שם את חשיבות העניין".

אבקש להשיב לי:

1. אימתי הבאת את הנושא הנידון, היינו מתן תקציב לשיפוץ השכונות הערביות בירושלים, לדיון במפלגתך?

2. באיזו מסגרת התקיים דיון זה ומי השתתף בו?

3. האם הבאת את הנושא הנ"ל לדיון בממשלה או בוועדת שרים, ואם כן, אימתי ומה היתה ההחלטה?

4. האם המסגרת הנאותה לקביעת מדיניות והחלטות ביצוע בעניינים שבתחום אחריות משרדך היא מפלגתית או ממשלתית?

וחסרה רק התקרה, ובנייתו הופסקה על-פי הוראות הממשלה?

שר הבינוי והשיכון ג. פת:

ממשיכים בבניית אולם הספורט הזה. ציינתי זאת בתחילת דברי.

ששנה ארכלי-אלמולינו (המערך):

נמסר לי לפני שבועיים שבנייתו הופסקה על-פי הוראות הממשלה.

שר הבינוי והשיכון ג. פת:

לא, זה אולם הספורט הנוסף שנמצא עדיין אפילו לא בשלב יסודות אלא בשלב חפירות. אולם הספורט שעליו מדברת חברת הכנסת ארכלי-אלמולינו נמצא בתהליך בניה ואפילו התלונו בפני כשבקרת בימית מדוע לא נמסר הגג לבנייה על-ידי מסגרים המתגוררים בימית. הוצא מכרו וזכתה בו חברה שמקומה באשקלון. הסברתי להם שחיפשו בעל מלאכה שאכן יוכל להקים גג כזה משום הנסיון שרכש בבניית גג דומה, מי שבנה את הגג של אולם הספורט הראשון שנבנה ונמצא בשימוש.

על-כל-פנים מתחייב אני תוך יום-יומיים לבדוק את העניין ולהודיע לחברת הכנסת ארכלי-אלמולינו. אולם ספורט אחד נמצא בבנייה וממשיכים בהשלמתו; באולם הספורט הנוסף הופסקה הבנייה.

1915. מצוקת הדיור של תושבי ואדי ניסנס

חברת הכנסת ת. טובי שאל את שר הבינוי והשיכון ביום כ"ב בסיון תשל"ח (27 ביוני 1978):

מסקר שנערך על-ידי עיריית חיפה, משרד השיכון וחברת השיכון העירונית "שקמונה" מתברר ששכונת ואדי ניסנס (המאכלסת בתושבים ערבים) היא השכונה המסוכנת ביותר מבחינת צפיפות תנאי הדיור. לפי הסקר מתברר שבואדי ניסנס יש 341 בניינים המכילים 1,056 דירות ו-231 בתי-עסק. בבתי אלה גרות 1,100 משפחות ש-305 מהן כוללות 4 נפשות ויותר.

מבין 341 הבניינים יש 191 (65%) שאינם ראויים למגורים (ושבכל זאת גרות בהם משפחות), ו-35 בניינים מסוכנים שיש להרסם. שכונה זו, עם כל תנאי הדיור והצפיפות ורמת הבניינים הירודה ביותר היא השכונה היחידה בחיפה שלא עברה שיפוצים ותיקונים מאז 1948. בשנתיים האחרונות הוקם שיכון עירוני שנתן דיור חליף טוב יותר ל-30 משפחות, אך המצב נשאר חמור ואף מחמיר עוד יותר משנה לשנה.

הגני שואל את כבוד השר:

1. האם מודע משרד השיכון לתנאי הדיור הקשים של תושבי שכונת ואדי ניסנס בחיפה?

2. מהן התכניות ופעולות משרד השיכון כדי להקל את מצוקת הדיור של תושבי חיפה הערביים שבואדי ניסנס?

תשובת שר הבינוי והשיכון ג. פת:

(לא הוקראה, נמסרה לפרוטוקול)

חברת "שקמונה" מטפלת בבעיית מצוקת הדיור

לנוכח מצוקת הדיור ההולכת וגוברת ולנוכח מספר הזוגות הצעירים אשר אין בידם אפשרות לרכוש דירה, אני שואל את כבודי:

1. מדוע אין משרד השיכון מתכנן בנייה למסירה בשכירות בתנאי סיבסוד?

2. מדוע אין משרד השיכון מתחיל בתכנית חומש לחיסול מצוקת הדיור בשכונות העוני על-ידי בניית 12,000 דירות לשנה בשכר חדשי מסובסד כדי להגיע ל-60,000 דירות תוך חמש שנים?

היו"ר פ. שינמן:

אבקש את שר הבינוי והשיכון להשיב לשאלתה מ'מס' 2000 של חבר-הכנסת ביטון. חבר-הכנסת ביטון איננו באולם. אבקש להעביר לפרוטוקול.

עמנואל טולידאנו (התנועה לשינוי ויזמה):
אבקש לקבל תשובה לשאלתה של חבר-הכנסת ביטון.

שר הבינוי והשיכון ג. פת:
בתשובה לשאלתה של חבר-הכנסת ביטון, על-פי בקשת חבר-הכנסת הנכבד טולידאנו, הריני מתכבד להשיב:

בעקבות עליית מחירי התשומות ומחירי המוצרים חלה עלייה גדולה גם במחירי הדירות. תופעה זו אכן גרמה למצוקה אצל קבוצות רבות יותר הרוצות לר-כוש דירות. משרד הבינוי והשיכון נעדר לפתירת הבעיה באמצעים אלה: 1. הגדלת היצע הבנייה על-ידי עידוד מקיף להגדלת הבנייה הפרטית ועל-ידי הגדלת המשאבים לבנייה יזומה על-ידי המשרד; 2. הגדלת ההלוואות לזכאי המשרד, לזוגות צעירים, לער-לים, הטבת תנאי דיור ותכנית 3 פלוס. למשל: הלוואה מאקסימאלית לזוג צעיר בירושלים הועלתה מ-205 אלף לירות ל-325 אלף לירות. הלוואה מאקסימאלית למשפחה המתגוררת בצפיפות של שלוש נפשות ויותר — תכנית הקרויה 3 פלוס — לחדר הועלתה מ-240 אלף לירות בירושלים ל-400 אלף לירות; 3. תיכנון כ-6,000 יחידות דיור מתוך מלאי הדירות לבנייה לאיכילוס בשכירות מסובסדת למשפחות זכאיות.

יש לזכור כי יש כיום מלאי של כ-200 אלף יחידות דיור המאוכלס בשכירות מסובסדת, אשר חלקו מתפנה ומשמש לאיכילוס מחדש, בעיקר כמובן דירות המצויות בידי חברות "עמידר" ו"עמגור".

2191. בנייה ופתרונות דיור לזוגות צעירים

חבר-הכנסת ש. פלאטי-שרון שאל את שר הבינוי וה-שיכון ביום י"ד בתמוז תשל"ח (19 ביולי 1978):

בעתונות נמסר כי שטח של 13.5 דונאם הנקרא "קרית יובל מערב" נמסר לחברות קבלניות לשם הקמת 120 יחידות דיור לזוגות צעירים. הבנייה היתה אמורה להסתיים ב-1975. היום, חמש שנים לאחר חתימת ההסכם, נמשכים הדיונים בין מינהל מקרקעי ישראל, משרד השיכון והקבלנים כדי להחליט כיצד לנהוג בקרקע.

שאלותי הן:

5. האם נכון הנך לחזור בך ולהיענות לבקשת ראש עיריית ירושלים וליתן את ההקצבה הנדרשת לשיפוץ שכונות ערביות נזקקות בירושלים?

שר הבינוי והשיכון ג. פת:
ברשות היושב-ראש, אבקש להשיב לשאלתה זו אף שחבר-הכנסת עמאר איננו באולם.

1. דיונים כנ"ל לא מתנהלים במסגרת מפלגתית, לכן התשובה היא שלילית.

2. אם מתנהלים דיונים, הם מתנהלים במסגרת המשרד.

3. לא מצאתי צורך לכך.

4. ראה תשובתי לסעיף 1.

5. אין לי ממה לחזור. הנושא נידון במסגרת שיפוץ שכונות בירושלים בכלל, ללא קשר להיותן שכונות ערביות או יהודיות.

1920. הצד החזותי של הבנייה בישראל

חבר-הכנסת י. תמיר שאל את שר הבינוי והשיכון ביום כ"ב בסיון תשל"ח (27 ביולי 1978):

האדריכלים מצביעים בחומרה על שהתיכנון האר-כיטקטוני בארץ והצד החזותי הפיסי של הבנייה נפ-גמים קשות מכך שמהנדסים מגישים תכניות בנייה בלי לקחת בחשבון את הצד הארכיטקטוני והאסטטי.

אודה לכבוד השר אם ישיב לי:

1. מה עושה משרדך לתיקון המצב?
2. האם נשקלה האפשרות שבקשה לתכנית בנייה המוגשת על-ידי מהנדס תהיה חתומה גם על-ידי אד-ריכל שיתייחס לעיצוב המבנה?

תשובת שר הבינוי והשיכון ג. פת:
(לא הוקראה, נמסרה לפרוטוקול)

לכל השאלות: משרד הבינוי והשיכון מוסר את כל הבניינים הנבנים ביזמתו לתיכנון למשרדי אדרי-כלים בלבד. תיכנון הבנייה שאינה ביזמתו של משרד הבינוי והשיכון הוא בכפיפות לחוק התיכנון והבנייה באחריות שר הפנים וחוק המתנדסאים והאדריכלים שבאחריות שר העבודה והרווחה, חוק המאפשר להנ-דסאים ולטכנאים לתכנן מבנים פשוטים עד אחד-עשר מטר גובה ולהגיש לרשויות בחתימתם, ללא העסקת אדריכל.

רוב המבנים שמשרד הבינוי והשיכון בונה נמ-ציאים בתחומה של קאמגוריה זו. אולם מתוך הכרה שהשיכונים הנבנים קובעים במידה רבה את אופי ערינו ואת דרך החיים ותרבות החברה העירונית, ומתוך הכרה שבניית שיכונים איננה רק פונקציה מכאנית אלא גם פונקציה רגשית ותרבותית, מקפיד המשרד לתת את התיכנון לאדריכלים שהכשרתם מאפ-שרת להם להתמודד עם אספקטים אלה.

2000. דירות בשכר חדשי לזוגות צעירים

חבר-הכנסת צ. ביטון שאל את שר הבינוי והשיכון ביום א' בתמוז תשל"ח (6 ביולי 1978):

א. האם ידיעות אלה נכונות?

ב. אם כן, מדוע אין משרד הבינוי והשיכון נוקט בצעדים לשם מימוש בנייה לצרכי הזוגות הצעירים כמתוכנן?

ג. כמה זוגות צעירים ממתינים היום בירושלים לפתרונות דיור על-ידי חברות שיכון ציבוריות?

ד. כמה אנשים זכאים ממתינים לפי רשימת חב-רת "פרוות" לפתרון בעיות הדיור שלהן?

ה. כמה פתרונות דיור יינתנו השנה לזכאים במס-גרת אותה חברה?

תשובת שר הבינוי והשיכון ג. פת:
(לא הוקראה, נמסרה לפרוטוקול)

א. כן,

ב. תנאי השטח גרמו לעלות גבוהה של הפיתוח והם אינם מתאימים לזוגות צעירים. על-כן המליץ משרד הבינוי והשיכון למינהל מקרקעי ישראל לשנות את הקצאת הקרקע לקבלנים לבנייה להשכרה במסגרת חוק עידוד השקעות הון.

ג. זוגות צעירים זכאים יכולים לקבל הלוואה בהתאם למצב ולרכוש דירה חדשה או ישנה כאשר אין הגבלה על מספר ההלוואות. 308 זוגות צעירים בניקוד גבוה זכאים לדירה בשכירות וממתינים לתורם בחברת "פר-זות".

ד. 1,116 משפחות.

ה. מעל 700 פתרונות לפי הפירוט הזה: 300 יחידות דיור להטבת תנאי דיור; 88 יחידות דיור למרכז הקליטה בגילה; 76 יחידות דיור להוסטל בר-מות; 150 יחידות דיור לפרויקט אמל"ט (אמריקה הלאטינית); 50 יחידות דיור נ"ר (רכישת יד שנייה); 53 יחידות דיור רכישות מחברת "שיכון ופיתוח"; בנוסף ניתנו 690 יחידות דיור לעולים.

מנכ"ל חברת "פרוות" בדיווחו למועצת המנהלים של חברתו שיבח את המשרד על כי בתקופה קצרה הכפיל את הפתרונות שנתן לחברתו לעומת תקופות אחרות.

2328. עולים שירדו ומשכירים את דירותיהם

חברת הכנסת ד. שילנסקי שאל את שר הבינוי והשיכון ביום ח' בתשרי תשל"ט (30 באוקטובר 1978):

בכלי התקשורת פורסם כי בדיון בכנסת מסרת, כי יותר מ-5,000 בעלי אורחות ישראלית, שקיבלו דירות עולים בעלותם ארצה וירדו מישראל תוך עשר השנים האחרונות, ממשיכים להחזיק בדירותיהם ול-השכירם בדמי שכירות גבוהים כאשר הם משלמים דמי משכנתה גבוהים.

שאלותי לכבוד השר הן:

1. האם יפעל כבוד השר במישור המשפטי לק-בלת הדירות לידי במקרים שבהם אפשר להשיג את החוקה בדרך זו?

2. האם ייוזם כבוד השר חקיקה מתאימה לקבלת החוקה על-ידי המדינה בכל המקרים האחרים?

שר הבינוי והשיכון ג. פת:

1. הצעתי לשר הקליטה לפעול בנידון. הסמכות לכך נתונה ביד.

2. אני בהחלט אתמוך בכל יזמה שתבטיח חקיקה בנידון.

2340. בעיית הדיור בכרמיאל

חברת הכנסת ד. שילנסקי שאל את שר הבינוי והשיכון ביום ח' בחשון תשל"ט (8 בנובמבר 1978):

מוסדות, גורמים ואישים שונים בארץ משמיעים ללא הפסק את קולם על דבר הצורך הדחוף ליישב את הגליל ביהודים נוספים, אך ידוע הוא שבנוסף לדיבורים לא נעשה כמעט ולא כלום. לאחרונה מס-תמנת נכונות של רבים להתיישב בכרמיאל. כפי שהו-דיע על כך מר ברוך ונגר, יושב-ראש המועצה המ-קומית בכרמיאל (בהתאם לפירסומים בעתונות), יש בכרמיאל מחסור גדול בדיירות, ואם משרד הבינוי והשיכון לא יקציב את הדרוש לפחות לבניית 1,200 דירות בשנת הכספים הבאה (1979/80) ייווצר מצב קשה מאוד שפירושו עצירת הפיתוח של כרמיאל.

שאלתי: מה יעשה כבוד השר כדי לפתור בעיית הדיור בכרמיאל?

שר הבינוי והשיכון ג. פת:

בכרמיאל נבנות כיום, בשלבי בנייה שונים, 1,123 יחידות דיור. מסך כל הבנייה הנ"ל נמצאות 673 יחידות דיור בשלבי מסירה לחברות המאכלסות. בידי חברת "עמיקור" נמצאות כיום 188 יחידות דיור, מתוכן 134 יחידות דיור לעולים. בתקופת החודשים אפריל 1978—נובמבר 1978 בוצעו בישוב כ-460 פעולות איכ-לוס, ש-175 מהן מתייחסות לתושבים שהועברו ממרכז הארץ לכרמיאל. כמו כן אושרה למחוז תכנית בנייה של 400 יחידות דיור בשנת 1979. בנייה זו תתחיל להתבצע באמצע שנת 1979 וקיים סיכוי סביר שהדירות תיגמרנה באמצע שנת 1981.

2341. תנאי הדיור של משפחת

חביב מקריית גת

חברת הכנסת ד. שילנסקי שאל את שר הבינוי והשיכון ביום ח' בחשון תשל"ט (8 בנובמבר 1978):

בביקורי בקריית גת נתקלתי במשפחת מר פרס חביב, מרחוב התדר 11. המשפחה הזאת מונה עשר נפשות: הורים, שמונה ילדים שהגדול בן 19, בשירות סדיר, והקטן בן שנה וחצי. המשפחה גרה בדירה בת חדר וחצי (44 מ"ר). ההורים ישנים בחצי החדר, והילדים בחדר השני, חלק מהילדים ישנים שלושה במיטה אחת.

האב עובד כנהג טנדר. בלילות הקיץ הוא מוצא הקלה: כמה ילדים משכיבים לישון בארגז הטנדר, כך שצפיפותם של הנשארים ללון בחדר קטנה. אצי-יין כי כל השכנים בסביבה זכו לתוספת בנייה, וה-יחיד שלא זכה לה הוא מר פרס חביב.

שאלותי הן:

2361. הפתרון החליף המוצע למפוני שכונת עמידר בכוכו

חבר-הכנסת מ. עמאר שאל את שר הבינוי והשיכון ביום ח' בחשוון תשל"ט (8 בנובמבר 1978): בשנת 1949 הוקמה במזרח עכו שכונת צריפים הידועה בשם "שכונת עמידר". שוכני בה עולים חד-שים בתנאי רכישתם. בשנים האחרונות פועל משרד לחיסול השכונה ומעביר את האוכלוסיה לשיכונים. תושבי השכונה המועדים לפינוי טוענים כי הם זכאים לקבל דירה בשיכון בתמורה למבנה ולשטח של כמחצית הדונאם המפונה על-ידם, שערכו עולה על ערך זכות חכירה לדורות לדירה בבניין משותף בשיכון. ניתן היה לבחון את צדקת דרישתם על-ידי השוואת מחיר השטח המפונה לפי ייעודו המתוכנן למחיר דירת שיכון הנ"ל.

אבקש להשיב לי:

א. מה הוא ייעודו של השטח שיתפנה על-ידי חיסול השכונה הנ"ל?

ב. מה היא ההערכה של חצי דונאם קרקע בש"ט הנ"ל, היינו מחיר השוק?

ג. מה הוא מחיר העלות של דירה ממוצעת בשיכון המוצעת מחשבה מחושבת השכונה הנדונה?

ד. האם אינך סבור שניתן להיענות לדרישת התושבים הנזכרת לעיל?

שר-הבינוי והשיכון ג. פת:

לשאלות א—ב: השטח הוא ברה"ת, כנען, ומרביתו מיועדת לבנייה מחדש. הרה"ת כנען הוא עם צפיפות גבוהה, ואינו עולה על 5—6 יחידות דיור על דונאם קרקע נטו. משרדנו משלם כעת למינהל לפי מעריך ממשלתי את הסך של 23 אלף לירות בעד קרקע ליחידת דיור, קרקע פנויה. זאת אומרת, השטח של יחידת דיור מהמבנים הנ"ל, אילו היתה בעלות מלאה, היתה שווה 23 אלף לירות.

לשאלה ג: מחירים ממוצעים של דירות של חברת מודול בטון (ישראל) בע"מ גמורות ומוכנות לאיכ"ל לוס כעת הם: גודל 69 מ"ר, 173,000 לירות, לא כולל מס ערך מוסף; גודל 72 מ"ר, 181,000 לירות, לא כולל מס ערך מוסף; גודל 88 מ"ר, 215,000 לירות, לא כולל מס ערך מוסף; גודל 90 מ"ר, 219,000 לירות, לא כולל מס ערך מוסף.

לשאלה ד: לא ידועות לנו דרישות מיוחדות כלשהן של התושבים. הראיה לכך היא מספר פינויים שבוצע ומתבצע ברציפות. האוכלוסיה המתפנית מהשכונה מקבלת פתרונות עם גדלי דירות לפי קריטריונים המקובלים במשרדנו. משפחות מתפנות הן בבעלות והן בשכירות יכולות לקבל דירה מתפנית בשכירות או סידור עצמי עם הפיצויים, ותוספת הלוואה המקובלת באזור פיתוח עכו.

3285. פניו יורירם באשדוד

חבר-הכנסת י. יצחקי שאל את שר הבינוי והשיכון ביום ט"ו בחשוון תשל"ט (16 בנובמבר 1978):

אבקש את כבוד השר להשיב לי:

1. האם מודע השר לתופעה מסוג זה?
2. מתי תגול מעלינו החרפה של ליגת שמונה ילדים בחדר אחד?

שר-הבינוי והשיכון ג. פת:

1. משרד הבינוי והשיכון מפעיל באזורי פיתוח מסלולי סיוע שונים לפתרון מצוקת הדיור. המשרד משתדל להתאים את הפתרון לצרכיה והספציפיים של המשפחה. קשיים מתעוררים כאשר דייר עומד על קבלת פתרון דיור ספציפי שאינו מצוי תמיד בידי החברה המאכלסת, וכך קרה גם במקרה של פרס חביב.

ב-1964 שוכן מר פרס כבעל משפחה בת ארבע נפשות בדירת 48 מ"ר; ב-1968 הועברה משפחתו לדירת 61 מ"ר כבעל משפחה בת שש נפשות; בדצמבר 1974 אושר לדירה חד-קומתית על-פי דרישתו. יצוין כי מלאי דיור כזה הוא קטן והוא ניתן בעיקר למשפחות גדולות. באותו תאריך מנתה משפחתו שמונה נפשות.

2. מר פרס ביקש שירחיבו את דירתו, אך לאחר בדיקתה התברר כי יש קשיים בהרחבתה והוצעה לו דירת ארבעה חדרים בשטח 93 מ"ר בבית קומת. מר פרס סירב והעדיף להישאר בדירתו הנוכחית. בסוף חודש דצמבר שנה זו תתחיל חברת "עמידר" בביצוע הרחבת דירתו ובכך תבוא על פתרונו בעייתו של מר פרס חביב.

הי"ר פ. שינמן:

רשות לשאלה נוספת לחבר-הכנסת שילנסקי.

דב שילנסקי (הליכוד):

האם משפחה גדולה כזו, הגרה בדירה ששטחה 44 מ"ר, היתה צריכה לחכות עד שחבר-הכנסת שילנסקי יגיש שאלתה בכנסת כדי שיימצא לה פתרון?

שר-הבינוי והשיכון ג. פת:

אני מצטער שחבר-הכנסת שילנסקי לא שמע את כל התשובה לשאלתה. מר פרס הועבר בשנת 1964 לדירה ששטחה 48 מ"ר. בשנת 1968 הועבר לדירה ששטחה 61 מ"ר. בדצמבר 1974 הוצעה לו דירה נוספת שבה הוא מתגורר כיום. זוהי דירה חד קומתית. הוא ביקש להגדיל את דירתו. הוצעה לו דירה בת ארבעה חדרים בשטח של 93 מ"ר. הוא סירב לקבלה ועמד על כך שהדירה תהיה קומתית תוגדל. נעושות עכשיו פעולות על-מנת להגדיל את דירתו של מר פרס באותה דירה חד קומתית. אף שכל זה נעשה על-ידי ממשלות קודמות אני חייב לומר שזהו טיפול לא גרוע באזור, אם המדינה העמידה לרשותו מאז שנת 1964 ועד שנת 1974 שלוש פעמים דירות.

דב שילנסקי (הליכוד):

השר לא נכח במקום ולא ראה את הדירה. אני ראיתי את המקום. זוהי דירה של 44 מ"ר.

הי"ר פ. שינמן:

חבר-הכנסת שילנסקי, יצאת ידי חובה בשאלה נוספת.

רין גבוהים מאלו שבאזורי פיתוח אחרים. במגמה לעודד את איכלוס קצרים ספג משרדנו והוריד ממחירי העלות חלק ניכר מהוצאות הפיתוח. בבית בודד 75 מ"ר, עלות הבנייה — 630,000 לירות, המחיר למש"ת — 330,000 לירות, הסכום שנספג על-ידי המשרד — 300,000 לירות. בית בודד 95 מ"ר, עלות הבנייה — 726,000 לירות, מחיר למשתכן — 390,000 לירות, הסכום שנספג על-ידי המשרד — 336,000 לירות.

מחירי הדירות בשלב הקודם שאושרו שנה קודם לכן נקבעו על-פי אותו עקרון של ספיגה.

במקביל הוגדל הסיוע כדלהלן: הלוואה תק-ציבית, סיוע בשלב א' 130,000 לירות, הסיוע בשלב ב', הנוכחי, 130,000 לירות הלוואה עומדת, סיוע בשלב א' 39,200 לירות, הסיוע בשלב ב', הנוכחי, 40,000 לירות הלוואה בטחונות, סיוע בשלב א' 31,360 לירות, הסיוע בשלב ב', הנוכחי, 32,000 לירות הלוואה משלימה, סיוע בשלב א' 30,000 לירות, הסיוע בשלב ב', הנוכחי, עד 80,000 לירות, סך הכול סיוע בשלב א' 230,560 לירות, סך הכול סיוע בשלב ב' 282,000 לירות.

מדיניות הממשלה היא להוסיף בניה בקצ-רין ולקלוט מתיישבים חדשים בקצב שנע בין 200—400 משפחות בשנה, דבר המותנה בתקציב שיועמד לרשות המשרד. אני רוצה בהזדמנות זו להגיד שאי-לום קצרים מתבצע בקצב המניח את הדעת. כל הכבוד לתושבים המפתחים שם עיר למופת, שוודאי תשמש דוגמה לכולנו.

הי"ר פ. שינמן :

רשות לשאלה נוספת לחברת-הכנסת נמיר.

אודה נמיר (המערך):

אדוני שר הבינוי והשיכון לא השיב לי על שאלה מס' 1. אני שאלתי אם האינפורמציה שלפיה עלה מחיר הדירות ב-100 אלף לירות היא נכונה.

שר-הבינוי והשיכון ג. פת :

ברשותך אבדוק את העניין מחר בבוקר, ואודיע לך טלפונית.

2388. עיבוי ההתיישבות ביהודה ושומרון

חברת-הכנסת א. כץ (עז) שאל את שר הבינוי והשיכון ביום ט"ז בחשוון תשל"ט (16 בנובמבר 1978):

נמסר על-ידי ראש הממשלה כי הוקצבו 300 מיל-יון לירות לעיבוי ההתיישבות ביהודה ושומרון. בין השאר הוזכרו על-ידי ראש הממשלה תוספת של 15 משפחות לכל ישוב ותוספת של 100 יחידות בחרס, 100 בקרני שומרון ועוד.

אודה לכבוד השר אם ישיב לי :

1. מה הוא מספר היחידות בבנייה ביישובים אשר מעבר לקו הירוק ביהודה ושומרון ?

2. מה הוא מספר היחידות הגמורות ביישובים אלה אשר לא אוכלסו עדיין ?

3. איך מתכוון משרדך לחלק את ההקצאה לעיבוי ההתיישבות על-פי יישובים ?

מה הן תכניות השיכון לדיירי הקאליפורניה באש-

דוד ?

שר-הבינוי והשיכון ג. פת :

1. הטיפול בפנינים של דיירי מבני הקאליפורניה באשדוד נמסר על בסיס כלכלי לחברת "דיוור לעז" לה. חברה זו מטפלת בכל אחד מהדיירים באופן אישי.

2. עד היום פונו 89 משפחות מבני קאליפורניה, 29 מהן קיבלו מענקים בסכום כולל של 2 מיליון לירות. 52 נוספות קיבלו דירות בשכירות ומענק נמוך בנוסף. 8 משפחות עזבו ללא תמורה.

3. ב-1 בדצמבר 1978 נותרו 62 קאליפורניות לפינוי לפי הפירוט הבא: 8 מבנים המשמשים לעסקים בשכירות חדשית; 6 מבנים המשמשים לעסקים ברכישה; 4 מבנים המשמשים לשלושה בתי-כנסת; מבנה אחד המשמש את העדה הקראית; 29 מבנים שבהם גרות 27 משפחות בשכירות חודשית; 15 מבנים שבהם גרות 14 משפחות ברכישה.

4. שלוש משפחות נמצאות בתהליכים לסיום פינוי.

5. לכל המפונים מציעים מענק פינויים או דירה בשכירות.

אני מודה לחברת-הכנסת יצחקי שהעלה את הנושא. זהו אחד הנושאים הבעייתיים בכל הארץ הק"ש, לצערי הרב, במשגים שנעשו בעבר בייבוא בתים מוכנים כביכול, שאינם ראויים להיקרא בתים, ושלאחר שנים מספר גרמו לדיירים סבל כל יושר. אנו עושים מאמצים באשדוד, בחדרה, בהרצליה ובמקומות אחרים כדי לחסל את המכה של מבני קאליפורניה, בתים יוגוסלאביים או אסבסטוניים.

שרתה אריבליאלימזילי (המערך):

הלוואי שלא נזדקק לפתרונות מסוג זה.

2387. מדיניות השיכון בקצרים

חברת-הכנסת א. נמיר שאלה את שר הבינוי והשיכון ביום ט"ז בחשוון תשל"ט (16 בנובמבר 1978):

נמסר לי כי מחירן של הדירות שנבנו על-ידי משרד השיכון בקצרים הועלה לאחרונה ב-100,000 לירות הדירה.

בקשר לכך אבקש את תשובת השר :

1. האם אינפורמציה זו נכונה ?

2. אם כן, מה היתה הסיבה להעלאה גבוהה זו ?

3. מה מחירה של דירה למכירה היום בקצרים ?

4. מה הם תנאי המימון (משכנתה, הלוואות עומדות וכסף מזומן) ?

5. מה היא מדיניות הממשלה היום לגבי תוספות בנייה ולגבי קליטת מתיישבים חדשים ?

6. אם מדיניות הממשלה היא להגדיל את מספר תושבי קצרים, מה הן הדרכים הננקטות על-ידה לשם כך ?

שר-הבינוי והשיכון ג. פת :

עלות הבנייה, המימון, המיקלוח והפיתוח בקצ-

שלים; שלושה עשרה שכונות במרכז הארץ, ובכלל זה הערים לוד ורמלה; ארבע שכונות בעיר תל-אביב; ארבע שכונות בעיר חיפה ובערים הסמוכות לה; שכונה אחת בגליל, בטבריה. מתוך כשלושים השכונות המאושרות לשנת 1978 קיימת פעילות בשטח בעשרים ושמונה שכונות ובשתיים עשרה האחרות קיימת פעולת תכנון, עידכון נתונים, אירגון תושבים ופעולות ברמות אחרות.

במסגרת התקציב לשנת 1978 הוקצב לנושא סכום של 240 מיליון לירות. עד כה חתמנו על חוזים בסך של כ-230 מיליון לירות, לפי הפירוט הזה: כ-20 מיליון לירות לשכונות במחוז ירושלים; כ-10 מיליון לירות לשכונות בירושלים; כ-20 מיליון לירות לשכונות בנגב; כ-50 מיליון לירות לשכונות בתל-אביב; כ-110 מיליון לירות לשכונות באזור המרכז; כ-15 מיליון לירות לשכונות בעיר חיפה וסביבתה; כ-8 מיליון לירות לשכונה בגליל.

בשלב זה נמצאות בבנייה כ-1,300 יחידות דיור בשכונות השיקים בשביל משפחות המתגוררות במצוקת דיור בשכונות אלה. בנוסף לדיירות אלו קיים תקציב המיועד לרכישת כ-200 דיירות מיד שנייה בשביל משפחות המבקשות לצאת מהשכונות. לכך יש להוסיף דיירות נ"ר (רכישת יד שנייה), הרחבת ידי, רות, שיפוצים והלוואות שגיעו בסך הכול למיליארד לירות לערך לפעולות סיוע בדיור באזורי מצוקה.

הד"ר פ. שינמן:
רשות לשאלה נוספת לחברת-הכנסת ארבל-אלמוז-לינו.

שואנה ארבל-אלמולינו (המערך):
האם יכול כבוד השר לתת הערכה לגבי התקופה שבה יכולים להתבצע אותם פרויקטים?

שר-הבינוי והשיכון ג. פת:
באותן שכונות, שבהן התחילה פעילות בקצב מזורז בשנת 1978, יש להניח שהפעולה תסתיים בסוף 1979 ומחצית 1980. באותן שכונות אשר בהן ועדת שרים לענייני רווחה דנה לגבי השנים 1979 ו-1980, לגבי אותן שלושים שכונות נוספות, אם נתחיל בעבודה ב-1979 נצפו הרי שסיום העבודה יהיה בסביבות 1981. אנחנו חייבים להביא בחשבון שמדובר לא רק בשיקום הדיור אלא בשיקום קהילתי וחברתי. לשיקום קהילתי וחברתי יש צורך בתקופה די ארוכה. השיקום הפיסי יימשך ודאי שנתיים, והשיקום החברתי — תקופה ארוכה יותר.

2404. מצוקת הדיור של הרווקים

חברת-הכנסת ש. פלאמי-שרון שאל את שר הבינוי והשיכון ביום י"ט בחשוון תשל"ט (19 בנובמבר 1978):

בהפגנה שערכו רווקים ורווקות בתל-אביב הם טענו כי אין באפשרותם להשיג דירה. משרד הבינוי והשיכון אינו מנסה אפילו לפתור את מצוקת הדיור של רווקים ורווקות בישראל, ואין תכנית שיכון בשיבילם אפילו לא בעיירות פיתוח.

רצוני לשאול:

א. האם יכונה טענה זו?

שר-הבינוי והשיכון ג. פת:

לכל השאלות: בחרס הפעיל המשרד בניית 200 יחידות דיור זמניות, שמתוכן 120 יחידות הושלמו ואוכלסו ו-80 יחידות נמצאות בשלבי בנייה. אושרה בנייה נוספת של 100 יחידות דיור בבניית קבע הנמצאות כיום בשלבי תכנון במסגרת תכנית העיבוי. בקרני שומרון נמצאות כ-40 יחידות דיור מבנייה זמנית שכולן מאוכלסות ו-100 יחידות דיור זמניות שמשרדנו מוסיף כיום. אושרה בניית 100 יחידות דיור נוספות בבניית קבע הנמצאות בשלבי תכנון. אף הן במסגרת העיבוי. במחנה גבעון נמצאות 52 יחידות דיור שהוכשרו במבני המחנה של הצבא הירדני, וכולן מאוכלסות. המשרד מפעיל בנייה נוספת של 100 יחידות דיור הנמצאות בשלבי ביצוע.

2403. הפרויקט לשיקום שכונות המצוקה

חברת-הכנסת ש. ארבל-אלמולינו שאלה את שר הבינוי והשיכון ביום י"ט בחשוון תשל"ט (19 בנובמבר 1978):

לאור הכרזת ראש הממשלה שיהדות התפוצות מקבלת על עצמה את המשימה לבצע פרויקט לשיקום שכונות המצוקה ולאור התקווה שהכרזה זו עוררה בקרב רבבות תושבי שכונות העוני, רצוני לשאול את כבוד השר:

1. האם התחיל יישום פרויקט חיסול שכונות המצוקה?

2. אם כן, בכמה שכונות מבוצע הפרויקט?

3. מה הוא מספר הדיירות הנמצאות בתהליך בנייה והמיועדות לשיקום שכונות המצוקה?

4. אם לא הוחל עדיין בביצוע הפרויקט, מה הן הסיבות לכך?

5. האם יש בדעת כבוד השר להסביר לציבור את הגורמים שמנעו ממנו לבצע את הפרויקט?

שר-הבינוי והשיכון ג. פת:

בפרויקט שיקום השכונות הוחל עוד בשנת 1977, אך הקצב הואץ במשך שנת 1978. אין הכוונה לחיסול שכונות מצוקה כי אם לשיקום שכונות מצוקה. כלומר, אין כוונה להרוס שכונות ולבנות חדשות, כי אם לשקם שכונות על-ידי מתן פתרונות בדיור הקיים ברובו, על-ידי הרחבה, שיפוץ, איחוד דיירות וכדומה. בחלק קטן מהמקרים יועברו משפחות מדיירותיהן, חלקן בשכונות אלה וחלקן לשכונות אחרות. בנייה חדשה בשכונות אלה תרוכז בעיקר במשקי בית חדשים של תושבי השכונה או של תושבים מחוץ לשכונה. כמו כן מבצעים בשכונות השלמת תשתית, פיתוח חצרות, שבילים, מוסדות ציבור וכו'.

אנו מפעילים תקציבים ופעולות בשלושים השכונות שאישרה ועדת השרים לענייני רווחה לשנת 1978. השכונות הנכללות בתכנית לשנת 1978 מספר זרות בכל רחבי הארץ, לפי הפירוט הזה: שלוש שכונות במחוז הנגב, מהן שתיים בבאר-שבע; שתי שכונות במחוז ירושלים; שלוש שכונות בעיר ירו-

2529. מספר הדירות למכירה ומחיריהן

חברת הכנסת ש. פלאמדר-שרון שאל את שר הבינוי וה-
שיכון ביום י"א בכסלו תשל"ט (11 בדצמבר 1978):

מזה חודשים מספר הולך ועולה בהתמדה משקלו של נושא הדיוור בסל ההתייקרויות המשפיע על מדד המחירים הכללי, וזאת פרט לעלייה המתמדת במדד יוקר הבנייה. מפירסומים שונים אני נמצא למד כי בעוד מחירי הדירות הולכים ועולים מעלה מעלה, בעוד מחירי הדירות עולים מעלה מעלה, הרי לך מספר הדירות העומדות למכירה במיוחד באזור המרכז ומצטמצם.

אבקש להשיב לי:

א. כמה זוגות צעירים מחכים כיום לפתרון בע-
ייתם לאחר שהוכרה זכאותם במסגרת תכניות משרד הבינוי והשיכון?

ב. כמה משפחות של עולים חדשים מצפות לק-
בלת דיור קבע?

ג. כמה משפחות מצפות לפתרון בעייתן במסגרת התכנית 3 פלוס?

ד. מה בדעת השר לעשות כדי להקטין את הע-
לייה במחירי הדירות?

תשובת שר הבינוי והשיכון ג. פת:
(לא הוקראה, נמסרה לפרוטוקול)

א. זוגות צעירים: 1. מתוך 40,300 זוגות צעיר-
רים שנמצאו זכאים בתכנית משרד הבינוי והשיכון
לשנים 1977/78 ממשו סיוע עד 1 בנובמבר 1978 כ-
19,300 זוגות. זאת על-פי דיווחים שבידי המשרד.
מכאן שעד כה לא נעזרו בסיוע משרד הבינוי וה-
שיכון כ-21,000 זוגות צעירים; 2. לפי מחקר שערכה
בשבילנו הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה נמצא ש-
חלק מהזוגות הצעירים שאינם מממשים סיוע מוצאים
פתרונות דיור קבועים בכוחות עצמם, חלקם מקבל
סיוע ממשרד הקליטה, ממשרד הבטחון או ממקורות
אחרים, חלק אחר מסתפק בסיוע (הלוואות) מהורים
ומקרובים או מחסכונות אישיים ולמעשה אינו נזקק
לסיוע. מהמחקר הנ"ל נמצא כי כ-60% מהזוגות הנשר-
אים שנה מצאו פתרונות קבועים; כ-75% מהזוגות
הנשואים שנתיים מצאו פתרונות קבועים; כ-85% מהזו-
גות הנשואים כשלוש שנים מצאו פתרונות קבועים; 3.
מתוך הזוגות שנרשמו לתכנית משרד הבינוי והשיכון כ-
70% נשואים פחות משנה ו-15% נוספים נשואים
פחות משנתיים. מכאן שרוב הזוגות הנרשמים לתכנית
נשואים פרק זמן קצר יחסית, כך שחלקם טרם הס-
פיק לאחר לעצמו דירה מתאימה או שעדיין לא הת-
ליט מה ירכוש והיכן יתגורר.

ב. כאלפים משפחות עולים שוהות כיום במרכזי
הקליטה. התקופה המתוכננת לשהות משפחת עולים
במרכז הקליטה היא שישה חודשים. בפועל התארכה
תקופת השהות הממוצעת לעשרה חודשים. לפיני מ-
פחות עולים השוהות במרכזי הקליטה מעל שישה
חודשים נדרשים כ-850 פתרונות דיור. כ-6,000 פת-
רונות קבע בדירות ובמשכנתאות ניתנו בשנה זו
לעולים.

ג. בתקופה שבין 1 בינואר 1975 ו-30 באוקטובר

ב. אם כן, כיצד מתכוון המשרד לפתור מצוקת
שיכון זו?

תשובת שר הבינוי והשיכון ג. פת:
(לא הוקראה, נמסרה לפרוטוקול)

לכל השאלות: משרד הבינוי והשיכון ער למ-
צוקת הדיוור של הבוודים בישראל ומפעיל כמה מס-
לולים לסיוע בידם. כל בודד או בודדה מעל גיל
27, במגבלת הכנסה, זכאי להלוואה לרכישת דירה.
יצויין כי בעבר היו בודדים מעל גיל 35 ובבודדות
מעל 30 זכאים לסיוע. משרד הבינוי והשיכון הוריד
מגבלת גיל זו לכולם ל-27, וזאת לאחר פניות של
אירגונים וועדים של רווקים ובודדים שפנו אלי. הס-
יע שזכאים לקבל הבוודים קרוב למחצית הס-
יע שזכאים הזוגות הצעירים לקבל, לדוגמה: חלק
מהזוגות הצעירים באזור החוף (גוש דן, תל-אביב
והיפה) זכאים למשכנתה בשיעור 75,000 לירות, בעוד
שבודד זכאי למשכנתה עד 55,000 לירות.

משרד הבינוי והשיכון מעמיד בשכירות חפשיית
לבודדים באזורי הפיתוח דירות בנות שני חדרים בשכר
דירה שנע בין 300 ל-400 לירות לחודש. משרד הבינוי
והשיכון, באמצעות חברת "עמידר", מוציא בישובים
שונים במרכז הארץ דירות בשכר דירה חפשי לז-
כאים, ובכלל זה לבודדים.

2428. חילופי עלבונות בין שרים

חברת הכנסת ד. שילנסקי שאל את ראש הממשלה
ביום כ"ו בחשוון תשל"ט (26 בנובמבר 1978):

באמצעי התקשורת פורסם כי בהתייעצות שהת-
קיימה במשכן הכנסת בין כמה שרים הושמעו דברים
חמורים של שרים האחד על השני. נאמר כי השר
גדעון פת אמר על השר אריאל שרון שהוא לא בנה
בחיי דבר אך הוא יודע לדבר הרבה, וכי התייח-
סותו אל השר שרון בעקבות הערתו זו של השר
גדעון פת כלפיו היתה: "אותו אדם המכונה שר ה-
בינוי", פורסם כי חילופי הדברים היו בנוכחות ראש
הממשלה.

שאלותי לכבוד ראש הממשלה:

1. האם תואמות הידיעות את הפירסום, בחלקן
או בשלמותן?
2. האם תואמים חילופי דברים מסוג זה והד-
לפתם לפירסום מינהל תקין וטוב?
3. מה יעשה כבודו כדי שתופעות מסוג זה לא
תחזורנה?

שר הבינוי והשיכון ג. פת:

1. הפירסום אינו מדויק.

2. לא.

3. כמיטב יכולתי.

• השאילתה הועברה מלשכת ראש הממשלה לשר
הבינוי והשיכון, לתשובה.

צא בבדיקה במשרד הבינוי והשיכון ובמשרד האוצר.

משה עמאר (המערך):

אולי יכול השר לענות לשאלתה מס' 1917 ?

היו"ר פ. שינמן:

היתה תשובה.

שר הבינוי והשיכון ג. פת:

אני רוצה לציין לחבר הכנסת עמאר, שאף שלא היה נוכח באולם אני קראתי את התשובה. היה לי עניין רב שהתשובה הזאת אכן תגיע לידיעת חברי הכנסת הנכבדים.

2610. מידת ליצול הקרקע העומדת לרשות משרד הבינוי והשיכון

חברי הכנסת מ. סבירדר עאל את שר הבינוי והשיכון ביום כ' בכסלו תשל"ט (20 בדצמבר 1978):

בעתון "מעריב", מיום ו' בדצמבר 1978, מצטט יאיר קוטלר את דברי המנהל הכללי של מינהל מקרקעי ישראל מר עקנין, שאמר בין היתר כי עומדת לרשות משרד קרקע באזור המרכז (פתח-תקווה, בת"ם וכ"י צא בזה) ל-30,000 דירות, ובירושלים ל-6,000 דירות, וכי הקרקע איננה מנוצלת מזה שנים.

אבקש להשיב לי:

א. האם הנתונים הנ"ל נכונים ?

ב. מה היא סיבת העיכובים בהקמת השיכונים באזורים הנ"ל ?

ג. נוכח המחסור בדירות הגורם להאמרת המחירים המאיימים על המרקם החברתי, מה בדעתך לעשות כדי להגדיל את ההיצע ולהוזיל את המחירים לרמה סבירה ?

ד. האם נערך משרד לתנופת בנייה בשטחי הטרשים של מודיעין וכדומה ?

שר הבינוי והשיכון ג. פת:

הנתונים, לצערי הרב, אינם נכונים. באזור המרכז יש "בידיו" קרקעות המאפשרות בנייה של כ-30,000 יחידות דיור, מתוך זה כ-20,000 יחידות דיור אינן ניתנות להפעלה כלל וכלל בהיותן תפוסות על-ידי מבנים שונים שחלקם הגדול ראויים להריסה. בחלקים מאזורים אלה ניתן לבנות על-ידי ציפוף, תוך קשיים ניכרים עם תושבים קיימים. היתרה של כ-10,000 יחידות דיור, הומינה לכאורה, גם היא זמינה רק למראית עין. ברוב השטחים עדיין מצויים שרידי אוכלוסיה המסרבים להתפנות מתוך תקווה לקבל פיצויים מופלגים. קיום המבנים האלה מקשה על התיכנון, הפיתוח והבינוי בצורה הנכונה, ועלול כמובן לגרום לקשיים באיכלוס. יתירה מזו, בחלקים מאזורי "זמינים" אלה קיימים קשיים בתיכנון לאור דרישות שונות וסותרות לעתים של הרשויות השונות, ועדות בנייה מקומיות, ועדת מחוזיות, מינהל מקרקעי ישראל וכו'.

מתוך כ-10,000 יחידות דיור זמינות אלה, מספר תחת פיתוח מלא המאפשר התחלת בנייה רק כ-2,500

1978 נמצאו כ-8,400 משפחות וזכאיות בתכנית שלוש פלוס, ומתוכן הועברו לביצוע כ-7,200 משפחות. מכאן שלא מימשו הלוואה כ-1,200 משפחות. ממחקר שנערך לאיתור משפחות אלו וקביעת הסיבות לאי מימוש הסייע נמצא שאחוז גבוה ביותר ממשפחות אלה העתיק את מגוריו לדירה אחרת. יש להניח שחלקם לפחות מצאו פתרון דיור מתאים. בכוחות עצמם. פרט לכך, מלמדים נתוני הלשכה המרכזית לסטאטיסטיקה, הולך מספר המשפחות המתגוררות בצפיפות של שלוש נפשות ויותר לחדר ופחות בצורה משמעותית. כך שיש להניח שחלק מהמשפחות שנרשמו לתכנית ונמציאו זכאיות כבר אינן מתגוררות בצפיפות זו.

ה. העלייה במחירי הדירות נובעת בעיקר מצימצום הבנייה בשנים קודמות. ניתן להשיג האטה בעליית המחירים על-ידי הגדלת ההיצע. המשרד נערך לביצוע בנייה בהיקף רחב יותר הכרוך בהקצאת קרקע נוספת לבנייה.

2572. ביצוע תכניות הבינוי של המשרד

חברי הכנסת ש. פלאמי-שרון עאל את שר הבינוי והשיכון ביום י"ח בכסלו תשל"ט (18 בדצמבר 1978):

ידיעה בעתון "דבר" מתאריך 4 בדצמבר 1978 מוסרת כי הנך מודאג מכך שרק 15% מהיקף תכנית הבינוי שהוכנו על-ידי משרדך בוצעו בשנה זו. בגוף הידיעה נמסר כי אצל הבונים יש חוסר התעניינות בפרוייקטים של משרד הבינוי והשיכון נוכח המחירים המוצעים על-ידי המשרד.

אבקש להשיב לי:

א. אילו פרויקטים לא מומשו בשנה זו ?

ב. בכמה יעלה כיום מימושם של פרויקטים אלו לעומת המחיר בתקופה שבה בוצעו ?

ג. האם אין השר חושב להרחיב את מעגל הקבלנים הבונים בשביל משרד הבינוי והשיכון ולפנות גם לקבלנים מחוץ-לארץ שיקחו חלק במכרזים אלו ?

תשובת שר הבינוי והשיכון ג. פת:

(לא הוקראה, נמסרה לפרוטוקול)

לשאלה א': 1. תכנית הבנייה לשנת 1978 חוכנה מראש להפעלה על-פני זמן במשך כל השנה; 2. עם תחילת השנה הוחל במשאומתן עם חברות הבנייה והקבלנים במגמה להתחיל בהפעלה מיידית. בנושא זה לא עיכוב של כשלושה חודשים עקב התימשכות המשאומתן מעבר לזמן הצפוי; 3. בקיץ סוכמו התנאים והוחל בעבודה בקצב איטי; 4. בסתיו סוכם שנית עם כל החברות והקבלנים, ומאז הוחל בהפעלה מואצת של הבנייה. להערכתנו נפעיל את הפרוגרמה עד מארס השנה.

לשאלה ב': כל חוזה צמוד למדד מחירי הבנייה, וכך גם מחירי הבסיס של המשרד. אי לכך אין כמעט הבדל במחירי הבנייה הריאליים. מובן שיש לדבר השפעה על המחירים הנומינאליים. קשה לאמוד את המשמעות של עיכוב בהתחלות כיוון שעל המחיר הסופי משפיע כמובן גם משך זמן הבנייה.

לשאלה ג': נושא הבאת קבלנים מחוץ-לארץ נמ-

הבעיה שכוואבת לעיר חיפה כולה, לא רק לציבור המיעוטים המתגורר בה.

הו"ר פ. שינמן:
רשות לשאלה נוספת לחבר-הכנסת טובי.

תופיק מדכי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
תודה על התשובה הממצה. עם כל ההערכה למה שנעשה, הבעיה הכאובה קיימת והיא אף מחריפה. מה הן התכניות לבניית דירות להשכרה לתושבים הערביים בוואדי ניסגס?

שר-הבינוי והשיכון ג. פת:
הבעיה של דיור להשכרה אינה נוגעת רק לקשיי הדיור של תושבי מדינת ישראל מציבור המיעוטים. אני מציע לחבר הכנסת הנכבד להגיש שאלתה או הצעה לסדר-היום בכל הנושא הקשור לדיור בהשכרה. ברצון אבוא לכאן ואניח לפני הכנסת את מלוא היריעה בבעיה כאובה וחשובה זו, שמשרדי אכן עושה מאמצים למצוא לה פתרונות.

הו"ר פ. שינמן:
גם חבר-הכנסת עמאר מבקש להשיב על השאלתה שלו מס' 2361.

(שר-הבינוי והשיכון ג. פת קורא את התשובה לשאלתה מס' 2361. ראה לעיל, עמ' 763).

הו"ר פ. שינמן:
רשות לשאלה נוספת לחבר-הכנסת עמאר.

משה עמאר (המערך):
הדיירים שם הם בעלי זכות חכירה על השטח שהם מפנים והם למעשה כעין בעלים של השטח. השאלה העיקרית היתה, שצריך להעריך את הבעלות או החכירה לדורות שלהם תמורת הדירה שהם מקבלים בשיכון החדש. זו הדרך לפתרון הבעיה של האנשים שנשארו בשכונה זו. מה אתה מתעתד להורות בעניין, אדוני השר?

שר-הבינוי והשיכון ג. פת:
לגבי שטח שאנו רוכשים או המועבר לרשותנו, אנו פועלים על-פי הנחיות של השמאי הממשלתי. המשפחה או בעל השטח או בעל חווה החכירה מקבלים בהתאם לכך את הסכום המוצע. לאחר מכן מקבלת המשפחה או מקבל האזרח דירה ואת הסיוע שהוא מעל לסכום הפיצויים שנקבע לו בהתאם להערכת השמאי הממשלתי. אם יש טענות לגבי הערכות השמאי הממשלתי, הטענות שלי כשר השיכון הן שהוא בדרך-כלל מגוים כלפי מעלה ולא כלפי מטה.

2414. הוצאות ביקור של ראש הממשלה בקאנארה

חבר-הכנסת ש. ארבל-אלמולניני שאלה את שר האוצר ביום י"ט בחשוון תשל"ט (19 בנובמבר 1978):
בעקבות מאמרו של כתב "מעריב", מר יובל אלי-

יחידות דיור, ואילו פיתוח חלקי אשר אינו מאפשר בנייה בזמן הקצר כ-3,000 יחידות דיור נוספות. רובן של קרקעות אלה מיועדות לבנייה על-ידי משרד הבינוי והשיכון בתכנית 1978/79, כך שלמעשה לא ניתן להפעיל בנייה נוספת על קרקעות אלה. כמוכן קיימות קרקעות נוספות שאינן בשליטה ישירה של הממשלה — באשדוד חברת ק.ב.ע. למשל, ובנחניה חברות בנייה שונות — ובהן ניתן לבנות אך הדבר מחייב הסדרים כלכליים עם בעלי הקרקעות. ייתכן שמינהל מקרקעי ישראל מחזיק קרקעות נוספות אשר לנו אין ידיעה עליהן.

בעיר ירושלים יש בידינו קרקעות בשלבי פיתוח ותיכנון מתקדמים כ-3,000 יחידות דיור לערך, רובן בשכונות החדשות, רמות, גילה ותלפיות מזרח. רובן של קרקעות אלה מיועד להפעלה במשך שנת 1979 על-ידי משרד הבינוי והשיכון. בנייה זו תנצל את מלוא הפוטנציאל של אתרים אלה.

באופן כללי ניתן לומר כי פיתוח אתר לבנייה מחייב פעילות במשך כ-5—6 שנים עד להתחלת הבנייה בו, וזה כאשר הוא פנוי ואינו מחייב פיצויים, שינויים ביעור הקרקע וכדומה. יש להכין תכנית מיתאר, תכניות בניין ערים, תכניות בינוי לבניינים, תכניות עבודה וכדומה. עיקר זמן התיכנון נדרש לשלבים הראשונים, תכנית מיתאר ותכניות בניין עיר. תהליך התיכנון מחייב כשנתיים ותהליך הרישוי עשוי להימשך פרק זמן זהה. כך לאחר אישור התכנית ניתן להחל לפתח שטח ולהכינו לבנייה.

כיוון שמשרד הבינוי והשיכון נאלץ להיות היום הדומיננטי בבנייה היוזמה על-ידו, תלוי היקף הפעילות גם באפשרויות התקציביות. בשנים 1976 ו-1977 צומצם היקף הפעילות של המשרד הן בתחום הבנייה והן בתחום הפיתוח. על-כן כאשר נדרשנו לבנות בקצב מוגבר בשנת 1978 חסרו לא פעם מערך כוח תשתית בסיסית שלא איפשרו הפעלה מהירה של הבנייה.

משרדנו עושה עכשיו מאמצים גדולים, הן במסגרת תקציב 1978 והן במסגרת תקציב 1979, כדי לפעול בתכניות פיתוח מוקדם וכדי שהמידע תעמוד לרשות משרד הבינוי והשיכון קרקע זמינה ותכניות מוגמרות ושעבודת הבנייה גופה תוכל להיעשות ללא עיכובים.

הו"ר פ. שינמן:
חבר-הכנסת תופיק טובי הגיע עכשיו. הוא מתנצל שלא יכול היה להגיע לראשית הישיבה. אולי אפשר לענות על השאלתה שלו, מס' 1915?

שר-הבינוי והשיכון ג. פת קורא את התשובה לשאלתה מס' 1915 (ראה לעיל, עמ' 760).

אוסף כי בביקורי בחברת "שקמונה" לפני שנה ורבע, עם כניסתי לתפקיד, עמדתי מייד על המצב החמור שבו מצויה קהילת המיעוטים בעיר חיפה. נהתי הנחיות לפעול באותן שכונות שבהן מתגוררות משפחות מיעוטים באותו קצב ואף בגובה יותר מזה של שכונות מצוקה שבהן מתגוררת אוכלוסיה אחרת. אני מתכוון לעמוד על כך שאכן מדיניות זו תבוצע גם בשנת 1978 וגם בשנת 1979, עד אשר תיפתר

• השאלתה הועברה מלשכת שר האוצר לראש הממשלה, לתשובה.

4. האם תהיה דאגה שבעתיד יינתן מלוא הכבוד בטקסים הממלכתיים לחותמי מגילת העצמאות?

סגן השר י. ארידור :

לשאלה 4 : לא.

ליתר השאלות: רשימת סגל א' הכוללת מו-
מגים לטקסים ממלכתיים נקבעה על-ידי הממשלה הקר-
דמת ועדיין לא שונתה. לפי רשימה זו נשלחו ההו-
מנות לטקס הלווייתה של גולדה מאיר ז"ל. ועדה
מיוחדת בראשות מוכיר הממשלה שוקדת כעת על
הכנת רשימה שבה יתוקן היחס הבלתי מאוזן שהיה
בעבר.

2078. השפעת שיפוט השכר ומחירי
השירותים על שיעורי התיירות

חברי הכנסת ש. פלאמו-שרון שאל את שר התעשייה, המסחר והתיירות ביום י"א בתמוז תשל"ח (16 ביולי 1978):

לאחרונה הורחבה האפשרות של ביקורי תיירים
בבארץ בעקבות הנהגת סיסטת שכר מאיצות רבות
בעולם. אולם מאידך גיסא חלה עלייה גדולה במ-
חירי בתחילתן ושאר השירותים, דבר הגורם לישראל
להיות אחת מיעדי ההתירות היקרים בעולם.

שאלותי הן :

א. בכמה עלה מספר התיירים מאז הונהגה הלי-
בראליזאציה בטיסות השכר ארצה?

ב. בכמה אחוזים עלה מספר התיירים המגיעים
ארצה מארצות שמהן הותרו טיסות שכר לאחרונה?

ג. מה בדעת המשרד לעשות כדי להוזיל את השירותים הניתנים לתיירים בעת שהייתם בארץ?

ד. אילו תכניות קיימות כדי להגדיל את מספר טיסות השכר מכל רחבי ארצות-הברית?

תשובת סגן השגר י. ארידור :
(לא הוקראה, נמסרה לפרוטוקול)

לשאלה א: האומדן: בשנת 1978 באו ארצה כ-120 אלף תיירים בטיסות שכר. בשנת 1977 המספר המקביל שהגיע בטיסות שכר היה 83,000 תיירים וב-1976 34,000 תיירים.

לשאלה ב: בשנת 1978 גדל מספר החיירים בטי-סות שכר מגרמניה ב-164%, מאנגליה ב-53%, מסקאנ-דינאביה ב-119%. טיסות השכר מצפון-אמריקה הור-חבו רק לאחרונה וצופים גידול ב-1979.

לשאלה ג: ביוזמת המשרד נתנו הנוחות מהתעריף הרשמי של שירותי המלונות לקבוצות המגיעות במסגרת טיסות שכר. מינהל התיירות פועל אצל התיאחדות המלונות במגמה למתן את העלוות המחירים.

לשאלה ד: משרד התחבורה מירסם לאחרונה תקנות לטיסות שכר על דעת מינהל התיירות, וכבר גירשמו חבניות לפעולות במסגרת חקנות אלו להפלת טיסות שכר ממקומות נוספים בארצות-הברית תחול מפברואר 1979.

צור: "בגין — הצמאון לתהילה", רצוני לשאול את כבודו:

1. כמה מנתה פמליית המלווים של ראש הממשלה בביקורו בקאנאדה?

2. בכמה הסתכמו ההוצאות של ביקור ראש הממשלה בקאנאדה?

מגן העשר י. ארידור :

לשאלה 1: פמליית המלווים לקאנאדה מנתה שב-
עה אנשים, פרט לאנשי בטחון ושני מלווים מארצות-
הברית.

לשאלה 2: אין אפשרות להפריד את ההוצאות של הביקור בקאנאדה מאלה של הביקור בארצות הברית, כיוון שמדובר בנסיעה אחת. סך ההוצאות לפמליה — למעט אנשי בטחון — ובכלל זה נסיעה ואש"ל היה 293,821 לירות.

2501. פירסום טיוטת הסכם השלום ונספחו

חבר-הכנסת ע. נוף שואל את ראש הממשלה ביום י"א
בכסלו תשל"ט (11 בדצמבר 1978):

אבקש להשיב לי :

1. מה היו הסיבות לפירסום טיוטת השלום ונס-פחו?

2. האם נידון 'נרשא הפירסום מראש עם הא-מריקנים ?

3. אם כן, מה היתה עמדת ישראל שהוצגה לפני האמריקנים בנושא זה?

4. מה היו המניעים הישראליים לעמדה זו ?

5. האם נבדק נושא הפירסום מראש עם המצ-
רים?

תשובת מנן הער י. ארידור :
(לא הוקראה, נמסרה לפרוטוקול)

לכל השאלות: החווה פורסם במפתיע על-ידי ה-
מצרים והפירסום היה מסולף. לכן החליטה ארצות-
הברית לפרסמו והסכימה שאף אנו נפרסמו כפי שהוא,
וכך עשינו.

2578. אי הזמנתו של חותם מבילת
העצמאות להלווייתו של גולדה מאיר

חברת-הכנסת ש. ארכלי-אלמזולינו שאלה את ראש הממשלה ביום כ' בכסלו תשל"ט (20 בדצמבר 1978):

נמסר לי שהחבר ברל רפטור, שהיה בין החותמים על מגילת העצמאות, לא הוזמן להשתתף בטקס הלווייתה של הגברת גולדה מאיר בהר הרצל.

רצוני לשאול :

1. האם הוזמנו חותמי מגילת העצמאות לטקס ההלוויה בחר הרצל?

2. אם כן, מדוע לא הוזמן החבר ברל רפטור?

3. אם לא, האם אין זה ביטוי ליחס של זילזול בחותמי מגילת העצמאות?

2079. האם קיים שיק שחור במכירת המלט?

לשלושה שבועות כדבריהם (לא כחודש כדברי הקב"ל) יצא ש"נשר-סחר" מקבלת כעשרים לירות לטונה מלט יותר מהמחיר הרשמי.

שאלותי הן:

1. מה יעשה כבוד השר כדי לחסל את השוק השחור במכירת מלט?
2. מה יעשה כבוד השר כדי שהמונופוליסט ליי-צור ושיווק מלט בישראל, "נשר-סחר", לא יקבל בדרך עקיפה יותר ממחיר המלט הקבוע?
3. מה עושה כבוד השר למען לא יעדיף "נשר-סחר" צרכן אחד על משנהו בקביעת מועד אספקת המלט?

4. מה יעשה כבוד השר לשיווק מלט תוך כדי תחרות בין המשווקים שמשמעותה בדרך-כלל הולדת מחירים?

5. מה יעשה כבוד השר כדי שכל אורח יוכל לקנות מלט בצורה חפשית וללא הזדקקות לשוק שחור, וגם כשאינו בונה בניין אלא רק משפץ את ביתו?

פנן השר י. ארידור:

לשאלה 1: המדובר הוא בכמויות קטנות ובתקופות זמן קצרות הקשורות למלט בשקים ולא בתפוזות, והנובעות מקשיי דיוק בתחזית הביקוש למלט. כדי להתגבר על כך בוצעו השקעות נוספות בהרחבת כושר האריזה בשקים.

לשאלה 2: בדיקה שנערכה העלתה שכללית אין תופעה כזאת. המקרה המיוחד שעליו הצביע השואל הנכבד, בקשר לדרישת תשלום שלושה שבועות מראש, נבדק והפקידה שלא ידעה על הנוהלים המקובלים של דרישת תשלום שבוע מראש פוטרה. כל תלונה חבידק ובמקרה המתאים יוסקו המסקנות הדרושות.

לשאלה 3: לא ידוע על תופעה כזאת, ובמקרה שתהיה תלונה ספציפית, היא חבידק.

לשאלה 4: ההערכה היא כי שיווק חפשי של מלט תוך אי הגבלת המשווקים עלול להביא לריכוז קנייה מוגזמת למטרה ספקולטיבית בידיים ספורות ובעקבותיה להעלאת המחיר.

לשאלה 5: יש היום כ-450 חנויות קמעונאיות למלט ואין צורך לפנות לשוק שחור כלשהו.

הח"ר פ. שינמן:

רשות לשאלה נוספת לחברת הכנסת שילנסקי.

דב שילנסקי (הליכוד):

אני מצטער על תשובת כבוד סגן השר, כי כל אדם יודע שנמכר מלט — בכל אופן בתקופה שע"ל דוברת — בשוק השחור. זה גלוי וידוע שא"פילו ב"נשר-סחר" מבקשים את התשלום מינימום שלושה שבועות מראש, ועל-ידי כך שהחברה מקבלת את התשלום שלושה שבועות מראש, היא מקבלת למעשה תשלום נוסף.

פנן השר י. ארידור:

אם חברת הכנסת שילנסקי היה מקשיב לתשובתי לשאלה 1, היה שומע שאמרת שמדובר בכמויות קט-

הכר-הכנסת ד. שילנסקי שאל את שר התעשייה, המסחר והתיירות ביום י"א בתמוז תשל"ח (16 ביולי 1978):

לאחר מתן תשובת כבודו לשאלתה שלי מס' 1381 בעניין שוק שחור למלט שאלתי שאלה נוספת כדלהלן: "אודה לכבוד השר, אם לאחר שיברר יתן לי גם תשובה לשאלה פשוטה: היום רק "נשר-סחר" מוכר בשוק, אין יבוא. איך ייתכן שיש שוק שחור שאי-אפשר לחסל אותו כאשר רק אחד מייצר ומ"שווק"? כבוד השר ענה: אני מודה לחברת הכנסת שילנסקי על השאלה. אם המצב כרגע הוא כפי שאתה מציינ, זה מדאיג אותי. אשיב לך אחרי שאברר.

חשבתי שבמקביל לבירור של כבודו, שמטבע הדברים חייב להסתמך על פקידים, אערך בירור בעצמי, עשיתי כן ואלה תוצאותי (לגבי מלט בשקים בלבד):

א. טילפנתי ל"נשר-סחר" טלפון מס' 82 41 03-24. הצגתי את עצמי כאורח הרוצה לבנות וילה בהר-צליה. גברת בשם רחל אמרה לי כי עלי להביא רשיון בניה ולפי זה יוקצה לי מלט, שאותו אקבל לאחר שלושה שבועות בערך מיום ההזמנה. למען ביצוע העיסקה הפנתה אותי לסניפם בתל-אביב, ברחוב נחלת בנימין 75, אל עפרה או אל מירה.

ב. טילפנתי לסניף הנ"ל (טלפון מס' 62 22 71). דיברתי עם מירה שחזרה על עניין רשיון הבניה, על מועד האספקה (של שלושה שבועות בערך), וציגינה את המחיר, 860 לירות הוטנה. לאחר שאמרת שאשלח מאן-דהוא עם הניירות, הפנתה היא את תשומת-לבי שאשלח גם כסף. לשאלתי למה לי לשלם שלושה שבועות מראש ולא יום לפני השיווק, אמרה היא לי (ולא בטון חסר נימוס): "ככה זה אדוני".

ג. טילפנתי לקבלן בניין ממכרי (שאינו מן הגדולים) והוא סיפר לי שהוא מחכה למלט חודש ימים בערך לאחר ההזמנה ותשלום הכסף.

ד. טילפנתי לסוחר בחמרי בניין באזור המרכז, וביקשתי לקנות חמישה טונה מלט. הוא הסביר לי שאין באפשרותו למכור לי כמות כזאת, הציע לי לבוא אליו לקנות חמרי בניין נוספים, כגון חרטינה, ובאותה הזדמנות ימכור לי חמישה שקי מלט לצורך מידי במחיר של 55 לירות השק, היינו, 1,100 לירות הוטנה.

ה. טילפנתי לסוחר בחמרי בניין ברמאללה ול-סוחר בחמרי בניין בעזה (שניהם ערבים ושניהם דיברו אתי רק לאחר שהסתמכתי על מאן-דהוא ש"הפנה אותי אליהם). כל אחד מהם הסכים לספק לי את כמות המלט הדרושה לי במחיר של 1,300 לירות לטונה.

ו. הבירור המפורט לעיל מוכיח שאמנם קיים שוק שחור במלט. עוד מראה החשבון שגם "נשר-סחר" אינה מוכרת במחיר הרשמי כי אם הם דורשים מה קונה את הכסף בעת ההזמנה, ואם נחשב את הריבית

ששנה ארכלי-אלמוזילינו (המערך):
האם יכול כבוד סגן השר להגיד מה הם ההבדלים המשמעותיים שבין מנרה ובין קריית-שמונה מבחינת המרחק מקו העימות, מקו הגבול? מבחינת קו הגבול דווקא מנרה קרובה יותר.

סגן השר י. ארידור:
הסברתי מה הם הקריטריונים ואני סבור שלאור התשובה שלי לשאלה 3, המסקנה ברורה.

2186. מחיר הבשר הקפוא

חברת-הכנסת ש. ארכלי-אלמוזילינו שאלה את שר התעשייה, המסחר והתיירות ביום י"ב בתמוז תשל"ח (17 ביולי 1978):

בעתון "דבר" פורסם שמשרד התעשייה, המסחר והתיירות ייקר את מחירי הבשר הקפוא המשובח מרוב מניין והמשווק ברבעים ב"4 לירות לקילוגרם. זאת התייקרות שלישית מאז המהפך הכלכלי.

מכיוון שבשר קפוא הוא מזון בסיסי לשכבות רחבות של האוכלוסיה, רצוני לשאול את כבוד השר:

1. האם תואם הפירסום בעתון את המציאות?
2. אם כן, מה היו הסיבות לייקור הבשר?
3. האם ניתנה סובסידיה כדי להוזיל את מחיר הבשר הקפוא?
4. אם כן, בכמה מתבטאת הסובסידיה לקילוש בשר?
5. אם לא ניתנת סובסידיה, האם המחיר החדש שנקבע לבשר המיובא מרומניה מתיר רווחים ליבואנים ולמשווקים?
6. אם כן, בכמה מסתכם הרווח לקילוגרם בשר?

סגן השר י. ארידור:
לשאלות 1-2: כאשר הועלו כלל מחירי הבשר הקפוא, הועלו גם מחירי הבשר הקפוא המיובא מרוב מניין. הסיבות לייקור כאן נעוצות בייקור הבשר הקפוא בחוץ-לארץ, ומחיר המכירה כיסה את מחירי העלות.

לשאלות 3-4: בדרך-כלל אין סובסידיה ישירה, אך יש תקופות שבהן המחירים אינם מבטאים את מלוא העלות כשהיא מתורגמת דרך שער החליפין השוטף.

לשאלות 5-6: אין יבוא פרטי של בשר קפוא. הממשלה היא היבואן והמשווק הבלעדי. באשר למשווק הקמעונאי אין אפשרות לקבוע את רווחיו לכל קילוגרם בשר.

הד"ר פ. שינמן:
רשות לשאלה נוספת לחברת-הכנסת ארכלי-אלמוזילינו.

ששנה ארכלי-אלמוזילינו (המערך):
השאלתה הוגשה ב"17 ביולי 1978. האם מת-ייחסת התשובה למצב הדברים שהיה אז או למצב הדברים היום?

נות ובתקופות זמן קצרות הקשורות למלט בשקים ולא בתפוזות, והנובעות מקשיי דיוק בתחזית הביקוש למלט. כלומר, תופעה כזאת היתה קיימת לגבי מלט בשקים. מלט בתפוזות אפשר לקנות וקונים במישרין מהיצרנים או מחברת השיווק.

2184. סיווג האזורי של קיבוץ מנרה לצורך השקעות

חברת-הכנסת ש. ארכלי-אלמוזילינו שאלה את שר התעשייה, המסחר והתיירות ביום י"ב בתמוז תשל"ח (17 ביולי 1978):

בסיוור שערכה ועדה משותפת לוועדת הכלכלה והפנים בישובי הצפון היא ביקרה, בין היתר, בקיבוץ מנרה שבגבול לבנון. בשיחה שהתקיימה עם נציגי הקיבוץ נמסר לוועדה כי לצורך השקעות לפיתוח מפעלי תעשייה במשק הם נחשבים כאזור פיתוח א' ומקבלים בהתאם לכך את הסיוע הממשלתי, בו בזמן שמשקיעים בקריית-שמונה נהנים מסיווג של אזור א' פלוס.

בהתחשב בעובדה שקיבוץ מנרה שוכן בגבול לבנון ונמנה עם ישובי קו העימות שסבלו רבות, ויש צורך לפתח בו מפעלי תעשייה כדי לבססו וכדי לאפשר גידול במספר חבריו, רצוני לשאול את כבוד השר:

1. מה הם השיקולים לשיוך מנרה לאזור הנ"הנה מוכוונות של אזור א' לצורך השקעות?
2. אילו ישובים נכללים בקאטיגוריה של אזור א' פלוס לצורך השקעות?
3. לפי אילו קריטריונים משייכים את הישובים בצפון לקאטיגוריות השונות לצורך השקעות?
4. האם מוכן כבוד השר לבדוק את טענת קיבוץ מנרה ולכלול אותו ברשימת הישובים הנמנים עם אזור א' פלוס?

סגן השר י. ארידור:
1. מנרה שוכנת באזור שנקבע בזמנו על-ידי השר בר"ב, כיושב-ראש ועדת השרים לאזורי פיתוח, כאזור פיתוח א'. מבחינת אזורי פיתוח, אזור א' הוא המועדף ביותר. אולם כדי לתת תמריץ יתר לכמה עיירות פיתוח נקבע בזמנו אזור א' פלוס לישור בים גליליים אלה: קריית שמונה, חצור הגלילית, שלומי, מעלות.

2. ראי תשובתי לשאלה 1.
3. הקריטריונים לסיווג אזורי פיתוח הם: המיקום הגיאוגרפי, ההרכב הדמוגרפי, המצב הכלכלי והחברתי, וכיוצא באלה.
4. לא נראה לנו שמנרה משתווה מבחינת הקריטריונים הנ"ל לעיירות שסווגו כאזור א' פלוס ולכן אין כוונה לשנות את סיווגה.

הד"ר פ. שינמן:
רשות לשאלה נוספת לחברת-הכנסת ארכלי-אלמוזילינו.

מנן השר י. ארידור :
הדברים מעודכנים.

שרשנה ארבל-אלמזולינו (המערך):
למתי ?

מנן השר י. ארידור :
ליום התשובה לשאלתה.

שרשנה ארבל-אלמזולינו (המערך):
מתי זה יום התשובה לשאלתה ?

מנן השר י. ארידור :
היום.

הד"ר פ. שינמן :
תודה לסגן השר ארידור.

ג. מצב החינוך הגבוה והמחקר המדעי במדינת ישראל *

דיון

הד"ר פ. שינמן :

חברי הכנסת, אנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום : מצב החינוך הגבוה והמחקר המדעי במדינת ישראל, הצעתו של חבר-הכנסת אבא אבן. הוקצו שתיים לדיון. יפתח את הדיון חבר-הכנסת אבא אבן.

אבא אבן (המערך):

אדוני הישבראש, כנסת נכבדה, אני חרד שמא מדינת ישראל מקפחת את עתידה. באקראי, בהיסח הדעת, בלי הכרעה מחושבת מראש, ללא אומר ודבר, במהלך זמן, שקט וסמוי נתפסת מדינת ישראל זה כמה שנים למושגי עדיפות הגזורים עליה הנמכת קומה וקיפוח עוצמה לעתיד לבוא. סכנה זו איננה פרי הדמיון הקודר. היא רובצת לפתחנו. פועל יוצא של שתי תקלות : מצד אחד מתקפח מעמדו של החינוך הגבוה בסולם העדיפויות התקציביות, אך מצד שני התופעה הזאת לא היתה אפשרית אלמלא היתה התודעה הציבורית לוקה בקוצר ראות לעומת הפכחון וצלילות הדעת שהיו למסורת בתקופות קודמות. בר-צוני להתייחס היום לשתי התקלות, זו שבמצאות וזאת שבתודעה.

למדינת ישראל מגבלות ללא תקנה בכל בחינות הכמות והחומר. פתוחים לפנינו סיכויי גדולה רק בתחומי האיכות והרוח. מול מיעוט נכסיה בשטח, באוכ' לוסיה, באוצרות נפט וממון, ביקשנו תמיד לתקן את המאזן הרעוע על-ידי גיוס מירב הנכסים בתורה ובמדע. כל קיומנו עמד על המאזן שבין הכמות העררית והגבוהה והיחידה. אך מה מעמד צפוי לנו באזורנו אם יתרונם הכמותי של שכנינו יעמוד בעינו ואילו יתרוננו האיכותי יצטמצם וילך ?

בדיון הקצר על ההצעה לסדר-היום בכנסת ב-14 ביוני השנה היינו, שר החינוך והתרבות ואני, מאוחדים בהערכה עובדתית יסודית. אני מצטט את דבריו של השר : "כוננה העובדה שהועלתה בפנינו שמאז תשל"ד ועד תשל"ז, בארבע השנים שצוינו, הופחתה השתתפות הממשלה בתקציבי האוניברסיטאות במונחים ריאליים ב-25% בערך". המשיך שר החינוך והתרבות ואישר את הנחתי כי תוצאת הקיצוץ הזה באה לידי ביטוי "בהקטנת סגל העובדים ובצימצום ניכר של ציוד מדעי ושל ספרים". "אינני יודע", הוסיף ואמר השר "אם יש דוגמה לצימצומים דומים בשיעור כזה בסקטורים ציבוריים אחרים".

כדי להדגים את האופי החריג ויוצא הדופן של

המהלך הזה עלי להביא לכנסת שתי עובדות : אין אף מדינה אחרת בעולם מתוך המתקנות והנאורות אשר צימצמה בשנים האחרונות את המשאבים שהפי' דישה לחינוך הגבוה, ואין שום מפעל אחר במדינת ישראל אשר הונהג בו קיצוץ קיצוני כזה. אילו היה מדובר במהלך כולל של חסכון וריסון לרגל מצוקה תקציבית בכל תחומי חיינו, אפשר היה לקבל את הדין ולו גם בכאב וצער ; כפי שאפשר היה אפילו או לטעון למען הוצאת כמה יעדים לאומיים חיוניים מכלל תחולת הקיצוץ הכולל. אך כיוון שהגרון הזה הונהג בעוצמה כזאת אך ורק על מערכת החינוך הגבוה, הרי שלפנינו הנמכת הנכמת היחסית של החינוך הגבוה והעמדתו בדרגה נמוכה יותר בסולם העדיפות יות הלאומיות. למרבה הכאב והתמהון נפתח התהליך הזה דווקא ב-1974 — תגובה מזווה על מלחמת יום-הכיפורים אשר הביאה לנו, בין השאר, את בשורת צימצום הפער הטכנולוגי שבינינו לבין שכנינו. שורת ההגיון נותנת שדווקא מבחן חמור זה ידרבן את מדינת ישראל להגביר מאמץ ומתח במחקר, במדע ובהשכלה הגבוהה.

אינני מתעלם מסברה מקובלת שהקצב המסחרר של פיתוח המערכת הזאת בשנות השישים היה מתייב ממילא תקופה של האטה ורגיעה בשנות השבעים, שהרי בשנות השישים חלה התרחבות גדולה מאוד. אינני מתחנן על חלקי בדידוד ההכרה במוסדות הח' דשים לעומת הנטייה לשמור על בכורתם של המוסדות הראשונים. אך מה שמתרחש כיום איננו רגיעה טבעית אחרי סערת הדהירה. מתחולל מהלך שאיננו רחוק מהקפאה מדכדכת. ייתכן כי בתקופה ההתפשטות הגדולה היו כמה גילויי הפרווה וביזבז, אולם אני מעדיף את הגידול הבלתי מבוקר של שנות השישים על-פני ההקפאה הקיצונית של היום.

כל היסטוריון רציני יעמיד את פיתוח החינוך הגבוה בישראל בין הישגיה המרשימים ביותר של החברה הישראלית המתחדשת. והתוצאה : שבעה מוסדות מוכרים, ציבור סטודנטים המונה 55 אלף נפש, סגל אקדמי המונה כ-10,000 נפש, וציבור נוסף של כ-8,500 אנשי סגל לא אקדמי בתפקידים טכניים ומינהליים.

כיצד משפיעים תהליכי הקיצוץ על פעולת המערכת הלכה למעשה ? ההוראה נמשכת. בעלי המשרות הקבועות נשארים על כנם. יש דרך "קלה" אחת להפעלת החסכון הקיצוני : צימצום הסגל הצעיר אשר לא הגיע לקביעות והימנעות ממפעלי מחקר חדשים.

הפאתוס האנושי והחברתי המובהק של בעיות חינוך אחרות, רובצת לפתחנו הסתייגות נפשית מיוחסת יור תר שמקורה בתולדות הציונות. נודה ונתוודה כי היה בה, בציונות בראשית ימיה מרכיב מסוים של אנטי אינטלקטואליות. המטרה היתה דהיאקדמיזציה של העם היהודי, הוצאת יהודים מספריותיהם ומבתי"מ רשותיהם כדי להעמידם בתוך הליכי ייצור ראשוניים. גיבור הסאגה הציונית פעם היה דווקא המאמץ המאמץ החולב פרה בישוב חקלאי. הגיון זה היה מובן, סביר ומוצדק כדרך של תיקון הפיראמידה החברתית והתע- סוקתית שהיתה מעוותת בתולדות העם היהודי אז. אך בתנאים של היום יש לראות תופעות כאלה כבז- בון של כוח-אדם. התקלות, לא פחות מהבטחון וה- תעשיה, היא טכנולוגית ומורכבת מאוד, והיא לא תשג- שג בלי שיוקדש מאמץ מדעי מרובה לתיקונה ול- קידומה.

נכון כי המפעל הציוני והישראלי הוא בעצם נצ- חון מרהיב של האילתור החובבני. כל דבר שמומחים ומלומדים טענו שאיננו אפשרי, קם ונהיה. כל יש- ראלי חוגג במעמקי נפשו את תבוסתו של מומחה מלומד אשר התיאוריה הזוהרת שלו נרצחה על-ידי עובדה אפורה; את תבוסתם של המומחים שאמרו כי אין הארץ מסוגלת לקלוט את עוליה; של המומחים שטענו כי שום דבר לא יצמח במקומות שבהם הכול צומח בימינו; ושל המומחים שגרשו כי מדינה קטנה כישראל לא תוכל לייצר מטוסי סילון ומוצרי אלק- טרוניקה מסובכים ולהגיע לרמת מחקר באנרגיות הגבו- הות במדעים המתמחמים. מומחה הוא בעצם אדם היודע הכול, אך שום דבר נוסף. ועל-ידי כך שהוא איננו תופס את הממד האנושי החריג והמפתיע בכל חוויה, הרי הוא מחטיא את המטרה. כבוד ותהילה לעידן החובבנות והאוטו-דידאקטיות, אך חושש אני כי עידן זה חלף לבלי שוב. מעתה ואילך אין משי- מה חשובה בתעשיה, בחקלאות, בחינוך, בניהול וב- תכנון החברתי שניתן להגשימה בלא מטען כבד של דעת שיטתית ומאורגנת.

אם כי הפלגתי בתיאור של המצוקה התקציבית בחינוך הגבוה, הריני מודע לליקויים הרבים הטעונים תיקון בעוד מועד. את הנעשה אין להשיב. ספק אם הייתי ממליץ מלכתחילה שמדינת המונה 3.5 מיל- יון נפש תתכבד בשבעה מוקדים עצמאיים ונפרדים של השכלה גבוהה. כלום לא ייתכן גם עכשיו מהלך של ריכוזיות מינהלית סבירה תוך תיאום של צרכים ושאיתוף? כלום לא מתקרבת שעת הפרדת המערכת הגדולה הזאת מהמבנה החינוכי הענקי כדי שתזכה לתשומת-לב אוטונומית ועצמאית כמשרד עצמאי בלי לעמוד בתחרות מלאכותית עם תביעות לוחצות של החינוך היסודי וחינוכם של טעוני הטיפוח? שהרי השאלה איננה: מה חלקו הראוי של החינוך הגבוה בתקציב של משרד החינוך והתרבות? השאלה היא: מה חלקו הראוי של החינוך הגבוה בכלל צרכיה ומש- אביה של מדינת ישראל? אחוז המשאבים שישראל מקדישה לצרכים אלה אינו מעמיד אותה ברשימת הארצות המתקדמות ביותר.

חברי הכנסת, החינוך העל תיכוני אינו מתמצה באוניברסיטאות הקיימות. שכר הלימוד הגבוה וההת- חרות הנמרצת על אפשרויות הכניסה יוצרים מצבי

התוצאה: המערכת המחקרית מזדקנת ואיננה מתר- עננת; סכנת ירידה מנכסים בתחומי המחקר השונים, ובמחקר המדעי כל דריכת במקום פירושה נסיגה מת- מדת; סכנה שישראל תהיה תוך כמה שנים מדינה ממדרגה שנייה בתחום המדע העולמי, פחות מחקר, פחות מדענים צעירים, פחות גישה לספרים ולציוד. כללו של דבר: ראשית של פיגור ישראלי באחד התחומים המועטים שבהם ישראל היא בת חורין להמ- ריא אל השיאים הגבוהים ביותר. שעה שחברי סגל זוטרים מקבלים מכתבים על הפסקת עבודתם אחרי שש-שבע שנים לפני הגיעם למעמד של קביעות, מתחולל חזיון מוזר ביותר: מדינת ישראל משקיעה הון ותועפות כהכשרת כשרונות מעולים כדי שייפלטו וייזרקו, קודם-כול ממערכת החינוך הגבוה ולעתים קרובות מן הארץ, כאשר הם נחשפים לפיתוי ממאיר זה יותר ויותר כדי לחפש זירות מחקר אחרות.

אינני בטוח כי מדובר כאן רק בשגיאה שבהיסח הדעת, שהרי מסביב לסוגיית החינוך הגבוה השתרו- כמה תסביכים. יש גם בעיות שבתודעה. בד בבד עם יחס מסורתי של דרך-אצק שיהודים נוהגים בתורה ובמדע קיימת גם דעה קדומה נגד החינוך הגבוה המוצג פה ושם בעתונות כסוג של מותרות ופינוק אשר מדינה דלה אינה רשאית להתקשט בו יתר על המידה. זהו הבל ורעות רוח. דווקא מדינה ענייה כמדינתנו אינה רשאית להרשות לעצמה קמצנות במצ- רך חינוכי ובסיסי זה. אנתנו יותר מדי עניים כדי שנוכל לקמץ בעניין שהמשק והחברה לא יוכלו להת- קדם בלעדיו לאורך ימים.

כל שאיפה ישראלית לכושר תחרות כלכלי בשוור- קים התובעניים של הקהילה האירופית והעולם האט- לאנטי, כל סיכוי לקיים מאזן בטחוני המושתת על הגברת הייצור העצמי והמקורי, כל יומרה לשמש מוקד גאווה ותפארת לעם היהודי בתפוצותיו — כל אלה מותנים בקיומו של ציבור גדול יותר של בעלי מקצועות וכישורים אקדמיים. אולם הבחינה של תו- עלת כלכלית, חברתית ובטחונית אינה יחידה. אל נא נהיה כאן תועלתיים מעבר לכל תועלת. קראתי בעתונות, למשל, הצעה מפי אחד מבכירי אנשי התע- שיה, שלפיה ייסגרו כל המחלקות בכל האוניברסי- טאות, פרט לאלה המטפלות בעניינים המעשיים. ואילו ההיסטוריה המדעית הוכיחה שמרבית התוצאות התכ- ליתיות גובעות דווקא ממחקר בטלני, כביכול — תורה לשמה — אשר מביא לתוצאות שלא לשמן.

אני זוכר כיצד קיימנו פעם דיון במועצה להש- כלה גבוהה על הצעה אחת מחבריה, לתכנן את האו- ניברסיטאות רק לפי צרכי המשק והבטחון. ואני זוכר את שאלתו המפוכחת של פרופסור גרשם שלום: מה מספר לומדי הקבלה שהמשק יהיה זקוק להם? ייתכן, חברי הכנסת, כי הפרופסור הנכבד טעה, גיהול המשק מאז המהפך הוא עניין כלי-כך סתום, שרק דורשי נסתרות מסוגלים לפענח אותו. אולם אסור להתעלם מהעובדה שההפרדה בין תחומי בקיאות "מע- שיים" ו"לא מעשיים" פסולה מכל בחינה רוחנית ותרבותית.

חברי הכנסת, נוסף על העמדה המופרכת הגורסת את החינוך הגבוה כעניין של מותרות ותפנוקים לעומת

בהשראה, בידע, ומה הקשר בינם לבין דברים פעוֹ-
טים של מה בכך כמו גן-ילדים ותלמידים טעוני
טיפוח.

לא מקובלת עלי התנשאות זו וכאורחית מדינה
שחרטה על דגלה חופש ביטוי ולא רק חופש אק-
דמי, אשתמש בכל הזדמנות הנראית לי לומר בחופש
ובאומץ את השגותי גם על הנעשה במוסדות ההש-
כלה הגבוהה. הם אינם, לגבי ידי, מחוץ לתחום
ואינם, לצערי, מורמים מעם עד שמלבד לחיים ול-
פועלים בתוכם אסור לאיש לומר בפומבי את הש-
גותיו.

טעיתי כנראה בהערכותי. משום מה האמנתי כי
יותר וחובה לצפות ממנהיגי מוסדות ההשכלה הגבוהה
ומהיוצרים בהם יתר מעורבות, יתר איכפתיות, יתר
תרומה למצוקותיה היום-יומיות, ההולכות ומחריפות,
של החברה. האם יכולה מדינה, חברה-הכנסת אבן,
להתקיים עם איי איכות טענים ומסוגלים המתבדלים,
ברובם של המקרים, מהסובב אותם? טענת דב"ב
ריד, אני מצטטת, כי "גיבור הסאגה הציונית היה
פעם המאמץ-טיקאי החולב פרה בישוב חקלאי. הגיון
זה היה מובן וסביר כדרך של תיקון הפיראמדיה החב-
רתית והתעסקותית המעוותת של העם היהודי באותם
הימים. היום היינו רואים תופעה כזאת כביצועו משוער
של כוח-אדם יקר". השוואה זו אינה תופסת הן משום
שברובן של הרפתות הוכנס מיכשור מודרני הממלא
את מקומו של החולב, והן משום שתיקון הפיראמדיה
החברתית והתעסקותית המעוותת נעשה על-ידי עוב-
דים ערבים שהעניקו ממד חדש לציונות החלוצית.
כן, חברה-הכנסת אבא אבן, אין כל פסול — והייתי
חוזרת ומדגישה, בלי לחלק ציגנים על הפאתוס החב-
רתי והאנושי — בהעמדה של החינוך הגבוה מחד
גיסא והחינוך היסודי והטעון טיפוח מאידך גיסא
זה מול זה. לא נוכל לשמש מוקד גאוזה ותפארת
לעם היהודי בתפוצות רק בזכות קיומו של ציבור
גדול של בעלי מקצועות וכישורים אקדמיים.

חברי הכנסת, ביקרתי לאחרונה בשלושה מוס-
דות ההשכלה הגבוהה: בטכניון, באוניברסיטת תל-
אביב ובמכון ויצמן למדע. התרשמתי והתפעלתי מה-
הישגים העצומים ומהכוחות האדירים הטמונים בהם,
אשר לפי הערכתי אינם מנוצלים ואינם מעורבים
די במיוחד בבעיותינו החברתיות והחינוכיות. אין
הדעת סובלת שכוחות מעולים אלה, מלבד משימות
מזעריות שלהם הראויות לשבח רב, מנותקים מהחברה
הישראלית השוקעת. הם, וקדם-כולם, חייבים להיות
החלוץ ההולך לפני המחנה בידע, בהכונה, בהשראה
ובדוגמה אישית. נתמזל מזלם וטופחו כשרונותיהם
ורוצה כל העם להתברך בהישגיהם. אין זה סוד, אדוני
היושב-ראש, שמספרם של הסטודנטים במוסדות ההש-
כלה הגבוהה מאז תשל"ה אינו גדל. מאות אלפי
מטרים בנייה, בחלקם מצויים שיש מרוצפי אריחי
קראמיקה, לא הגדילו את מספרם של הלומדים,
ומה שחמור יותר, לא העלו על-פי קביעות מומחים
את רמת הלימודים.

ייתכן שהתעסקותם המוגזמת של מנהיגי מוסדות
ההשכלה הגבוהה בהשגת תורמים, בשיכנועם, בחיזור
אחריהם, באירועם ובתחרות עם מוסדות אחרים בנושא

סלקטיביות כלכלית שאינם מתיישבים עם עקרונות
השוויון התברתי. המסקנות המוסכמות של "ועדת נ-
בון" סוגרות את הסוגיה הזאת של שכר לימוד לכמה
שנים, אולם אינן מבטלות את הצורך לתכנן צעדים
להרחבת פתח הכניסה למעוטי יכולת. אחת התרופות
היא בכינון של מכללות, שלהן הכניסה תהיה כלה
יותר הן מבחינה אקדמית והן מבחינת היכולת הכל-
כלית. הנדבך החינוכי והצנוע הזה — מכללות —
חסר בנוף החינוכי שלנו. חבל שחברי המועצה להש-
כלה גבוהה אינם נוהגים יתר רוחב לב בסוגיית הה-
כרה במכללות.

א-י אפשר היה לתאר את התפתחותה של המערכת
המפוארת הזאת בלי להרים על נס את תפקידם הח-
לוצי של יהודי התפוצות, אשר במשך שנים רבות
נשאו על כתפיהם את מלוא העול של המצווה הזאת
ואשר הוסיפו עד היום הזה לאפשר מפעלי פיתוח
והרחבה אשר יד מדינת ישראל לבדה לא היתה
משגת אותם. אך יסלחו לי ידידנו בקהילות ישראל
ובאירגוני השוחרים והידידים למיניהם אם אומר כי
גם הם לא התעוררו עדיין לעצמת המאמץ המוגבר
המתבקש מהם, מאמץ החורג מיעדים שיגרתיים ומ-
סורתיים שהיו מספיקים בעבר אבל אינם הולמים
את צרכי המדע והטכנולוגיה החדשים של ימינו.
תפארת העם היהודי כולו על המערכת הזאת, והאח-
ריות היא על העם כולו.

חברי הכנסת, הדיון המתקיים היום, אשר בעצם
קיומו מביעה הכנסת אחריות חברתית חשובה, לא
יספיק להטביע את חותמו או להשפיע על המציאות
התקציבית הנוכחית. אך יש לו לדיון זה אפשרות
להשפיע על חידוד התודעה הציבורית ולשמש לה
דירבון ותזכורת. ואל יהא דבר זה קל בעינינו. ראו
שניזכר במאמר קדמונים: "אוי להן לבריות מעל-
בונה של תורה, שכל מי שאינו עוסק בה נקרא
נוזף".

הד"ר פ. שינמן:

אנו פותחים בדיון, כפי שאמרתי, הדיון הוא סי-
עתי והוקצו לו שתיים. המשתתפת הראשונה היא
חברת-הכנסת אורה נמיר, ואחריה — חברת-הכנסת משה
שמיר.

אורה נמיר (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, נתכבד הבית
בהצעתו לסדר-היום של חברת-הכנסת אבן, ואנו באים היום
להביע את השגותינו על מצב החינוך הגבוה והמחקר
המדעי במדינת ישראל.

יודעת אני כי כל ביקורת הנמתחת על מנהיגי
הקאמפוסים על הדרך שהם מכלכלים את ענייני מוסד-
תיהם ולא רחמנא לצלן, התערבות כל שהיא בכל הנוגע
לרמה האקדמית, לתכנית הלימודים, למספר הפא-
קולטות והחוגים, למספרם של התלמידים, נדחית על
ידם ואם, חלילה, מלווה הביקורת בהעמדת התייחסות
המדינה לחינוך בגיל הרך, לבית-הספר היסודי, לאוכי-
לוסיית התלמידים טעוני הטיפוח מול התייחסותה לחי-
נוך הגבוה, נדחית אותה ביקורת ביחס של וילול
מופגן של אמירות מתנשאות, מה מבין, ובמיוחד
מה מבינה מותחת הביקורת בנושאים שכולם ברוח,

היושב-ראש, אבל היתה לי הזכות להרצות כמרצה אורח שלוש שנים בשלושה מוסדות נפרדים בישראל, והרבה מחשבה וביקורת אני נושא בלבי מאז על החינוך הגבוה. על כן גם הצטערתי על דבריו של חבר-הכנסת אבא אבן, שמלכתחילה קיוויתי כי תהיה לי הזדמנות, נדירה לידי, להסכים עמו. צר לי שהזדמנות זאת לא התממשה. צר לי שכל מה שהיה לו לומר בנושא של החינוך הגבוה בישראל היה בגדר תביעה, עשויה היטב ומהוקצעת, להגדלת תקציבים. זה היה מעין נושא עם ואריאציות שהוא חזר עליה בצורות שונות. אבל, חבר-הכנסת אבא אבן, אני משוכנע שגם אתה יודע שיש עניינים רבים נוספים וחשובים לומר על החינוך הגבוה בישראל ולא רק לקונן על המצב התקציבי הגרוע ולא רק לתבוע את הגדלת התקציב, אם גם בלוויית פז' מון חזר על חשיבותו של אותו חינוך גבוה.

ממילא מצטרפות הערות אחדות על כמה וכמה עמדות מפתח של חבר-הכנסת אבא אבן. שמענו כאן שלמדינת ישראל פתוחים סיכויי גדולה רק בתחום מי הרוח. אינני מסכים לכך, וחוששני שתפיסה זאת — ספק תמימה ספק רומאנטית — היא בכל אופן מיושנת מאוד, ומאד לא מצטיינת לגבי ההווה והממשית שלנו בארץ, לאחר שלושים שנות מדינה ומאה שנות התיישבות. אנחנו חיים במדינה הזאת ובארץ הזאת, נלחמים למענה, לא למען גדולה מופ' שטח — אינני יודע בדיוק מה זו גדולה — אלא למען קיום מלא ושלם של עם בארצו, לא רק בתחומי הרוח. גם בתחומי החומר התבטאת הגשמת הח' זון הציוני, גם בתחומי השטח, גם בתחומי הכוח הלאומי והמדיני, בכל תחום, בכל אפיק של חי אנוש. על כן גם הדיבור הזה: "להם יש שטח ולנו אין"; ההתקטנות הזאת מרצון, ההתגמדות הזאת מב' קשת הרחמים: "אנחנו נצטיין כי אנחנו ילדי-פלא יהודים כשרוניים" — אינני מקבל אותם. על כן גם מצאתי עצמי מסכים להפתעתי לקריאת-הביניים של חבר-הכנסת תופיק טובי, כאשר הוא התרעם על הד' בור לגבי הכמות הערבית מול האיקות היהודית. דרו' שה לנו כמות יהודית, ואנחנו רוצים כמות יהודית ותהיה פה כמות יהודית. העם היהודי כולו יתיה בארץ-ישראל. מצד שני אנחנו מאתלים לכל העם הערבי, על כל מדינותיו, איכות גדולה וגדלה. בסופו של דבר, רק כשאיכות זו תגיע לביטוי המלא גם בחיי חברה ובדמוקרטיה של אמת, תוכל להיות גם שכנות של אמת בין עמינו.

עלינו לפנות אל הנושא הזה של החינוך הגבוה כחלק מתמונה כוללת של בעיות החברה הישראלית ועלינו לשאול לגבי האקדמיה, לגבי החיים האקדמיים בישראל ולגבי החינוך הגבוה בישראל, את השאלה שאנו שואלים לגבי חיינו הפוליטיים, לגבי תרבותנו, לגבי הספרות והמוסיקה שלנו, לגבי האפנה והלבוש ואורחות החברה: האם החינוך הגבוה שלנו גטוע בקרקע חיינו? האם הוא יונק ממנה והאם מניב הוא פירותיו לה? חינוך גבוה אינו תופעה חדשה בארץ הזאת. לפני אלפי שנים היתה כאן סנהדרין והיו כאן בתי-מדרשו וישיבות, ועד היום, במאות אוניברסיטאות בעולם, חוקרים את אשר הם יצרו בחיי הרוח. גדולתה של אותה השכלה גבוהה של

זה גולה את המעולה שבזמן ובחשיבה והתמקדה בה' אדרת אימפריות מבניות על-פני אימפריות איכותיות. גם לדעתם של חלק מהעומדים בראש מוסדות ההש' כלה הגבוהה, אם לא תגבר העלייה מארצות הרווחה — תקווה הנראית אוטופית במציאות הקיימת — ולא תעלה רמתם הלימודית של הלומדים בבתי-הספר, יקטן מאגר הלומדים במוסדות ההשכלה הגבוהה.

מה המסקנה המתבקשת מכך? מדוע לא ירדו כוחות הידע, הניתוח והמחשבה המעולים ביותר, הנמ' צאים רובם במוסדות ההשכלה הגבוהה, אל השדה, אל מוקדי ההחלטה, אל מעצבי מדיניות החינוך ואל קובעי תכניות הלימודים כדי שיכינו הם דור צעיר ברמה לימודית גבוהה יותר ובמוטיבאציה ערכית וצ' יונית חזקה יותר?

לא יכולים מוסדות ההשכלה הגבוהה להשקיף מנגד לא אוכלוסיות התלמידים טעוני הטיפוח ההור' לכת ותופחת, אל עבריינות הגורר ההופכת כמעט לנורמה של חיים מקובלת, אל בתי-הספר שאינם מצ' ליחים להתמודד עם אוכלוסיות תלמידה, אל החברה החסרה גורמות ערכיות ואיכותיות. 42% ילדים טעוני טיפוח במערכת בית-הספר היסודי; נשירת תלמידים מדאגיה מבתי-הספר מפנימיות; 45% מאוכלוסיות ה' בוגרים שהשכלתם למטה 8- שנות לימוד; מחצית אוכלוסיות האמהות שהשכלתן בין 0 ל-8 שנות לי' מוד; כל אלה אינם נתונים הכתובים בשנתונים הסטא' טיסטיים בלבד. זוהי דמותה של החברה הישראלית המקעקעת את ההערכה שנתמודד עם שכנינו כשעל דגלנו חרוט "איכות מול איכות". יפסיקו מוסדות ההשכלה הגבוהה את הבנייה הבזבזנית והמיותרת; יקדישו את זמנם לטיפוח האיכות והרמה; יטפלו פחות בתורמים ובנדבנים, לעתים באורח בזבזני המ' עורר סלידה וביקורת; ירחיבו את המכניזם הקדם אקדמאי; יתפכו הפאקולטות השונות, ובמיוחד בתי הספר לחינוך, למנהיגים ולחיללים בשדה ההוראה והחשיבה. ואז בטוחני שלא יהיה איש בבית הזה שלא יושט יד עוזרת של ממש לטיפוח מוסדות ההשכלה הגבוהה.

את מקומם בסולם העדיפויות הלאומיות יקבעו מוסדות ההשכלה הגבוהה ורק הם, על-פי אופני מעו' רבותם, על-פי מידת האיקפיות שלהם לסובב אותם ועל-פי הדוגמה האישית שיתנו בסגנון החיים הצי' בורי הנהוג בהם. יהיו מוסדות ההשכלה הגבוהה והחומר האנושי המצוי בהם המובילים המרכזיים בפ' זור החינוך ובפיזור התרבות. תתברך החברה והארץ כולה בכשרונותיהם ובהישגיהם.

הד"ר פ. שינמן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת משה שמיר, ואחריו — לחבר-הכנסת האוזנר.

משה שמיר (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הופתעתי מעל דוכן זה היא בבחינת תקלה. אני מקווה שלא יתפרץ הנה מישו מהנהלת סיעת הליכוד כדי לתבוע להור' ריד אותי מן הדוכן. אני מנצל בעונג רב וכמי ש' נפלה זכות לידי את התקלה הזאת.

מעולם לא למדתי באולפנה של חינוך גבוה, אדוני

כזו וגם בחינוך הגבוה. הסכמה כללית זו אינה משתקפת בחינוך הגבוה שלנו, והמופקדים עליו אינם יוצרים את האווירה המתאימה למטרה זו.

לא אטיל את כל האשמה על השלטונות השונים של האוניברסיטאות, על הסגל המנהל והמכוון בלבד. האשמה בחברה הישראלית כולה. אבל חייבים אנו, לפחות בהודמנות זו כאשר עושים את חשבון הנפש, להעלות את דברי הביקורת בכל הריפוחים. החינוך הגבוה בישראל מסובסד כמו רוב תחומי חיינו, והסיכסוד הזה יש בו קלקלה יסודית, יש בו משום נזק מהותי שמביא לידי שיתוק היזמה, כוח הרצון וכוחו החידוש.

הונח על שולחננו היום דין-וחשבון כספי של האוצר לשנת הכספים המסתיימת ב-31 במארס 1978. אנו למדים ממנו, אם אני קורא נכונה — אולי נעלמו מעיני פרטים שונים בשל אי-בקיאותי — כי באותה שנה השקיעה ממשלת ישראל בחינוך הגבוה מיליארד, 772 מיליון ו-730 אלף לירות. נוסף על כך היו השקעות במבנים ובפיתוח בסך 170 מיליון, 519 אלף ו-740 לירות. בסך-הכול זהו סכום המתקרב לשני מיליארד לירות. אני רוצה להביע את הרגשתי הב-רויה — כמי שראה את החיים האקדמיים שלנו בפ-עולה — כי באותם סכומים, באווירה אחרת, בהח-לטה נחושה להצמצם, לתת יותר, להתאמץ יותר, להימנע מקישוטי סרק, אפשר היה לעשות יותר, ל-צור יותר, להגיע להישגים גבוהים הרבה יותר.

לאחרונה, על הנושא העיקרי: כיצד ניתן לה-ביא את כל כלי החינוך שלנו, את כל מכשירי החינוך שלנו לידי כך שיפיקו את הפרי שאנחנו מצפים לקבל מהם. הנחה מוקדמת ראשונה היא, כי אמנם עליהם להפיק פרי. החינוך בחברה האנושית, ועל אחת כמה וכמה בעם ישראל ובמדינת ישראל, מיועד להביא לכך שלחברה הלאומית יהיה דיוקן מסוים שהיא מעוניינת בו, שמסורתה תותרת אליו, שהא-ידאליים שלה מעצבים אותו, שמנהיגותה מבטאת אר-תו. פירושו של דבר שאנו רשאים לתבוע תיכנון, לתבוע הכוונה ולתבוע תוצאות.

הדברים לא ייעשו על-ידי נתינת הוראות מטעם הכנסת, ובוודאי לא על-ידי כתיבת תוכנים כאלה או כאלה, וודאי ובוודאי לא על-ידי הגדלת תקצי-בים או על-ידי הגדלת חבר המרצים או תחומי הל-מידה. הדבר חייב להיעשות מתוך כור ההיתוך של החברה הישראלית עצמה, מתוך תחילת החינוך וש-רשיו. הדבר צריך להיעשות בתוך האקלים התרבותי המקיף שלנו, לאו דווקא בתחומי החינוך עצמם. ה-דבר אינו יכול להיעשות אם נשאיר את גושי החינוך כתחום מבודד בפני עצמו.

הדבר ייעשה רק מתוך השקפה כוללת ומקיפה יותר על כל תחומי חיינו, מתוך הדגשה מחודשת על המהלך ההיסטורי הגדול של דורנו, על עקרונ התחייה הציונית, הרנסאנס הציוני, על עקרונ החל-ציות, על העקרון שלא תמה תקופת המאבק והקרבן, על עקרונ המשך המאמץ הלאומי המלוכד. אם נמ-שיך להפקיע ולהפריש תחום אחר תחום לא מתוך למעלה המאמץ הציוני, אל מחוץ לתחומי הקרבן וה-מאבק, אם ניצור יותר ויותר מעגלים של התבדלות

חו"ל, בין במשנה ובין בתלמוד הירושלמי, היתה בכך שהיתה נטועה בקרקע המציאות והיתה מוש-רשת באידיאל לאומי והיתה לה תכלית לאומית ברורה והיא הבינה זידעה לפני מי היא עתידה לתת דין וחשבון.

כאשר אני מתחיל איפוא לבדוק מקרוב באיזו מידה נטועים מוסדות החינוך הגבוה שלנו בעבריות ובמקוריות שלנו, מתקבלת התשובה המחרידה לפע-מים, והגיעו על כך דיווחים ומהם שהתפרסמו בעתו-ות — אני עצמי קיבלתי מכתבים ופניות מפרופסו-רים שונים — שעבודות מחקר כה רבות יוצאות בשפות לועזיות, ובעיקר באנגלית, כשאין להן אפילו הפירסום הראשוני המקורי העברי, וזאת במסגרת הפ-עולה והתקציב של מוסדותינו.

תמר אשל (המערך):

ממי הם מקבלים את הכסף למחקר הזה?

משה עמיר (הליכוד):

הם מקבלים אותו מהממשלה שנותנת להם את יתר הכספים.

תמר אשל (המערך):

הם אינם מקבלים כסף ולכן הם חייבים להו-ציא את הפירסומים באנגלית.

משה עמיר (הליכוד):

הם מקבלים כסף. הסיבה לכך איננה תקציבית.

כאשר אני שואל על תפיסת החיים והחינוך בעו-לם האקדמי שלנו; כאשר אני מתבונן על הקאמפוס האוניברסיטאי שלנו, על אקלימו הרוחני — שבשעתו היה מושפע מתפיסות גרמניות בעיקר וכיום שולטת בו הגישה האמריקנית — אני תוהה אם דגם הקאמ-פוס האמריקני, אם אורחן ורבען של קהילות הקאמפוס האמריקני וה"פאקולטי" האמריקניות הם האידיאל החב-רתי המתאים לחינוך הגבוה בישראל. האם אותה ישראל שעיצבה דגמים חברתיים לתפארת, מקוריים, חלוציים, שיש בהם משום מסירות נפש, שיש בהם שוויוניות, שיש בהם הליכה אל שכבות העם הרח-בות, חייבת לחקות בדיוק, עד התג האחרון, את כל סילסולי האקדמיה האמריקנית? אבל לצערנו זוהי המציאות. לא רק באקלים הרוחני הכללי, גם בת-חומים המקצועיים המסויימים אין אנו חשים את המ-חוייבות, ואינני מדבר כרגע על מחוייבות תועלתית של עשיית ריבית מן הקרן המושקעת בחיי יום-יום אלא מחוייבות רוחנית-מוסרית בראש וראשונה. אין אנו חשים בה כבקאטוריה מחייבת ומובילה.

החינוך הגבוה הריהו, כמובן, תחום מבודד וח-שוב כשלעצמו, אבל בהיותו חלק מתמונה חברתית מדאגה ביותר כרוכים בו גם יסודות שליליים ומ-זיקים, ודיברה על כך זה עתה חברת-הכנסת אורה נמיר. יחסי העבודה בישראל תוקפת השכר בישראל, זו המצמידה באופן אוטומאטי דרגות שכר גבוהות יותר לתואר אקדמי, זה ההקע הסיבתי לגי-פוח המלאכותי של בעלי תארים ולדילול כוח-העבודה היצרני מבריחה מעבודת הכפיים. הכול מסכימים, כי יש לעודד ולהגביר את הפנייה ואת ההכונה למק-צועות יצרניים, למלאכות, לתקלות, גם בחינוך התי-

מתפנקת, של סגירות מפני מאבקי החיים ותביעותיהם, נגיע רק להחלשה גדולה יותר ויותר של חיינו. הגענו לכך שנושא כמו בטחון מוטל על צה"ל — וגמרנו. הגענו לכך שנושא כמו התיישבות מוטל על כמה אירגוני התיישבות — וגמרנו בזה. הגענו לכך שנושא כמו ציונות מפקדים בידי איוו מועצה ציונית או אירגון עסקני — וגמרנו עם זה. אנחנו חייבים למקד מחדש את כל הנושאים הללו כתביעת חיים יום-יומית בכל תחומי החברה, וכמובן בראש וראשונה בתחומי החינוך והתרבות.

על כך, בשעה שבאה הכנסת לעשות לעצמה קצת שבת בגלימה נוחה של משי, לדון פתאום באמצע יום חול בענייני החינוך הגבוה, יש בזה יותר מאבק של ביטול זמן ושל מס שפתיים.

אליקים (נוסטב) בריאן (הליכוד):
חבר הכנסת שמיר, הדיון הוא גם על המחקר המדעי.

משה שמיר (הליכוד):
אם הדברים הללו לא ייאמרו גם על המחקר המדעי, אם הדיון לא יהיה חלק מאקלים חברתי ופוליטי אחר, אני חושש מאוד שאנחנו נמשיך באותו עוורון המאפיין את יתר תחומי חיינו. אנחנו נמשיך לעסוק בקוסמטיקה של תחומי חיים שונים בלי לראות את הסכנות הגדולות, את ההיחלשות הגדולה של החברה הישראלית, את העובדה שחיים אקדמיים, לעתים יותר מדי קרובות פירושם עקירה מתוך הפנים שלנו, פירושם הבטה החוצה ואולי לאחר איוו זמן — דבר שכבר הוזכר כאן — ירידה ויציאה חסר ושלום מתחומי חיינו בכלל.

הכרח הוא לחזור אל העקרונות ואל היסודות. הכרח הוא לחזור אל ימי הנחת היסודות של האוניברסיטה העברית בירושלים, כאשר הברית הברורה בין החלוצי, הפועל, עובד האדמה, טולל הכבישים, החוצב והמתחשב עם הלומד ועם המלמד היתה יסוד הפעולה האחד והאחד. יש קודם-כולל להוציא את החיים האקדמיים שלנו מבידודם המוסרי, וממילא יצאו מבידודם הרוחני, המקצועי והמחקרי.

ובאשר לענייני אחרון זה רצוני לציין אחת התלוותות החמורות, הנשמעות דווקא מתוך העולם האקדמי, ממוסדות אקדמיים מחקרניים מובהקים, כמו מכון וייצמן, בישראל יש השגים מדעיים, מפתחים במעבדותינו שיטות טכנולוגיות חדשות, חוקרינו מגיעים להמצאות ולהידושים רבי עניין וחשיבות, אבל לא תמיד מסוגלת ישראל לנצל אותם. לעתים קרובות מנוצלים הישגיו המדעיים על-ידי תעשייה אמריקנית או אירופית, ואין הם מגיעים לידי עיבוד וביצוע אצלנו. באופן זה אנו מגיעים — חברי הכנסת אבא אבן — לכך שיש לנו איכות רוחנית, אבל היא תלושה במידה רבה. אין לנו מערכת ריאליזם הקו"לסת אותה, אין לנו מדיניות כלכלית המסוגלת לממש רעיונות ומגמות ואין לנו חברה יצרנית, עובדת באמת, התופסת בצורה מקיפה וכוללת את מלוא המשמעות של האתגרים הגדולים שאנחנו עומדים בפניהם היום.

חז"ר פ. שיתמן:
רשות הדיבור לחבר הכנסת האוזנר, ואחריו — לחבר הכנסת אלגרבלי.

גרעון האוזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, תיתי לו לחבר הכנסת אבא אבן שהעלה לפנינו את הנושא של השכלה גבוהה בישראל. הייתי מצפה לראות כאן ביצוע ובתוכנו היום את נשיאי האוניברסיטאות, את ראשי בתי האולפנה, כדי שישמעו מה שיש לנו לומר באונייהם, ולא רק שיבואו אלינו כאשר מדובר בתקציביהם. אבל יש כנראה ניתוק מגע איוו שהוא בין מגדל השן האוניברסיטאי לבין המוסדות הממלכתיים.

קיים פתגם בשפה האנגלית אשר תרגומו הקרוב ביותר לעברית הוא: יש מי שהוא חכם לפרוטות וטיפש למאות. במקורו: Penny — wise; Pounds — foolish. היינו חכמים לחסוך דווקא בתקציביהם של מוסדות ההשכלה הגבוהה. הדבר התבטא, כפי שכבר נאמר, בירידה דראסטית בממדים ריאליים של כ-45%.

קיצוץ זה מוכרח לכרסם בתשתית של המחקר ושל המדע ולפגוע ברמתה של מדינת ישראל. ייתכן שהתוצאות אינן ניכרות באופן מיידי מפני שמה שמתערער הוא הבסיס, וכשם שבבית אינך רואה את הפגם שנופל בבסיסו אלא לאחר שמתגלים סדקים בקירות, כך איננו רואים באופן מיידי את התוצאות של ירידת הרמה באוניברסיטאות. אבל ראשי האוניברסיטאות זועקים כבר בפומבי: הרמה יורדת.

שר החינוך והתרבות, כאשר הסכים לדיון, אמר מפרשות: האוניברסיטאות נפגעו במיוחד מן הקיצוץ התקציבי הזה. עם זאת יש להזכיר, אדוני הירשבראש, כי מתוך המלצות הוועדה לתיכנון ולתיקון צוב, ועדה שהוקמה מאנשי האוניברסיטאות עצמם, ש-ההממשלה אישרה אותן לפני כמה שנים, לפחות שלוש מתוך חמש המלצות אלה לא הוגשמו. אקרא את ההמלצות שלדעתי לא הוגשמו: "א. האוניברסיטאות בישראל צריכות להיות פתוחות לכל תלמיד מהארץ ומחוץ-לארץ הראוי מבחינת כישוריו ללמוד בהן; ג. על האוניברסיטאות החובה לקלוט ולקדם מדענים צעירים מצטיינים גם מבין העולים החדשים והישג-ראלים החוזרים מחוץ-לארץ; ה. האוניברסיטאות חייבות להתאים את פעולותיהן לאמצעים העומדים לרשותן תוך שמירה על רמתן והבטחת קידומן."

צר לי לומר, גם כבוגר אוניברסיטה ישראלית, שעד כמה שידוע לי, לא הוגשמו לפחות שלוש אלה מבין חמש ההמלצות שניתנו. האוניברסיטאות אינן קולטות כל תלמיד מהארץ ומחוץ-לארץ הראוי מבחינת כישוריו ללמוד בהן, והמספר הכללי המרשים של סטודנטים, למעלה מ-50 אלף, עדיין נופל אצלנו מהרמה הממוצעת של שני אחרים מכלל האוכלוסייה, שהיא הרמה המקובלת בארצות מפותחות. האוניברסיטה לא קלטה ולא קידמה מדענים צעירים מצטיינים, ואנו יודעים על טראגדיות של מדענים עומדים בפינוי קבלת קביעות.

האוניברסיטאות לא התאימו את פעולותיהן לאמצעים העומדים לרשותן. כיוון שאנו קיצצנו בתקציב, ביהן, הן פנו לעם היהודי לבקש עזרה. זהו דבר

חוברת י', ישיבה ק"ד
— מצב החינוך הגבוה והמחקר המדעי במדינת ישראל (דיון) —

מרדכי אלגרבלי (התנועה הדמוקרטית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בראשית דברי רוצה אני להודות לחבריה הכנסת אבן על ההצעה לסדר-היום שהעלה בכנסת. אני חושב שהנושא בהחלט ראוי לדיון מעמיק על סמך נתונים, וחבל שנתונים כאלה אינם בנמצא. איננו יודעים, לדוגמה, כמה פוגע בעיקר הצימצום בתקציבי האוניברסיטאות. אין נתונים כאלה. איננו יודעים בכמה קטן מספר החוקר רים הצעירים, וזו לדעתי בעיה עיקרית. איננו יודעים כמה יהיה ריסון. אלה הם נתונים שבלעדיהם חושבני שלא נוכל לקיים דיון מעמיק ולעשות ניתוח יסודי של תקציבי האוניברסיטאות ומצבן.

אני מסכים עם חבריה הכנסת אבא אבן על הניתוח המהותי של הבעיה. מדינתנו היא דלת אוכלוסין ודלה במשאבי טבע, ועל כן מצויים אנו להצטיין באיכות ובכוח. כמעטים מול רבים אנו חייבים — וזאת גם לאחר שייכון השלום באזורנו — להמשיך בפיתוח הפוטנציאל האנושי ובמיוצויו. בביצוע משימה זו, שיש בה אתגר, נועד חלק נכבד לאוניברסיטאות. מטרתן להקנות השכלה וידע, לחנך, לפתח את המחקר הבסיסי והשימושי ולסייע לתעשייה ולחלואות בפתרון בעיות טכנולוגיות. למוסדות להשכלה הגבוהה בישראל יצא מוניטין ושם טוב בתחומי המחקר העיוני והשימושי, ושומה עלינו להמשיך ולהצטיין בתחומים אלה.

אדוני היושב-ראש, את ההוראה והמחקר עושים אנשים, ורק עליידי טיפוחם של המדענים ובעיקר של הדור הצעיר מבין המדענים נצליח לשמור ולגביר את האיכות ולהבטיח את המשכיות. הצימצום בתקציב האוניברסיטאות אסור שיפגע במהות האוניברסיטה ובתפקידה.

חבריה הכנסת אבא אבן. בהצעתו לסדר-היום הצביע על הצימצום הדרסטי בתקציבי האוניברסיטאות בשנים 1974—1978 ועל הסכנות הטמונות בו. לדעתי חלק מקיצוץ זה היה מוצדק, מאחר שהיה במה לקצץ, היה שומן עבה שהיו חייבים לגנוס בו לאור צרכים אחרים ולאור עדיפויות אחרות במערכת החינוך ובמערכת הכללית בישראל.

לא תמיד הקפידו האוניברסיטאות על חסכון, על ייעול בתקנים, על רכישת ציוד ועל פיתוח. כל ארץ גיברסטיה רצתה לפתוח את כל החוגים, את כל המסלולים ובכל המוסדות, מ-B.A. עד דוקטוראט. אני חושב שהדבר אינו רצוי והוא פוגע גם באוניברסיטאות עצמן. לא כל אוניברסיטה יכולה להתמחות בכול. הדבר פוגע בפיתוח המחקר, שאחד מהיסודות להצלחתו הוא דווקא בגדלו, רק החל מרמה מסוימת ומעלה של גודל מחקר אפשר להצליח ולהניב פירות, ולא כל אוניברסיטה יכולה לעמוד בזה.

אני לא בטוח שהיינו חייבים לפתוח כל-כך הרבה אוניברסיטאות. לאוניברסיטת באר-שבע יש תפקיד, תפקיד חברתי, בנגב. אני לא בטוח בהיקף של ארץ גיברסטיה חופה. אני משוכנע שאין צורך בקיומו של חוג לכלכלה גם באוניברסיטת חיפה וגם בטכניון. זה פוגע גם בטכניון וגם באוניברסיטת חיפה. זה מסוג הדברים שדווקא בהם קונאת סופרים אסנה מרבה חכמה. אני לא בטוח שאנחנו יכולים לספק כוח-אדם להוראה ברמה הדרושה לכל האוניברסיטאות.

טבעי, מובן ונכון. העם היהודי היה תומך מאז ומתמיד במוסדות חינוך ותרבות בישראל, גם בימי קדם. אנו יודעים שהישיבות בימי קדם בממלכת יהודה היו נהנות מסיוע חמרי שבא גם מן הפזורה היהודית. אין בכך פסול. יש היענות גדולה של העם לדרישות של בתי-האולפנה. לא מממן הייתי עצמי קשור בהוראה מיוחדת במרכז יהודי חשוב, שגם חבריה הכנסת אבא אבן אשר העלה את ההצעה היה קשור בה, והיתה לנו הודמנות לראות את ההיענות מרוממת הנפש של יהודים ולא יהודים לתביעות לעזרה למען החינוך הגבוה בישראל. פחות מרוממות נפש הן הידיעות על התחרות הפרוצה הכרוכה בהשמצות הדדיות שבין בתי-האולפנה השונים, שכל אחד מהם פונה לאתה כתובת ומבקש להתדר בהישגיו אפילו על-ידי השחרת המוסדות האחרים, דבר שאיננו מעלה את קרנו של החינוך הגבוה בישראל. הדרך שבה מתנהלות המגביות איננה מוסיפה כבוד.

זאת ועוד: אנו קוראים ידיעות על גיפוח מגניבים באוניברסיטאות. הידיעות מגיעות כמעט מכל האוניברסיטאות בארץ. חופש אקדמי — ודאי לא נתערב בחופש זה; אבל גיפוח מנגנון איננו פונקציה של חופש אקדמי. קראנו בחודשים האחרונים תלונות מרות מפי פרופסורים וראשי מוסדות להשכלה גבוהה כי צוות אקדמי ומחקרי קטן צריך לשאת על גבו כמעט בכל האוניברסיטאות פיראמדיה מינהלית שלמה. אפילו במוסדות שבהם מספר התלמידים ירד, עלה מספר הפקידים. לא על גיפוח של מנגנונים תהיה תפארתם של המוסדות להשכלה גבוהה אצלנו.

בסיכום הדיון אני מציע כי הגשמת ההמלצות של הוועדה לחינוך ולתיקצוב תהיה הקריטריון שיעמוד לנגד עיניו של שר החינוך והתרבות בנתנו הקצבות לבתי-האולפנה, וכי כל אחד מהם ייבחן גם לפי קנה מידה זה, באיזה קצב ובאיזה מידה הוא התקדם בהגשמת אותן ההמלצות. זאת ועוד, אנו חייבים להציע, אם לא ריכוז המגביות של המוסדות השונים — וזאת הם כבר דחו — לפחות לתבוע מהם את התיאום. גם זה צריך להיות אחד הקריטריונים: מי שמקבל על עצמו לתאם את פעולות המגבית בחוץ-לארץ עם מוסדות ההשכלה הגבוהה האחרים, יוכה לעדיפות על-פני אלה המעדיפים התחרות פרוצה והורדת קרן ישראל בעולם.

אסור לנו לשכוח כי לאוניברסיטאות שלנו נועד תפקיד נכבד בקליטת עלייה של מדענים. העלייה מברית-המועצות ומארצות החופש מורכבת גם ממדענים הבאים בשערינו. המוסדות להשכלה גבוהה צריכים לקיים עם עצמם במסגרת המספקת את צרכי המדינה ואת צרכי החברה, ואין לי מה להוסיף בני-דון זה על דבריו של קודמי, חבריה הכנסת שמיר.

היתה פעם סיסמה בפיהם של אנשי האוניברסיטה העברית: לרדת מן ההר אל העמק. חבל שסיסמה זו נשכחה. כוחה יפה כאז גם היום.

ח'י"ז פ. שינמן:
רשות הדיבור לחבריה הכנסת אלגרבלי, ואחריו — לחבריה הכנסת רובינשטיין.

סדרה ארוכה של שנים, שבהן עלה מספר הסטודנטים ב-10% עד 15% כל שנה. בשנים האחרונות יש יציבות או עלייה קטנה ביותר, אפילו קטנה הרבה יותר מן העלייה במספר תושבי ישראל. במלים אחרות, יש סטאגנציה במספר הסטודנטים, ואנחנו יודעים שהדבר הוא די חמור. גם התחזית לגבי העתיד אינה מצביעה על שינויים בתחום זה אלא אם כן תהיה עלייה גדולה. רק מקרב אוכלוסיית ישראל, ניתוח ותחזית לעתיד מצביעים שלא יגדל מספר הסטודנטים.

הסיבה העיקרית לנושא הזה היא הבעיה של הקפאון במספר מקבלי תעודות בגרות, במספר הלומדים בחינוך עיוני או מקצועי גבוה. הסיבה הראשונה לכך היא — כפי שהעלתה חברת הכנסת אורה נמיר — הבעיה של הילד טעון הטיפוח, הבעיה של ישראל השנייה שאינה משתתפת עדיין בכמויות גדולות בחינוך הגבוה ובחינוך העיוני בתיכון. זו בעיה חמורה ביותר. אנחנו יודעים שהדרך שבה מגיעים בני עניים אל מוביליות חברתית היא דרך האוניברסיטה. הדבר הוכח במדינות רבות באירופה, לדוגמה, וזו הדרך היחידה שיש היום לכן עניים למורביליות בכל התחומים, גם הכלכלי, גם הפוליטי וגם בתחום עמדות ציבוריות. אי אפשר היום להגיע לשום עמדה — לא כלכלית, לא חינוכית ולא ציבורית — אלא אם כן אותו בן של השכונה פריץ ונכנס אל בין כתלי האוניברסיטאות. זאת הדרך כמעט היחידה העומדת לפנינו, במיוחד אם אנחנו דנים על אליטות חברתיות. כל עוד לא טיפלנו בזה, כל עוד לא יצרנו דמויות לחיקוי, מודלים חיים לחיקוי בתוך השכונות, לא התחלנו לפתור את הבעיה. זה תפקיד חשוב ביותר של משרד החינוך והתרבות, שלהערים כתיאורן הוא מתמודד עמו. להערכתי אין שר החינוך מתמודד בצורה רצינית עם בעיית טיפוחם של ילדים טעוני טיפוח, ומשרדו, לדעתי, אינו מצטיין בזה.

(קריאה: שר העבודה והרווחה מתמודד עם הבעיה?)
זה לא הנושא היום. נדבר על זה כאשר נדבר על נושא הרווחה.

זה תפקיד חשוב ביותר. אם לא נשקוד על האיוון בין הממשל טיפוח ההשכלה הגבוהה, במיוחד בתחום טיפוח האיכות, לבין המשך טיפוח ילדים טעוני טיפוח במערכת החינוך, לא יהיו לנו סטודנטים, לא בכמות ולא באיכות שאנו רוצים, ולא תהיה מוביליות חברתית שאנחנו כל-כך רוצים במדינת ישראל.

הד"ר פ. שינמן:

רשות הדיבור לחברת הכנסת גרוסמן, ואחריה — לחברת הכנסת רובינשטיין.

חייקה גרוסמן (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אולי אנפץ כמה אגדות על ניגודים, הקיימים כביכול. בסך-הכול אלה ניגודים מזויפים. יש אגדה שפתיחתו של התחום האוניברסיטאי לבאים בשעריו, פתיחתו לשכונה, לרחוב הצדדי, לסדנה, להפגנה שבחוץ, נגזר כאילו ממשיים שהיא תפגע בצרכי המדע והמחקר ותוריד את הרמה,

טאות, אלא אם כן כל אחד יצמצם במספר מסויים של תחומים, יתייעל ויתמחה. בעיקר מדובר בתואר שני ובתואר שלישי. אפשר לפתוח תואר ראשון בבי-ארשבע בכל החוגים, זה רצוי וטוב, גם בירושלים. אבל לגבי תואר שלישי אפשר בהחלט להחליט שרק באחת האוניברסיטאות מתמחים. אני יודע את הטענות נגד טיעון זה, שזה פוגע באותם מרצים הרוצים להתפתח. אבל אפשר למצוא את שביל הזהב, אפשר למצוא נקודה אופטימאלית בין שני הצרכים, של ההוראה ושל המחקר באוניברסיטאות.

דבר נוסף: רמת ההשכלה הגבוהה ומחקר פורה אינם מחייבים בהכרח ציפוי שיש על כתלי המוסד והמעבדה. לא בהכרח. אני דוחה את הטענות שהדבר אינו תלוי בנו ושוה רצונם של תורמים. אני חושב שאפשר לשכנע תורמים שלמען קידומה של האוניברסיטה העברית, לדוגמה, רצוי לתרום לאו דווקא בשיש. האוניברסיטאות חייבות במסגרת התקציבים ה"מיועדים" להן לקבוע סדר עדיפויות ברור מבחינת תקציביות.

השאלה המרכזית שעלינו להתמודד אתה היא, איך למנוע אבדן כוח-אדם צעיר, איך לטפח אותו, איך לתת לו מקום הוראה ומחקר במוסד, איך למנוע ירידה ואיך לעודד עלייה של סטודנטים שהם דור העתיד של חוקרי ישראל ומוריה. זו הבעיה העיקרית שכל אוניברסיטה חייבת לשקול, מה עדיף על מה: היקף או עומק, פיתוח מאוזן תוך כדי תחרות עם האוניברסיטאות האחרות על כמות או פיתוח מאולץ ולעומק? זו הדילמה. אני חושב שהתשובה לכך היא ברורה וחד-משמעית: הן חייבות להעדיף עומק, להעדיף איכות ופחות, עד כמה שאפשר, להתחרות עם אוניברסיטאות אחרות על ההיקף.

אליקים (נוטמב) בריאן (הליכוד):
צריך לאפשר להם גם תואר שלישי, כיוון שזה עומק.

מרדכי אלגרבלי (התנועה הדמוקרטית):
לא בכל האוניברסיטאות. תואר שלישי בכלכלה לא צריך להיות גם בטכניון וגם באוניברסיטת חיפה.

אליקים (נוטמב) בריאן (הליכוד):
אם כבר לומדים, אז לעומק עד לרמה הגבוהה.

מרדכי אלגרבלי (התנועה הדמוקרטית):
אני רוצה לעבור לנושא שני שהוא גם תלוי בנושא של היום, אבל הוא רואה קצת יותר קדימה. חברת הכנסת אבא אבן העלה את השאלה מי יהיו חוקרי ומורי המחקר. אני שואל: מי יהיו הסטודנטים שם? מה? את השאלה הזאת אני שואל בשתי רמות, גם ברמה של כמות הסטודנטים וגם ברמה של איכות הסטודנטים המגיעים למוסדות להשכלה גבוהה. כי אם לא יהיו לנו סטודנטים טובים, איננו יכולים לטפח אחר-כך אותה רמה ואיכות שאנחנו נדרשים לה. אני אטפל לראשונה בנושא הכמות.

בחנות את מספר הסטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה. יש לדעת חוות קודרת לעומת פיתוח מואץ ביותר בשנות ה-60 ותחילת שנות ה-70. אנחנו עומדים כיום בפני קפאון כמעט מוחלט. בעבר היו שנים,

ארה הפוכה או חזרה והתהפכה. הפער החברתי גדל. איננו רוצים להיות מדינה מפגרת מבחינה מדעית, מודקנת וקופאת על שמריה. אנחנו יודעים שכל פסי-אה היא אם הנסיגה.

בהיות תלמידי בתיכון עברי בגולה שרנו שירי עבודה, זיעה, עמל יוצר, חלמנו להיות חקלאים. אך למען האמת, בהגב ובחבא קרצה אלי האוניברסיטה העברית הראשונה שעל הר הצופים. חלמתי על המי-זוג הנפלא שבין יצירת עם עובד עם מרכז רוחני לעם היהודי. זה היה כציונית. כסוציאליסטית אינני מאמינה בהליכה לסוציאליזם בלי קשר זה שבין אנשי האינטליגנציה לבין הפועלים בייצור. ברית זו היא הערובה היחידה לקידום החברה. היא המחסום היחיד שלא נידרדר ללאומנות צרת אופק, לחברה מנותקת ממאווי העולם. זוהי הערובה שלא נגדל שכבות נחשלות כאשר השוליים החברתיים הם שיתנו את הטון בחיינו. אקדמיה המטפחת הישגיות חמרנית על חשבון מעורבות חברתית היא אסון בראש וראשונה לאקדמיה, וממנה והלאה לחברה כולה. המעמד הבל-עדי לאקדמיה, מול פיתוח המכללות, הוא נושא לווי-כוח משום שהוויכוח קיים, אבל לגופו של עניין זה ויכוח סרק. מה מפריע פיתוח המכללות לפיתוח הא-קדמיה? הגישה הנוקשה והעמדת אלה מול אלה אינה תואמת את האינטרסים של המדע בכלל ושל המדע בישראל בפרט.

חברי הכנסת, ניגוד מזויף נוסף קיים בין היקף הפיתוח באוניברסיטאות לבין טיב הבנייה והמונומנ-טאליות שלה בקאמפוסים. אמת, אין אפשרות לקיים מוסדות אוניברסיטאיים ראויים לשמם בצריפים של מעברה. ההוצאה על בנייה זולה כזאת, שכרה יוצא בהפסדה. אולם אין זאת אומרת שצריך לתת הכשר להקמתם של "פילים לבנים". התערבות בתחום זה איננה בבחינת התערבות בחופש תאקדמי. אין להי-כנע לחישובי יוקרה של מוסד זה או זה ואף לא לתכתיבים של נדבנים. בסופו של דבר היחס בין תרומת הנדבן לבין השקעת הממשלה איננו של לירה מול לירה; לפי הכללים ולהלכה זה צריך להיות כך, אלא שבמציאות היחס הוא 1:7 לטובת הממ-שלה. אך אפילו ביחס של לירה תמורת לירה, המדינה היא שלנו ולא של הנדבן, עם כל הכבוד לו. הגיע הזמן לייעל, לתאם בין מוסדות ההשכלה הגבוהה, בין המחלקות השונות הכפולות, לעתים באותו מוסד עצמו. הגיע הזמן לגזור את הבגד לפי צרכי הגוף ולא לפי צרכי החיט.

חברי הכנסת, אסתכן בהכנסת ידי לכורות. ארשה לעצמי לסיים במלים ספורות המוקדשות לסטודנט ה-ישראלי המצוי, עם כל ההסתייגויות מהכללות כי הרי אין סטריאוטיפ של סטודנט ישראלי, כשם שאין סטריאוטיפ של שום קבוצה, לא אתנית ולא סוציאלית, ובכל זאת מוכרחים איך שהוא לדבר בכללות. רבותי, אני בושה ונכלמת בתיוודע לי כי הרוב המכריע של הסטודנטים המשתתפים במבצע "פר"ח" — מבצע הגשת עזרה ישירה, אינדיבידואלית, בלימודים ליל-דים טעוני טיפוח — הם יוצאי עדות המזרח. הרי יוצאי עדות המזרח מהווים רק 15% מכלל 55 אלף הסטודנטים באוניברסיטאות. כיצד קורה שבמבצע זה הם הרוב? אני יודעת שהסטודנט הישראלי עמוס

והרי לא כך. האקדמיה בפעילותה חייבת לדבוק בעק-רונות ובנורמות לאומיות וחברתיות. אינני בעד אמי-נות מוויכוח ותרבות לפי תכתיב. אך אקדמיה היא חלק מן החברה. שום מגדל שן אקדמי המתנשא מעל לעם לא יקדם את המדע הטהור רק בעצם היותו נישא ורם.

חברי הכנסת, בעיות אלו קיימות בכל מקום בעו-ר; אצלנו הן נוקבות פי כמה וכמה. אנו רוצים לבנות עם וחברה. האקדמיה חייבת לתרום את חלקה הנכבד ביותר לחינוך של השכבות הרחבות, האוכ-לוסיות המתקבצות מהפזורה. מי אם לא האוניבר-סיטה על תלמידיה ועל הסגל שלה תמלא תפקיד חשוב זה? הבה ננפץ פעם ולחמיד את האגדה בדבר הגי-גוד שבין הקמת גני-ילדים לבין הקמת בתי-אולפנה לחינוך גבוה. זהו ניגוד מזויף. בלי גני-ילדים לא תהיה תחודה לא לבתי-ספר יסודיים, לא לבתי-ספר תיכוניים ולא יהיו סטודנטים. אך גם בלי אוניבר-סיטאות לא יהיה חינוך בעל רמה וגם לא יהיו מורים.

החרדים לכלכלה טוענים לעוגה הקשיחה של ה-תקציב, אך השמיכה היא קצרה. אתה מכסה את רגלי הילדים הרכים וחושף את גבם של בני התש-חורת, אך כך אנחנו חייבים להיות. אין לנו ברירה אחרת. לא לפי סטיכיה אלא לפי תיכנון לאומי וק-ביעת סדר עדיפויות גמיש בהתאם למשימות וליעדים לאומיים. דווקא מתוך אותה ראייה כוללת מקוממים אותי לפעמים החד צדדיות והממד הרדוד של היח-סים בתוך האוניברסיטה, של עקרונות הקבלה לאו-ניברסיטה, של כללי החיים ודפוסי החשיבה באוני-ברסיטאות.

לפי נתונייה של המועצה להשכלה גבוהה, אנו נמצאים במקום השלישי בעולם, אחרי ארצות-הברית וקנאדה, במספר הסטודנטים באוניברסיטאות בהש-וואה לגודל האוכלוסיה: 715 סטודנטים על 10,000 נפש. אך צר לי לומר שאנו מפגרים אחרי ארצות נאורות במתן מיגוון רחב של חינוך על תיכוני במס-גרות של קולגים, מכללות בעברית. מתן אפשרויות השכלה למבוגרים יותר, שאין להם אולי השכלה שרמאלית מספקת אך הם יודעי ספר ובעלי חכמת חיים, זהו אחד הקריטריונים לחברה מתקדמת. האק-דמיה גילתה צרות עין ביחס למערכת המכללות. אי-נטרסנטיות צרת אופק, סלידאריזם מזויפת בין אי-ניברסיטאות, כאשר יד רוחצת יד. הבה נפיל את הניגוד המדומה שבין פתיחותה של אוניברסיטה לבין הלימודים לעומק. נוכחנו לדעת שבחינו הולכים שול-בי זרוע, ואין מפריע להם, התפיסה האליטארית עם בורות מחפירה. האמינו לי, אם תעודת הבגרות היא כרטיס הכניסה היחיד לאקדמיה, הרי אנחנו ממלאים את הספלים בלא מעט עם-אמציות. אל לנו לגדל את האידיט המלומד. גם הלמדנות של איש המקצוע המדעי תהיה מפוקפקת על בסיס צר ולא חיי רוח ואופקים רחבים יותר.

אמרנו: נבנה עם. אני צופה מסיבי וצמרמורת עוברת בי. האם לא שחלנו בישראל מחדש את הגולה, אותה גולה שממנה רצינו להיסדר בכל הכבוד ובי-הערכה ההיסטורית הנכונה? הפיראמידה הכלכלית נשי-

ניים, למשטרה, לצבא הקבע וכיוצא באלה עד אין סוף — אך השאלה תמיד תהיה שאלת העדיפות, ממה אתה לוקח את הכסף ומה המחיר שאתה משלם תמורת הגדלת התמיכה לענייני זה או זה. ובשנייה, אני מצטרף לדברי חברי הכנסת אלגרבלי, שנוסף לשאלה החשובה והקובעת על דמותו העתידה של המדע בישראל, קיימת גם השאלה על דמותה העתידה של החברה הישראלית, ודמות החברה הישראלית תיקבע, בין השאר, על-ידי הרכב האוכלוסיה של הסטודנטים באוניברסיטאות. והרכב האוכלוסיה של הסטודנטים באוניברסיטאות נקבע לא על-ידי התנהגותה של האוניברסיטה וגם לא על-ידי תנאי הקבלה שהיא קור בעת אלא על-ידי הגורמים המעצבים את אישיותו של הנער הישראלי. אישיות זו מתעצבת החל מגיל הינקות, וכאשר מגיע הנער לגיל האוניברסיטה, ברוב המקרים כבר מאוחר מכדי לעצבה אז.

משום כך כאשר יש צורך לבחון זה כנגד זה את צרכי האוניברסיטה מחד גיסא, ואת צרכי החינוך ואת צרכי החברה הישראלית מבחינת איחוד ואינטגרציה של השכבות השונות מאידך גיסא, אינני יכול לומר שהתביעה האוניברסיטאית היא התביעה הקארדינאלית היחידה הגוברת על תביעות אחרות. לדעתי ראוי לבחון את האוניברסיטה הישראלית מחד, דש, ואולי להיעזר בבחינה זו בראייה שטרם נבדקה עד עכשיו בישראל.

האוניברסיטה הישראלית היא אוניברסיטה כפולה. היא גם אוניברסיטה המונית לאלפי סטודנטים המסיקים בתואר ראשון ורואים בתעודת ה-B.A. מין תעודת בגרות פלוס תעודת בגרות מסוג גבוה יותר, ואינם חושבים כלל על חינוך אקדמי במובן המסורתי של המלה, כעל קהילת המחקר, כביטוי לעניין מדעי ולאחר תפיסה אוניברסאלית הבאה לידי ביטוי בשם "אוניברסיטה". זו אינה האוניברסיטה במשמעות הרגילה. זה בית-ספר על תיכוני שנועד לתת תעודת בגרות נוספת, ושרמתו חייבת להתחשב באוכלוסיה המגוונת המשתרעת לפתחו. בתוך אותה קהילה של חינוך רחב מאוד יש גם גרעין הממשיך את התפיסה המקורית של המלה אוניברסיטה, שפירושה קהילת מחקר מיוחדת במינה. ואני רוצה להוסיף עניין אחר שבדרך-כלל אין מעלים אותו בפומבי מחשש עדינות הנושא: אדם המשתתף לקהילת המחקר האקדמית, המצומצמת, במובן של אוניברסיטה טהורה ואמיתית, מתייחס לשכבה מאוד מצומצמת בחברה — אינני רוצה להגיד יחידי סגולה — הוא אינו מורה סתם, הוא מורה וחוקר והוא חייב לפרסם ולהיות גם כשיר להסתדר עם עמיתיו מבחינות אחרות. הוא חבר באוניברסיטה במובן המקורי והקלאסי של המלה. לעומת זאת מורה בלימודים הכלליים של אוניברסיטה המונית יכול להיות אדם בעל כשירויות הוראה רגילות.

מה עשינו? הרחבנו את המושג אוניברסיטה, ובכך לל זה את מושג החופש האקדמי, ובכלל זה את התנאים המיוחדים של מורה-חבר בקהילה האקדמית, לגבי כל המכלול הגדול הזה של אוניברסיטה עממית ולא ייחודית. ייתדנו אותו כמסד בעל סטאטוס מיוחד ולא עשינו את האבחנה הנכונה בין תלמידי המחקר האמיתיים, בין מוסד המחקר האמיתי לבין אותה רשת חינוך על תיכונות כללית. אילו היינו

לעייפה. הוא מגיע לאוניברסיטה אחרי שירות בצבא, בגיל התובע מהצעיר לצאת מתחת לסיגורם של הוריו, לרוב הוא צריך לפרנס את עצמו, לשלם שכר לימוד ושכר דירה גבוהים ובלתי סבירים — ואת זאת צריך לשנות — וגם לשרת במילואים. באמת הגיע הזמן להפוך את הלימודים הגבוהים לדבר שב-הישג ידו של כל מי שרצון לו וראש לו על כתפיו. אולם אנו איננו מוכנים, גם אחרי כל אלה, לוותר על שירותיו של הסטודנט לחברה, ובראש וראשונה לצימצום הפערים בחינוך. איננו מוכנים לוותר על מעורבותו ועל תרומתו למאמץ הלאומי בבנייה, בבני-טחון ובדרך לשלום.

אין מוקדי תסיסה באוניברסיטאות שיצביעו על רגישות אמיתית. יש תופעות של התפרצות, של גסות-רוח, של חוסר סובלנות לבעל דעה אחרת וגם לבעל לאום אחר. הפגישה עם הסטודנטים בקאמפוסים איננה תמיד מרגינה. אך לעתים, עלי להודות — עם כל ההסתייגות מכך — לפעמים אני מרוצה בבחינת "גם זה לטובה". אולי טובה יותר תופעה שלילית של קיצוניות שלוחת רסן מאדישות וניווט. דוגמה טובה, נדמה לי, שימשו אנשי "שלום עכשיו" שגילו מעורבות עליונה ברמה תרבותית מחוננת.

בקיצור, בצד ההישגים במדע, במחקר ובחיי רוח צמחו עושים שונים רבים: חוסר תיכונות לאומי, הסתגרות אליטארית, בורות, ניתוק ממאויי החברה ולד אלה — קירות שיש. אנא, בואו נחזור לפרופורציות הנכונות: מדע ועמו רוח ועמם משימות לאומיות ופתיחות. רבותי, מי יחזיר לראשי האוניברסיטאות את קנה המידה האבוד?

הח"ר פ. שינמן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת רובינשטיין, ואחריו — לחבר-הכנסת לין.

אמנון רובינשטיין (התנועה לשינוי ויזמה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אף אני רוצה להצטרף לחברים שבייכו את חבר-הכנסת אבא אבן על שהעלה נושא נכבד זה. אני שותף לחבר-הכנסת אבא אבן בשתי הערכות: ראשית, שתפארתה של ישראל היא במידה רבה על מדעניה, ומי שמכיר את הנושא יודע שמבחינת כמות הפירסומים בעתונות המקצועית ואיכותם אין שום יחס בין גדלה של ישראלי לבין ייצוגה בקהילה המדעית הבין-לאומית — דבר המוסיף לנו כבוד ותפארת — ושנית, שיש מקום לדאגה עקב הקיצוצים התקציביים הנכבדים ש-נעשו החל מהשנים 1974-1975 בתקציבי האוניברסיטה טאות והמאמימים במידה מסוימת על עתיד המחקר בישראל.

אינני שותף לנימה, שאולי נשמעה מכללל בדברי חבר-הכנסת אבן, שהתרופה לכך היא להורים מחדש את מלוא התקציבים לאוניברסיטאות בקנה מידה שהיה קיים לפני הקיצוצים. אינני שותף לכך מכמה סיבות. אני רוצה לדבר הן כחבר הכנסת והן מתוך גסיוני כדיוקן פאקולטה וכחבר הוועד המנהל של אוניברסיטה. ראשית, בכל נושא ונושא העולה לדיון בכנסת אין דבר יותר קל מאשר לדרוש את הגברת המעורבות הכספית של הממשלה — אם זה נוגע לשכבות חלשות, לגניירלים חובה, לבתי-חולים לחולים כרוי

לי שבעניין זה יש שימוש לא נכון, בלתי צודק ומר-גיז במונח "חופש אקדמי".

נקודה נוספת שהייתי רוצה להעלות היא הנושא התקציבי. מדינת ישראל כולה מקבילה, במונחים אמריקניים, לאזור קולגיים של אוניברסיטה אחת הפזורים, למשל, ברחבי קאליפורניה או לונדון. לאוניברסיטת לונדון יש שמונה קולגים, שהמרחקים ביניהם גדולים מאוד וחלקם שוכנים בפרברים. אוניברסיטאות בקאליפורניה — על אחת כמה וכמה. הוא הדין בערים אחרות. אינני מבין מדוע אי-אפשר — בלא להתערב, חס-וחלילה, בעניינים אקדמיים — האוניברסיטאות — ליצור מידה מינימאלית של שיתוף פעולה כדי לאפשר, למשל, חסכון במטבע מקומי וזר למדינת ישראל הענייה. האם יהיה זה מוגזם לד"ר מהאוניברסיטאות לעשות את מה שעושות כמעט כל האוניברסיטאות בארצות-הברית, כלומר לקבוע לוח שנה אחיד ללימודים? האם אוניברסיטה אחת צריכה לקבוע שלושה טרימסטרים ואוניברסיטה שנייה שני טרימסטרים, כך ששיתוף פעולה בנושאי הוראה ומחקר אינו יכול לצאת לפועל בגלל "עצמאות" האוניברסיטאות? אני לא שמעתי על חופש אקדמי מסוג זה בשום מדינה. לא שמעתי על חופש אקדמי מסוג זה גם במדינה שיש בה אוניברסיטאות פרטיות. לי מדי באוניברסיטה פרטית בארצות-הברית, ואיש לא העלה על הדעת שתאום כזה שנעשה על-ידי מדינת קאליפורניה הוא פגיעה בחופש האקדמי. הרי יש כאן אינטרס מובהק של המדינה, שהלימודים יתחילו באותה עת ויסיימו באותה עת לצורך תכנון הוראה משותפת.

אינני חושב ששיתוף פעולה בין ספריות הוא פגיעה בחופש האקדמי שכל פאקולטה מקבילה צריכה להזמין בנפרד את כל הספרים, כאשר אנחנו יודעים מה היא מידת השימוש בספרים בכל אוניברסיטה. הם נמצאים שם כדי שבמקרה — ובצדק — אדם שנוקק להם לצורך עבודת דוקטוראט יוכל להשתמש בהם. אבל האם זה כל-כך קשה ליצור את שיתוף הפעולה בין באמצעות שירות מיקרופילמים או אפילו שירות העברת ספרים? רבותי, מדובר במטבע קשה. אני יודע מתוך ניסיוני הדל כדיקאן פאקולטה שאי-אפשר היה להביא לשיתוף פעולה כזה. כל אוניברסיטה היא אימפריה לעצמה ואם תאמר מלה אחת, פגיעה בחופש האקדמי.

מאיר עמית (התנועה לשינוי ויומה): אי-אפשר אפילו לכנס אותם תחת גג אחד.

אמנון רבינשטיין (התנועה לשינוי ויומה): האם יהיה זה מוגזם לדרוש מהאוניברסיטאות שיאחדו, למשל, את הסגל שלהן בארצות-הברית לצרכי התרמה, כאשר עשרות ישראלים, בחלקם לדאבוני הרב יורדים, מועסקים על ידן באירגון תרומות? רבו תי, לכל זה אין קשר לחופש האקדמי והוא שימוש לרעה במונח "חופש אקדמי" — שימוש הנוגד את האינטרסים האמיתיים של החברה הישראלית.

אני רוצה להוסיף שתי הערות אחרונות, אחת לגבי מהות האוניברסיטה הישראלית כאוניברסיטה ע"רנית, והשנייה לגבי הסטודנט בקשר, לדברים ש-

עושים את האבחנה הזאת, אני חושב שהיינו מונעים אותן תופעות שליליות שכמה מחברי הכנסת, ובכלל זה חברת-הכנסת גרוסמן, דיברו עליהן. ייתכן גם שאז היה מקום לשאול את השאלה: האם ראוי הדבר שהמדינה תיתן סובסידיה כה גדולה לכל רשת החינוך ההמונית הזאת? האם המדינה צריכה, למשל, לסבסד בקנה מידה כה גדול לימודים לתואר ראשון במקצועות הוראה כלליים? האם זה באמת אינטרס חברתי חינוכי של מדינת ישראל? ואין לזה כל קשר, חברי-הכנסת אבן, לנושא שהעלה פרופסור שלום בעניין מספר התלמידים בחוג הקבלה, כי פה לא מדובר בקידום המחקר, פה מדובר בהרחבת חינוך חובה כמעט חנם מעבר לבית-הספר התיכון העל יסודי הרגיל. כאשר תיעשה אבחנה כזאת בין שני סוגי המוסדות, יהיה בהחלט מקום לעשות גם אבחנות נוספות לגבי טיב התנאים של המלמדים במוסדות ההוראה השונים, לגבי הבניינים המשכנים את המוסדות וכו"ב. אם מדובר במוסדות מחקר מצומצמים, יש בהחלט מקום להמשיך התביעה לאותם תנאים מיוחדים במינם הכרוכים בעבודה אוניברסיטאית — השבתון, החופש האקדמי, אי ההתערבות של המינהל בנושאי ההוראה והמחקר — אבל אם מדובר ברשת על תכנית כללית, אני מעלה את השאלה האם ראוי הדבר שיימשך הנוהל הכללי שנוצב בסופו של דבר לגבי קהילה מדעית מצומצמת.

האוניברסיטה הישראלית היא אוניברסיטה מיוחדת במינה מבחינת כינונה ומבחינת הצ'ארטר שלה. היא בעצם מוסד פרטי. היא איננה מוסד ציבורי. הבעלות נמצאת בידי חבר נאמנים והיא אינה שייכת למדינה. לעומת זאת המדינה היא המממנת את עיקר ההוצאות של אותה אוניברסיטה, עד כדי כך שהיום גם שכר הלימוד נקבע על-ידי המדינה, והוא ירד באופן רציני אלי משנה לשנה משום שהסטודנטים הם גוף היכול להשפיע השפעה פוליטית על החלטות פוליטיות. למעשה, נוצר מצב שעל-פיו המדינה היא המממנת את ההוצאות של האוניברסיטה, והיא המורימה כספים, ואילו האוניברסיטה ממשיכה לנהוג ברוב הדברים, לא בכולם, כאילו היא מוסד פרטי.

ייתכן שבסופו של דבר יש במצב הזה גם יתרונות המחייבים את המשך קיומו. אבל מבחינה אחת, נדמה לי — ואני מדבר אל חברי-הכנסת אבן במיוחד — יש למדינה הזכות שבמכלול השיקולים ששוקלים אותם המוסדות, שהם בחציים לפחות מוסדות ממלכתיים מבחינת תקציבם, יהיה מצוי גם השיקול של המדינה, לא כשיקול בלעדי אלא כאחד השיקולים הבאים בחשבון. נדמה לי שלפחות בעניין זה אין זה נכון להרחיב את החופש של האוניברסיטה ואת החירות המחלטת שלה בהקצאת משאביה ולהכלילו תחת המונח "חופש אקדמי". אין לזה כל קשר לחופש אקדמי. חופש אקדמי פירושו החופש של המורה ושל החוקר להיות חפשי מהתכבות של דוגמות מחקריות או מדעיות. אבל מאימת חופש אקדמי פירושו שהמדינה צריכה להזרים כך וכך מיליוני לירות ושלא תהיה לה הזכות לומר: אנו רוצים שתקחו בחשבון, בין שאר השיקולים שלכם, גם את הצורך של המדינה במהנדסים או בחוקרים? נדמה

אמנן לין (הליכוד):

אתה מדבר אחרי, אז תענה לי. למה לך לעשות הצגות עכשיו?

— — — וזה בגלל פעילותם של חוגים קיצוניים מקרב הסטודנטים הערביים אשר הכריזו לאחרונה כי מטרתם היא להילחם בהמשך קיומה של התנועה הציונית והמדינה הציונית, בכרוז ובחברות מיוחדות שהופצו באוניברסיטה של חיפה. אלה אשר רואים את התנועה הציונית כגזענית, אימפריאליסטית וקאפיטאליסטית — כך הם כותבים.

חברי הכנסת, אסור לנו לפי דעתי לעשות הכ"ללות. אני יודע כי מצויים מאות סטודנטים ערביים בכל האוניברסיטאות השוללים את פעילותם של אותם קיצוניים. ידוע לי כי מצויים מאות רבות של סטודנטים ערביים שהיו מעדיפים להמשיך לקיים ולפתח את יסודות שיתוף הפעולה, ההבנה ויחסי האחוה שבין הסטודנטים הערביים והיהודים. אלא שאם לא תיעשה פעולה מיידית, אדוני סגן ראש הממשלה, מיידית והחלטית כדי להגן על אותם מאות ערבים שדיברתי עליהם כרגע ועל בטחונם האישי ממש, ימשיכו החוגים הקיצוניים להפעיל נגדם אווירת טרור ופחדים באוניברסיטאות. יש לפעול מייד נגד אותם סטודנטים ערבים השוללים — — —

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
זוהי הסתה נגד הסטודנטים הערבים. אתה מסית נגד כל הסטודנטים הערבים. אתה מסית נגד כל הסטודנטים הערבים.

אמנן לין (הליכוד):

חברי הכנסת תופיק טובי, אתה עובר כל גבול. אני אומר לך כאן באוני כל חברי הכנסת: רק לפני שבועיים התייצבת לבחירות לוועד הסטודנטים הערביים בחיפה, אתה בראש רק"ח, והפסדתם. אתם הפסדתם מפני שהקיצונים הערביים קראו לכם "בוגדים באומה הערבית", באשר אתם לא מבזים במידה מספקת את הציונות.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אתה מסית, אתה מלבה את האש. בדברין אתה פועל להסתה גזענית.

אמנן לין (הליכוד):

אתה גידלת את ה"גולם" הזה של בני הכפר, והם עכשיו קמים נגדך. הם הביסו אותך.

(חברי הכנסת ת. טובי קורא קריאת-ביניים)

אדוני היושב-ראש, אני מציע שתפסיק את הנגעה הזו כדי שתהיה לי אפשרות להמשיך בדברי.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
איהו דיבור הוא זה, הנגע? אתה הנגע, אתה הפאשיסט, אבי הפאשיסם.

אמנן לין (הליכוד):

טוב, או. קיי. תפסיק כבר.

היו"ר י. מ. אברמוביץ:

חברי הכנסת לין, "נגע" זה באמת לא ביטוי.

דיברה עליהם חברת הכנסת גרוסמן. כשאני רואה חלק מהאוניברסיטאות בארץ — זה היה נכון פעם לגבי אוניברסיטת תל-אביב, היום העיר התקדמה לעבר, רה, אבל היום זה נכון לגבי אוניברסיטת חיפה — אני רואה כמעט עיוות של מציאות אקדמית. מה הרעיון של אוניברסיטה קאמפוס בארצות-הברית או באנגליה או באירופה? שהאוניברסיטה שוכנת מחוץ לעיר וסטודנטים נמצאים מחוץ לעיר ונמצאים יחד בא"וירה חצי כפרית, ושם חיים את חיי האוניברסיטה על כל המסורת הקוריקולארית והאקסטרה-קוריקולארית שלה. מה עשתה אוניברסיטת חיפה? היא לקחה רק את מחצית הרעיון. האוניברסיטה נמצאת מחוץ לעיר אבל המורים והתלמידים גרים בעיר. והתוצאה היא גזילת פארק לאומי, הוצאת מיותרות לתחבורה, זמן שהולך לאיבוד ואוניברסיטה שאין בה חיי קאמפוס. רבותי, אוניברסיטה עירונית צריכה להיות בעיר והיא צריכה להיות את חיי העיר, לשרת את אוב"ל וסייט המבוגרים, גם את אלה שאין להם תארים אקדמיים; היא צריכה להיות פתוחה לזויכוחים, היא צריכה להיות מוקד לתסיסה, מועדון לזויכוחים ולתיאטרון של סטודנטים ולכל אותם דברים שאינם קיימים באוניברסיטה הישראלית. מי שחושב שלהיות מחוץ לעיר במבנים מפוארים, זה פותר את הבעיה — פשוט אינו מבין מה פירוש אוניברסיטה; הוא פשוט אינו מבין מה פירוש קאמפוס אוניברסיטאי; הוא פשוט אינו יודע מה הם חיים אקדמיים.

ולבסוף, מלה אחת על הסטודנט הישראלי, בהמשך לדבריה של חברת הכנסת חייקה גרוסמן. אני מאמין בהטפות מוסר; אני מאמין שאם נדבר סרה בתופעות שליליות בחיי הסטודנטים נתקן את המעוות. אדם המגיע לגיל האוניברסיטה, אישיותו כבר מעוצבת וקשה לשנותה. אבל אני בהחלט מאמין בנורגים של אוניברסיטה, שנותנים פרס לא לעצל ולא דיש אלא לסטודנט הפתוח, המתעניין, המתערב בחיי החברה. אני הייתי באוניברסיטאות בחוץ-לארץ, מקום שכל החיים האקדמיים, ובכלל זה הוצאת עיתונים והאחריות עליהם, היו בידי סטודנטים ללא שום תמורה, ללא כל פרס. אני אומר: אם נקוט בדרכים הנכונות נגיע גם אנו למצב זה.

היו"ר י. מ. אברמוביץ:

רשות הדיבור לחברי הכנסת לין, ואחריו — לחברי הכנסת טובי.

אמנן לין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מצטרף לחברי הכנסת שדיברו לפני ואשר ניצלו הזדמנויות זו כדי להביע את מלוא ההערכה לחברי הכנסת אבא אבן על אשר נתן לנו את האפשרות לדון בנושא כה רציני באמצעות ההצעה לסדר-היום שהוא העלה.

צר לי שלא אוכל לדבר על אותם הדברים הנעים לשחברי דיברו עליהם לפני. אני בא להתרועע ולהזהיר את כולנו, חברי הכנסת, מפני סכנה של משבר חמור שעלול חלילה לפרוץ ביחסים שבין סטודנטים ערביים לבין סטודנטים יהודיים באוניברסיטאות — — —

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אמנן לין, אתה מלבה את האש הזאת.

ברסיטאות שחוגים ערביים קיצוניים ירדפו ערבים אחרים וישללו מהם את חופש הביטוי, את זכויות האזרח ואפילו את בטחונם האישי. חברי הכנסת, האם אנו נרשה לעצמנו להשקיף מן הצד באפס מעשה ונראה כיצד סטודנטים ערביים המעוניינים בחיים משותפים בין יהודים וערבים יירדפו בקאמפוסים כבוגדים וכמשתי-פי פעולה עם האויב, והאויב הוא כמובן אנחנו?

ודברים לי אל הפרופסורים. ארשה לעצמי לשאול אותם מעל במה זו: מי מאתנו אינו שומע מדי פעם באמצעות מסכי הטלוויזיה וכלי התקשורת האחרים ובכנסים ציבוריים כיצד הם באים, פרופסורים למדעי המדינה והחברה, מומחים למזרח התיכון, לעוץ לנו עצות על דרכים שבהן צריך לנהל את המדינה. צר לי לקבוע כי בשדה האחד והבלעדי הנמצא באחריותם של הפרופסורים, הם נכשלו. האם ישחררו את עצמם כל אותם הפרופסורים מאחריות לנעשה באוניברסיטאות? במקום לעוץ לנו, אנשי הציבור, עצות בתחום המוניציפאלי ובתחום המדיני, מדוע לא ראו לעצמם אתגר גדול להתמודד עם בעיה זו כדי למנוע אותה הידרדרות לקיצוניות מסוכנת?

היכן כל אותם מומחים לבעיות החברה, שלא יכלו למנוע את ההידרדרות הזאת בקאמפוסים וב-כתילי האוניברסיטאות? באיוז עזות מצח יבואו הפרופסורים וילמדו את אישי הציבור מה לעשות כאשר אצלם, בכיתם, בשדה פעילותם הבלעדי לא רק שהם נכשלו אלא אפילו לא ניסו לגלות יומה ונכונות לפעול כדי למנוע הידרדרות מסוכנת.

אדוני היושבר-ראש, בדיון זה לא עומדת בפני הברירה אלא לפנות לממשלה, ובפרט לסגן ראש הממשלה ולשר החינוך והתרבות, ולהתריע מפני המשך ההתעלמות ממצב עניינים זה באוניברסיטאות. אני מאמין שאם כי גורמים חזקים מאוד, חיצוניים ופנימיים, משפיעים במידה רבה על התנהגותם של הסטודנטים הערביים, בכל זאת ניתן בהחלט ללכד חוגים רחבים של ערבים אמיצים, זקופי קומה, צעירים, משכילים ועמלים אשר יפעלו עמנו יחד לקידום יחסי הבנה ודו-קיום בכבוד בין שני העמים בישראל. האתגר הראשון הוא הקאמפוסים והאוניברסיטאות. אתגר זה חייב לעמוד בראש סולם פעילות של הנהלות האוניברסיטאות.

חברי הכנסת, אני חושב שכל אחד מאתנו חייב להעמיד לנגד עיניו ולחשוב איוז נזק ייגרם ליש-ראל ולשמה הטוב של הדמוקרטיה הישראלית אם כתוצאה מהתעלמותנו מהמצב הקיים ומהטור של חוגים קיצוניים נישחק כולנו, בניגוד לרצוננו, למשבר חמור בין יהודים לערבים, משבר שאת ניצניו אפשר לראות בקאמפוסים. האם לא ברור לכל בר-ידעת ששאיפותינו להגן על זכויות האזרח מנוצלות לרעה על ידי אויבי הדמוקרטיה הישראלית בתחום הקאמפוסים? מדוע לא תבין ממשלת ישראל ומדוע לא יבינו הנהלות האוניברסיטאות כי הדמוקרטיה הישראלית אינה שונה מכל דמוקרטיה אחרת בעולם, שאם לא מגינים עליה היא עלולה להיתרס על-ידי חוגים, תנועות וקושיא אידיאולוגיות הבונים לה, המנצלים את חולשתה לרעה.

אני קורא לממשלת ישראל לרדת ממרום פיס-

אמנון לין (הליכוד):

אני מצטער על המלה "נגע", אבל אולי תפסיק אותו, אדוני היושבר-ראש?

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

איוז ביטוי הוא זה? שיחזור בו מהביטוי.

אמנון לין (הליכוד):

חזרתי בי מהביטוי. תפסיק כבר להפריע לי. מס' פיק, זה כבר נרשם איפה שהוא, אפילו במוסקבה. אני קורא לממשלת ישראל להפעיל את מלוא כוחה כדי למנוע מהחוגים הקיצוניים להמשיך להפעיל אווירת טרור ופחדים באוניברסיטאות כנגד אותם סטודנטים ערביים השוללים את פעילותם הנוראה. לא נוכל למנוע סחף כללי ומסוכן של רוב ציבור הסטודנטים הערביים, אשר מתוך פחד, חוסר ברירה ויאוש, גם מאתנו, ייגררו לשיחוף פעולה עם הקיצוניים. חברי הכנסת, כל אדם בר-ידעת חייב להבין כי הידרדרות כזאת וסחף כזה יגרמו בהכרח למתחים בין ערבים ליהודים לא רק באוניברסיטאות. משבר כזה, אם יקרה חלילה, טבעי הוא שניתן לראות רק את תחילתו אבל בשום אופן אין לראות מראש את המשך התפתחותו ואת תוצאותיו התמורות.

אני מאמין שרוב חברי הכנסת מבינים כי חובה עליונה מורה לנו לפעול כדי למנוע משבר ביחסים שבין ערבים ליהודים. אם יפרוץ באוניברסיטאות משבר כזה הוא לא יישאר בתחום האוניברסיטאות והקאמפוסים. הוא עלול לסחוף אחריו חוגים רחבים מאוד במקומות העבודה המעורבים, ובהדרגה ייהפך למשבר כולל בארצנו.

אדוני היושבר-ראש, לעתים, בחושבי על המצב הזה, יש ונדמה לי כי אנו כולנו מעדיפים להתעלם מהתופעה המסוכנת הזאת, כאילו אין סכנה המאיימת על כולנו. יש ונדמה לי כי מצפים אנו שהזמן יעשה את שלו במקומנו. פשוט קשה לי להבין למה בדיוק אנו מצפים ומדוע אנו מחכים. האם יכול ההגיון המנחה את משרד החינוך והתרבות, אדוני סגן ראש הממשלה, ואת הנהלות האוניברסיטאות, להעלים עין ממצב עניינים זה? האם איבדנו את כושר האבחנה? האם איבדנו את כושר ההחלטה? חברי הכנסת, כלל גדול חייב להנחות אותנו: קל יותר למנוע בעירה מאשר לכבותה לאחר פריצתה.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אתה מבטל אש, אש שנאה.

אמנון לין (הליכוד):

כרגע מצויים אנו עדיין במצב המאפשר לנו למנוע בעירה. אינני יודע באיוז כלים, שיטות ואמצעים יהיה עלינו להשתמש בעתיד אם, חלילה, נהיה עדים לאותה בעירה אשר תגרום למשבר כה מסוכן שאותו אני רוצה למנוע, ואני מקווה שרבים מרגישים כמוני.

אדוני היושבר-ראש, באיטלה של חופש הפרט, זכויות האזרח, אוטונומיה של הקאמפוסים, מרשה ממשלת ישראל לחוגים קיצוניים להתארגן ולפעול בשטח אלימות בקאמפוסים נגד ערבים אחרים השוללים את הפעילות של הקיצוניים. במסווה של חופש הפרט, הדמוקרטיה וזכויות האזרח מרשות הנהלות האוני-

מ־8,000 לירות, ומבשרים לנו שבשנה הבאה הוא יגיע ל־14,000 לירות. אז הוא יתקדם הלאה בכיוון של חינוך לבני עשירים ולצמצום האפשרויות של בני עללים, בני עדות המזרח ובני האוכלוסיה הערבית שיתקשו עוד יותר להשיג חינוך גבוה. נוסף לשכר הלימוד העולה עולות גם הוצאות הקיום, המתנה והידיור. חברי הכנסת, לכן דרושה מדיניות אחרת גם כלפי החינוך הגבוה, מדיניות של הגדלת ההקצבות כפי שהיא דרושה לגבי כל השירותים הסוציאליים בחינוך, בריאות, סעד וכדומה.

חברי הכנסת, השר המר, בתשובתו לחברי הכנסת אבא אבן על ההצעה העומדת לדיון היום, אמר שהי־אונברסיטאות בישראל צריכות להיות פתוחות לכל תלמיד מהארץ ומהחוץ־לארץ הראוי, מבחינת כישוריו, ללמוד בהן. אני מסכים בהחלט לזה, תומך בכך ומחזק את המגמה הזאת. אבל, לצערי, הדברים אינם עומדים כך בקשר לסטודנטים הערבים בישראל. זה כמה שנים שהמספר של 2,000 סטודנטים ערבים הלומדים בישראל נמצא באותו מקום. בו בזמן שאחוז התלמידים הערבים במערכת החינוך היסודית בישראל מגיע ל־22 מכלל התלמידים, אחוז הסטודנטים הערבים מתוך כלל הסטודנטים בישראל מגיע אך ורק ל־3.7 בשנה זו. ואם אחוז הסטודנטים היהודים בישראל בשנת 1977/78 מתוך כלל התלמידים בחינוך היסודי הוא 12.6, בקרב האוכלוסיה הערבית האחוז הוא 1.7. זהו ביטוי חריף למדיניות האפליה הלאומית הקיימת בישראל כלפי האוכלוסיה הערבית.

ידועים הם הקשיים הגדולים והרבים העומדים בפני תלמידים בקבלה לאוניברסיטאות. הרמה הנמוכה של החינוך בבתי־הספר היסודיים והתיכוניים הערביים מורידה סיכוי תירוצים למכשולים האדמיניסטרטיביים הקיימים ולקשיים החמריים. קיימת אפליה בקבלת מילגות ועזרים. ידועים התנאים הקשים בדיוור וביכולת קיום בזמן הלימודים. ידוע גם שהסטודנטים הערבים נאלצים, למשל, לשלם שכר נוסף להשתלמות בעברית, ושכר זה מגיע לגובה שכר הלימוד באוניברסיטה. אנו תובעים לשחרר אותם מעומס זה.

ידועים הקשיים המיוחדים של הסטודנטים הערבים בקבלת דיור וגם בתשלום שכר דירה. אם ירצו לשכור חדר דו־חיים אותם כדירים, כתוצאה מהגישות הלאומניות הקיימות.

תוך התעלמות גמורה מהקשיים האלה ומביטויי האפליה האלה כלפי הסטודנטים הערבים — ובכלל זה הקשיים העומדים לפניהם אם רוצים הם להתקבל בפאקולטות כמו רפואה, הנדסה וכו' — בא חברי הכנסת אמןון לין היום והוסיף שמן למדורה — והוא כנראה אחד השטחים המיוחדים בפעילותו — כשינסה להבכיר אש שנאה כלפי הסטודנטים הערבים במוסדות החינוך הגבוה בישראל. הוא ניסה לחרחר ריב בין הסטודנטים היהודים לבין הסטודנטים הערבים על־ידי העלאת כל מיני האשמות וזיוף עובדות והסתה פרועה, לאומנית, נגד הסטודנטים הערבים ונגד חופש הביטוי והדיבור באוניברסיטה, נגד הוֹכּוּת של הסטודנט הערבי בישראל להיות בהגשת כבוד לאומי, להכריז כי הוא מרגיש שהוא חלק מהעם הערבי הפלשתינאי, גם כאשר הוא עומד על הפלאט־

גתה, לראות את המצב החמור ולקחת יזמה לידיה. אדוני סגן ראש הממשלה, ממשלה שאיננה יוזמת תמורות ומשאירה רק לאחרים ליוזם תמורות, אלה משאירים אותה מאחור. אני קורא לממשלה להיות יוזמת תמורות חיוביות ומחירות כי אני רואה את הכתובת הכתובה על הקיר.

אתמול, אחרי מערכת הבחירות האומללה, פגשתי בסטודנטים חיפניים. הם סיפרו לי כיצד אנשי החזית הדמוקרטית, שעליה מגן חברי־הכנסת טובי, התמודדו מול גורמים אחרים והעלילו עליהם עלילה גוראה, שהם מכירים בקיומה של מדינת ישראל ושלכן הם פסולים, ושלכן הם הפסידו את המערכה. אני קורא לממשלת ישראל לפתוח ביוזמה לפתרון הבעיה כי אחרת נהיה עדים למשבר, לא נוכל להתמודד עם גלים אלה ונצטרך להשתמש באמצעים שרבים מאתנו אינם מעוניינים בהם.

הד"ר י. מ. אברמוביץ:

רשות הדיבור לחברי־הכנסת טובי, ואחריו — לחברי־הכנסת גרוס.

תופים טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

כבוד הויש־בראש, כנסת נכבדה, לתבוע קיום השכלה גבוהה רחבה היא משאלה מתקדמת ואנושית, אבל לנמק את זה בנימוקים — כפי שעשה חברי הכנסת אבן — של צורך לקיים חברה במצור או הבטחת קיום "המעטים מול הרבים" או "האיכות היהודית מול הכמות הערבית", או "הרוח מול החומר" ועוד נימוקים כאלה זה, לדעתי, דיבור גזעני הבנוי על הקצחת איבה ויחסי עוינות בין ישראל ובין שכנותיה הערביות. זה דיבור וסגנון של "עם סגולה" הסותר גישה כלל אנושית. כי אני מאמין, שסוף סוף נגיע לשלום ויחסי שיתוף פעולה וגם אז יהיה צורך בחינוך יסודי וגם גבוה. אין בין עמדותי זו ובין עמדתו של חברי־הכנסת משה שמיר, שנוסף לרוח הוא תובע גם שטח וכוֹח חמרי צבאי, כל זהות. עמדה זו מסוכנת יותר מגישתו של חברי־הכנסת אבא אבן.

מוצדקת הביקורת על הקטנת אחוז ההקצבות של הממשלה להשכלה גבוהה, הקטנת המסתכמת ב־45% במונחים ריאליים, מאז 1974, והירידה הזאת נמשכת בשיטתיות. אין ספק שמגמה זו היא חלק מהמדיניות החרתית הריאקציונית במבנה התקציב, הפוגעת בשרותים הסוציאליים, בהקצבות לסעד ולבריאות, והמורידה תוצאות להוצאות הצבאיות ולהעשרת בעלי ההון. כך גובר הפער החברתי, כך גדלה מצוקתו של השכבות העניות והחלשות באוכלוסיה, כאשר השכלה נעשית יקרה יותר ורחוקה יותר מהישג יד. ממשלת הליכוד מעמיקה עוד יותר מדיניות זו ופוגעת יותר בחינוך ובכלל זה בחינוך הגבוה. פירוש הקיצוצים הגדולים בחינוך הגבוה השנה שידגלו עוד יותר, פירוש ההעלאה הבלתי פוסקת והשיטתית של שכר הלימוד במוסדות להשכלה גבוהה הוא דריכה במקום במה שנוגע למספר הסטודנטים הלומדים במוסדות החינוך הגבוה בישראל, כי זה כמה שנים שהמספר איננו עובר את ה־54–55 אלף סטודנטים.

החינוך הגבוה נעשה לעניין שבמותרות, כאשר שכר הלימוד השנת עלה ב־50% והגיע עד למעלה

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אני גומר.

אמנון לין (הליכוד):
אתה לא גומר ואני לא אתן לך לדבר.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
כך נוהגים פאשיסטים ואתה רק מגלה את עצמך.

הד"ר י. מ. אברמוביץ:
אבקש להפסיק בקריאות-הביניים. איזה סדר זה, חבר-הכנסת לין?

אמנון לין (הליכוד):
מה שעשית לי אעשה לך. לא, לא, תופיק, יע-
בור עליך אותו תהליך שעבר עלי כשהפרעת לי,
ומה שעשית לי ייעשה לך.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אתה משתולל מפני שכל הסטודנטים דוחים את
ההסתה שלך. כולם, יהודים וערבים, דוחים את הגישה
הפאשיסטית והאנטי דמוקרטית שלך.

אמנון לין (הליכוד):
אפילו הערבים דוחים אותך. יהודים וערבים דו-
חים אותך.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אתה רק מגחך את עצמך. המוני האוכלוסיה הער-
בית והכוחות הדמוקרטיות היהודים תומכים ומו-
תהים עם הפרוגרמה שלנו לשלום ולשוויון.

אמנון לין (הליכוד):
שום דבר לא יעזור לך.

הד"ר י. מ. אברמוביץ:
חבר-הכנסת לין, אני קורא אותך לסדר.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
כל דמוקראט בישראל צריך לדחות את הגישות
הגזעניות שלך, ואני מקווה שהנהלת המוסדות לחינוך
גבוה וכל יתר המוסדות הציבוריים יוקיעו את עמ-
דוהך הגזעניות ולא יקבלו מה שאתה מטיף.

אמנון לין (הליכוד):
אצלך כל אחד גזעני. עכשיו הגדרת את אבא
אבן כגזעני.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
מי שלא מכיר בשוויון בין עמים הוא גזעני.
מי שמטיף לשלילת זכויות הסטודנטים הערבים וקורא
לחוקק חוק למנוע מהם ללמוד באוניברסיטה הוא
גזעני, ואני שמח שאין מקבלים את דרך השנאה,
דרך היריחו הרבי בין הסטודנטים היהודים והערבים,
שאתה מטיף לה.

אמנון לין (הליכוד):
כן, כן, מכירים את התנועה הציונית כדבר מאוד
מכוער באוניברסיטאות.

הד"ר י. מ. אברמוביץ:
רשות הדיבור לחברת-הכנסת אשל, ואחרית —
לחבר-הכנסת כביאן.

פורמה של שלום צודק ויציב בין ישראל לבין המדינות
הערביות, תוך הכרה בזכויות שני העמים: עם ישראל
והעם הערבי הפלשתינאי.

אמנון לין (הליכוד):
האם קראת את החוברת שהם הפיצו? תענה לי.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
חבר-הכנסת אמנון לין, אם יש דעות שאני מת-
מודד אתן ומתווכח אתן, הרי אלה קודם-כול הדעות
הפאשיסטיות שלך.

אמנון לין (הליכוד):
מדוע לא התווכחת עם הדעות האלה?

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אני וכלל הסטודנטים הערבים והסטודנטים הדמו-
קראטים היהודים מתווכחים קודם-כול אתך, נאבקים
עם דעותיך הלאומניות הפאשיסטיות, ואם יש דעות
בקרב הסטודנטים הערבים ובקרב האוכלוסיה הערבית
שאני מתמודד אתן ודוחה אותן, זה תוך ויכוח אי-
דיאלוגי, פוליטי, ולא בדרך חקיקה פאשיסטית ש-
אתה רוצה להשליט אותה באוניברסיטאות כדי למ-
נוע מכלל הסטודנטים הערבים את זכותם להתבטא
וללמוד כמו כל הסטודנטים בישראל.

אמנון לין (הליכוד):
אני יודע על הטרור שהם עושים נגד הערבים,
סטודנטים שרוצים לחיות בכבוד?

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אני יודע יותר ממך מה קורה באוניברסיטאות.
את הטרור מטפח אתה ואחרים כמוך נגד הסטודנ-
טים הערבים, והאמת היא שאינך דואג לא ליחסי
שלום ולא ליחסי הבנה וידידות בין ישראל לבין
הערבים.

אמנון לין (הליכוד):
אתה צריך לענות לי מדוע אתה משלים עם
הטרור של הסטודנטים הקיצוניים.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
הסטודנטים הקיצוניים המקיימים טרור נגד הסטו-
דנטים הערבים, אלה הם חבריך ושליחיך. אתה רק
דואג לארגון הסתה נגד הסטודנטים הערבים, ואת
זה אני דוחה ונגד זה אני נאבק, ולשמחתי ולכבוד
של הכנסת, רוב רובו של הבית הזה דוחים גם את
דעותיך. רובו של הבית הזה דוחה את הגישות הפא-
שיסטיות שלך.

אמנון לין (הליכוד):
לשמחתי, הם הביסו אותך באוניברסיטה. הם הביסו
אותך והשאירו אותך מאחור וקוראים לך "בוגד".
אתה בוגד בעינייהם.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אתה משלה את עצמך. אם מישור קורא לי בוגד
הרי הוא בעל הברית שלך, הוא החלק השני שלך שאתה
נעזר בו והוא נעזר בך.

הד"ר י. מ. אברמוביץ:
אתה מסיים, חבר-הכנסת טובי?

לאחר חמש-עשרה שנים במסגרת הלימודים, מאז סיום השירות הצבאי, עדיין אין לו קביעות ואפשר לסלקו מעבודתו בטענה שאיננו מתאים.

כדי לקיים פעולות חייבים מוסדות המדע לחזק על הפתחים בחיפוש אחר מענקים. לעתים הם סמוכים לתכנית מחקרית שאיננה בראש העדיפויות של החברה בישראל. יש לזה גם מגרעות נוספות של פראגמטיזם, טיואציה גדולה ושל חוסר המשכיות. אולם זה עדיין הרע במיעוטו. אם מעוניינים לשמור את המאגר המדעי שלנו — אין לנו נפט — יש לדאוג למאגר הגדול הזה שלנו שיבטיח את פיתוח המדינה, בטחונה, ואת איכות חיינו.

יש צורך להבטיח את קידומם של המדענים הצעירים, למנוע בריחת מוחות ולעשות הכול כדי שאכן המערכת הנפלאה הזאת שלנו תוכל להיות מנוצלת ותשרת את כל התחומים שבהם היא נדרשת. מדברים על עוגה אחת מצומצמת וקטנה של משאבים, ומדברים אחד מול השני את צרכי החינוך היסודי והחינוך בגיל הרך לעומת ההשכלה הגבוהה והמחקר המדעי. אני סבורה שנעשה בכך אי צדק גדול ושה סילוף העובדות, אם גם לא מתוך כוונה רעה. העדיפויות של שני הנושאים גבוהות ואני מעלה את המחשבה שיש מקום, למרות העבודה המצויינת שניעשה בזמן האחרון על-ידי ועדת התיאום של המוסדות להשכלה גבוהה לתיכנון ולמשאבים כספיים בראשותו של הפרופסור רוטנשטריך, לבדוק את האפשרות שהנושא של השכלה גבוהה ומחקר מדעי לא יהיה סרח עודף לבעיות הכבדות המאסיביות של החינוך במדינת ישראל.

סבורני שיש מקום למינוי שר להשכלה גבוהה, למדע ולטכנולוגיה, בלי לפגוע בנושאי החינוך בכ"ל במדינת ישראל.

אני פונה לחברי הכנסת המכירים בחשיבות הנושא, הנוגע לכל תחומי החיים שלנו, להתאגד כלובי שידאג לזיקת גומלין עם המוסדות להשכלה גבוהה ועם בעיות המחקר המדעי והטכנולוגי. נראה את עצמנו מופקדים גם על תיקונים במקום שיש מקום לתיקון אבל גם לעידודם של המוסדות להשכלה גבוהה ולמחקר מדעי ולקידומם.

הי"ר י. מ. אברמוביץ:

רשות הדיבור לחבר הכנסת בדיאן, ואחריו — לחבר הכנסת רוזנליין.

אליקים (נופסב) בדיאן (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, מגיעה ברכה לחבר הכנסת אבן על האומץ שגילה כאשר "קילקל" את השורה ותוך כדי הצעות לסדר-היום ודיונים מעשיים העז להביא כאן לדיון נושא שאיננו נחשב למעשי. דרוש אומץ לכך ואני מברך אותו על כך.

החינוך הגבוה בכלל והמחקר המדעי בפרט נמצאים במשבר חמור בארצנו ממש חוסר המודעות לנושא, והן בקהל הרחב והן בחוגי צמרת המדינה. חוסר מודעות זה, ולא רק המגבלה בתקציבים, הוא אשר גרם לצימצום המשאבים המוקצנים לצרכים אלה. שלושים שנה לאחר קום המדינה אנו עדיין עדים

תמר אשל (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ברצוני לגעת בכמה בעיות שהועלו במסגרת הדיון היום.

אני מודה לחבר הכנסת אבא אבן שהביא לפני הכנסת את אחת הבעיות המרכזיות במדינת ישראל, שיש לה השלכה מכרעת לגבי עתידה. ישראל קטנה ומבודדת, אך יש לה ממד בין-לאומי ממדרגה ראשונה בכל הנוגע לשאלות המחקר המדעי. דרגתם של המוסדות להשכלה גבוהה ידועה לכול. לרשות המדינה עומדים מאגרים של רצון טוב וכשרון רב ברחבי העולם בין אנשי מדע יהודים ולא יהודים. עלינו להתברך בהישגינו ועלינו לזכור שהחששת למוסדות להשכלה גבוהה ולמחקר מדעי הונחה עוד בימים שלפני הקמת המדינה.

מערכת של מחקר והשכלה גבוהה אי-אפשר להפסיקה או להפעילה מחדש ברצוננו. יש לה דינאמיקה משלה, היא חייבת בדאגה מתמדת לחשתית, ולא נוכל להפעילה להשגת היעדים הלאומיים שלנו אלא אם כן היא תהיה קיימת במאסה ובהיקף מתאימים. ה"שגיה התעשייתית של המדינה תלויים בקידום המחקר המדעי ולפיכך הוקמה קרן ממשלתית מיוחדת למחקר יישומי אף כי לא תמיד אפשר להיערך לניצולה במשולש המסובך הזה של ממשלה, מוסדות מחקר והתעשייה. נאמרו דברים רבים לגבי הסתגרות מוסדות המחקר במגדל השן, אי התייחסותם לבעיות המדינה וכדומה. אינני רוצה לרגע לומר שמוסדות ההשכלה הגבוהה הם כליל השלמות. אולם אני חושבת שניעשה להם עוול גדול מעל במת הכנסת. 60% מהמחקר המדעי היישומי בישראל מקורו במוסדות המדע; אחוז גבוה אף יותר הם המחקרים והפעילות הנוגעים לתחומי החברה והכלכלה.

המוסדות להשכלה גבוהה התאימו את עצמם לצרכי הישוב. הם היו הראשונים שהקימו את המכינות לטעוני הטיפוח, המכינות ליוצאי צבא שסיימו אחת-עשרה שנות לימוד, והקימו קורסים למנהיגות באזורי הפיתוח. דוגמה נוספת: הקמנו מבנים לרוב למתנסים ולבסוף ראינו שאין לנו כוח-אדם להפעילם. מי התבייס כדי להכין מדריכים? המוסדות להשכלה גבוהה. היום קיימת מערכת שלמה של מקצועות סיעודיים, של מינהל חינוכי וכדומה, בתחומים יישומיים חברתיים המוכנסים למערכת הלימודים של מוסדות ההשכלה. אמנם קיים עדיין פער לגבי חלקים רבים באוכלוסיה, אשר אינם יכולים להגיע ללימודים במסגרת האוניברסיטאית הקיימת. בהקשר זה יש לראות בברכה את גידול רשת המכללות, כדוגמת הקולגים ברחבי הארץ המסייעים גם לפיזור האוכלוסיה בישראל.

בשלושה תחומים מצטיינת מדינת ישראל: בתחום הצבאי, בתחום המדעי ובתחום החקלאי. גם בתחום הצבאי וגם בתחום החקלאי חבה מדינת ישראל חוב גדול לתרומתם של מדעניה. ייתכן שהמוסדות המדעיים שלנו שמים דגש רב מדי על פירסומים הנחשבים אבן בוחן לגבי הכישורים המדעיים. מוסדות המדע שלנו נמצאים במיתוס סדום. אין להם תקציבים לפעולות. היום הגענו למצב חמור ביותר: יש כסף למשכורות בלבד, וואת לסגל הבכיר הקבוע, כאשר בכל קיצוץ הקרן הראשון הוא המדען הזוטר אשר

הבדל בין מהנדס לבין טכנאי, בין איש המחקר והלימוד ובין האוטודידאקט?

דניאל רזוליו (המערך):

עכשיו דברייך מובנים עוד פחות.

אליקים (גוסטב) בריאן (הליכוד):

אני רוצה להצביע על חוסר ההערכה שהחברה הישראלית רוחשת — — —

עמנוס הדר (הורביץ) (המערך):

במה נופל טכנאי ממהנדס?

אליקים (גוסטב) בריאן (הליכוד):

אתה רוצה להגיד שמשום שמהנדס מוחלף לעתים קרובות על-ידי טכנאי, ולעתים עוד יותר קרובות על-ידי פועל מקצועי — — —

עמנוס הדר (הורביץ) (המערך):

הכישורים הם הקובעים.

רוני מילוא (הליכוד):

מה פסול בטכנאי?

אליקים (גוסטב) בריאן (הליכוד):

שום דבר איננו פסול. מי שלומד רק את האספקט המעשי הצר של עיסוק מסוים, לעולם לא תהיה לו היריעה הרחבה; הוא לא יוכל להיכנס לספריה ולהתמודד עם בעיות חדשות, לחקור אותן ולמצוא להן פתרונות.

רוני מילוא (הליכוד):

ומה מבין מהנדס בפילוסופיה או בפסיכולוגיה? היכן היריעה הרחבה שלו?

אליקים (גוסטב) בריאן (הליכוד):

חבר-הכנסת מילוא, כאשר אנו עוסקים בחוק וב"משפט, לא היית רוצה להיות משפטן-טכנאי.

יורשה לי לומר שגם במחקר שימושי-בסיסי, גם בטכנולוגיה ובמדע, יש מקום לכל הרמות. אני מת-קף את השיטוש של הרמות שפירושו הפניית אנשים בעלי ידע צר ומצומצם לתפקידים גבוהים ביותר. בתחומי המדע והטכנולוגיה בארץ אנו מוצאים את טודידיאקטס בוגרי בית-ספר עממי, בוגרי "אורט", בוגרי תיכון, בוגרי בית-ספר להנדסאים, וגם מהנ-דסים ואנשי מחקר בעלי תואר Ph.D. במקום שלכל רמה נועד שטח מסוים — — —

עמנוס הדר (הורביץ) (המערך):

השאלה היא אם האיש מוכשר.

אליקים (גוסטב) בריאן (הליכוד):

אנו עדים לטיטוש הרמות משום שיש זילזול בלימוד הגבוה ובתואר הגבוה.

אני מציע שהשר מודעי, שנועד להיות שר הא-גרגיה והתשתית אבל התשתית לא ניתנה לו והוא נאשר שר הדלק והחשמל, יהיה מכאן ולהבא שר המדע והטכנולוגיה, ובכך תיכלל גם האגרגיה.

עמנוס הדר (הורביץ) (המערך):

ומי יטפל בענייני האוצר?

לפולחן המעשיות במהדורה השנייה, בדומה למעבר החד ממקצועות אקדמיים לעבודת כפיים בחיי הי-שוב בימי המאנדאט הבריטי, כאשר הפעם הדגש הוא על מקצועות מעשיים, לא דווקא חמיד עבודה כפיים אלא אפילו עיסוקי הצווארון הלבן אך לא אלה המצריכים לימוד גבוה.

כן עדים אנו למידה רבה מאוד של זילזול בתור-עלת הלימוד הגבוה והמחקר המדעי, וזאת אף בחוגי הצמרת. אין הדבר הזה טיפוס רק למדינת ישראל. מי אינו זוכר את צ'ארלס וילסון, נשיא ג'נרל מוטורס, כאשר בתפקידו כשר הבטחון של ממשלת ארצות-הברית לילגל על אותם הפרופסורים "ראשי הביצה", egg heads, השואלים את עצמם: מדוע העשב ירוק והציפס חום? Why is the grass green and the potatoes chips are brown? והזילזול נובע מחוסר כל מודעות במחקר בסיסי. השאלה: מדוע העשב ירוק והציפס חום טומנת בחובה אמיתות מד-עיות היכולות להצמיח דברים חשובים מאוד בטכ-נולוגיה ובמדע שימושי. הזילזול בלימוד גבוה וב-מחקר מדעי בארץ גורם לצימצום דראסטי בפעולות של המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח, לסגירת מח-לקות וחוגים באוניברסיטאות, לחוסר אפשרות של קליטת מדענים — ואם מותר לי להכניס ביטוי נוסף ללקסיקון העברי אומר — לבינזנואציה כללית המת-בטאת ראשית-כול בהפניית צעירים מחוננים ללימודים מעשיים במקום ללימודים גבוהים ולמחקר. בטווח ארוך המדינה תינזק מכך נזק ללא תקנה.

אבל למה לי ללכת רחוק? הקשבתי לגימט די-בורם של חברי הכנסת שהשתתפו הערב בדיון, חברי הכנסת שאני מעריך אותם ואת כוונותיהם הטובות. הבחנתי בזילזול אם כי במידה מעודנת. שמעתי את דבריו של חבר-הכנסת משה שמיר, שנשא נאום פאתטי ומרגש על אותם ערכים תרבותיים ורוחניים שאין אנו מוצאים אותם בארץ ושהיו נחלתם של המוסדות ללימודים גבוהים בישראל הקדומה. והוא הוסיף כלאחר יד: מה אנו מחפשים תארים כמו באמריקה? צריך לחזור לעקרונות והיסודות שהיו בע-בר, לחזור לברית בין החלוץ, פועל הכבישים והמלו-מד, להוציא את החיים האקדמיים מבידודם. אבל אימרות יפות אלה הן שבאות להסתיר את הזילזול במי שמקדיש את זמנו ואת מרצו ללימודים גבוהים. כי מה היא תרבות? נכון, דוקטור היה פעם כינוי של כבוד. היום יש דוקטור לחיטוי ולחיסול חרקים, יש דוקטור לטיפול צמחים, יש דוקטור לנושאים שר-נים. האם משום כך הפך המושג "דוקטור" למושג תפל?

עזלמית אלתי (תנועה לזכויות האזרח):

כל אידיוט היום הוא דוקטור.

(חבר-הכנסת ע. הדר (הורביץ) קורא קריאת-ביניים)

(קריאה: חבר-הכנסת הדר, אתה דוקטור לבדיאן.)

אליקים (גוסטב) בריאן (הליכוד):

האם משום שהמושג מהנדס, כפי שסבורים כמה מעמיתי כאן, הוא כינוי לתפקיד ולא לתואר, אין

מציע לבאים אחרי להתווכח בנושא מדיניות חלוקת התארים במדינת ישראל, לא מפני שזה נושא ש"אינו חשוב. הוא חשוב ויש לו היבטים מרחיקי לכת.

אליקים (גוסטב) בריאן (הליכוד):
יש גם חברי קיבוצים שלומדים לתואר דוקטור ותבוא עליהם הברכה.

דניאל רוזוליו (המערך):
אנחנו מדברים היום על חינוך ולא על מוגנות של תארים כאלה או כאלה.

אני מתייחס להיבט אחד בנושא הזה כי אני סבור שהנושא של חינוך גבוה הוא נושא רחב. אנחנו איננו מתחלקים לאוהבי החינוך הגבוה ול-שונאי החינוך הגבוה. אנחנו כולנו הננו אנשים המתייחסים ברצינות לשאלה הזאת שצריך לבחנה, שצריך לבקרה, שצריך ללוותה, שצריך לתמוך בה ולתקנה משום מרכזיותה. ומרכזיותה נובעת משלוש סיבות: המשאב העיקרי שיש לנו הוא רוח האדם שבתוכנו. אין למדינת ישראל משאבים מרכזיים אחרים. אנחנו אמנם ארץ זבת חלב ודבש אבל יש משבר גדול בייצור החלב בארץ וגם בנושא הדבש יש לנו בעיות.

מנחם סבידור (הליכוד):
איננו מלקטים דבש.

דניאל רוזוליו (המערך):
בינתיים האנגריה נמצאת בפריפריית שלנו. אבל יש לנו משאב שיכול לנגד את כל הדברים בתקופת התהוותנו כעם וכמדינה, וזה משאב הרוח שלנו. בהקשר הזה הרוח שלנו אוהב את כל הזמן כמה נתונים, שלפי דעתי צריכים להדריך אותנו בדיון מסוג זה. נתון אחד — שמעתינו משר החינוך כאשר הוא הגיש את תקציבו בשנה שעברה, ואני חושש שגם הפעם הוא לא יהיה שונה בהרבה — נתון אשר צריך ללוות אותנו כל הזמן, האומר: 43% מאוכלוסיית תלמידי בתי-הספר היסודיים בארץ הם טעוני טיפוח.

אורה נמיר (המערך):
42%.

דניאל רוזוליו (המערך):
42%. זה נתון רציני ביותר.

נתון שני — נתון אחרון מהשנתון הסטטיסטי לישראל — ב-1974 היו 19.4% מבעלי התעודות העל תיכוניות יוצאי ארצות אסיה ואפריקה. רק 19% מאוכלוסיה ששיעורה הוא יותר מ-50% באוכלוסיית ישראל. בשנת הלימודים 1974/75 למדו במוסדות הא"קדמיים 27,616 ילדי ישראל, ואני מתייחס אליהם כי זה הפוטנציאל הבא בחשבון עכשיו בארץ. מתוך כם, אלה שהוריהם ילידי אפריקה ואסיה היו 3,144, ואלה שהוריהם יוצאי ארצות אירופה ואמריקה, 21,133. רבות, כאשר מסתכלים על הרכב האוכלוסייה ועל פיזור אנחנו לומדים שפירושם של הנתונים האלה הוא שאזורים שלמים בארץ נמצאים, בלשון מדעית, חברי-הכנסת בדיאן, בתת ייצוג משווע של בעלי תארים מוכרים ושל סטודנטים.

אני מחשיב מאוד את החינוך הגבוה בשני ההי-

אורה נמיר (המערך):
עליך להציע זאת למפלגתך.

אליקים (גוסטב) בריאן (הליכוד):
אני מציע זאת לממשלת ישראל.

דניאל רוזוליו (המערך):
האם זה מוסכם על הליכוד?

אליקים (גוסטב) בריאן (הליכוד):
וזהי דעתי שיש לכך מקום במדינת ישראל. אני רק טוען מה שטענה חברת-הכנסת תמר אשל לפני, שיש מקום לשר למדע וטכנולוגיה.

מנחם אלגרבלי (התנועה הדמוקרטית):
יש לנו שר חינוך.

אורה נמיר (המערך):
וכך יוסיפו לשכות שרים, מזכירות, פקידים, מנכ"לים. בדרך זו יעלו את רמת המדע במדינת ישראל. כמו בניית הטיש ומגדלי השן — — —

אליקים (גוסטב) בריאן (הליכוד):
אני מציע שבמקום שהמשרד ייקרא: משרד הא-גרגיה והתשתית, הוא ייקרא: המשרד לטכנולוגיה ומדע, ואגרגיה זה חלק מהטכנולוגיה.

במלים אחרות, אם אני בא בטענות אל האו-ניברסיטאות, אני בא בטענה אחת ויחידה: אני דורש צנע במבנים ובשירותים. באירופה אנו מוצאים מכללות מפוארות בבניינים ישנים, עתיקים ולא מודרניים. בזה ורק בזה צדק אולי חברת-הכנסת שמיר, כאשר התכוון לאמריקניזציה השוררת אצלנו. נכון שהתורמים למיניהם נותנים מכספם כדי לראות את שמויתיהם על מבנים מפוארים, אך אני מציע להכניס למודעותם שיהיה להם לכבוד לראות את שמויתיהם בצמוד לחוג או למחלקה ולא דווקא למבנה מודרני.

אני מציע לא לקצץ בתקציבים של הלימוד הגבוה והמחקר, ולהועיד את התקציבים להעמקת הלימוד לתארים הגבוהים. כל המרבה להתעמק ואינו מסתפק בשטחי, הרי זה משובח.

ח'ריר י. מ. אברמוביץ:
רשות הדיבור לחברת-הכנסת רוזוליו, ואחרי — לחברת-הכנסת פעיל.

דניאל רוזוליו (המערך):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת הנכבדים, גם אני מברך את חברנו אבא אבן על שהביא את הכנסת להקדיש מזמנה לדיון זה, שיכול להיות חשוב מאוד. אני אמנם קצת מצטער שבדיון כזה נכנסו לפחות שני חברי הכנסת, שאינם עכשיו באולם, חברי-הכנסת תופיק טובי ואמנון לין, לסוגיה רצינית מאוד, סוגיה שצריך לחשוב עליה, סוגיית יחסי היהודים והערבים במדינת ישראל. הם ניסו לשחק בנושא בחוסר אחריות ולשרבבו באופן שאינו קשור לעניין. אני ראייתי חובה לעצמי להעיר את ההערה הזאת.

אין אנו מדברים, חברת-הכנסת בדיאן, על תארים ועל טיטוטש תארים, אנחנו מדברים על חינוך ועל חינוך גבוה. שמחתי שקדמי לא עשו זאת ואינני

לתת לה משאבים. זה תפקיד חלוצי ממדרגה ראשונה.

אני סבור, וכזה אני רוצה לסיים, אדוני היושב ראש, שאם במסגרת הדיון, הסיכום וההחלטות שנקבל נמצא כלים פאראלמנטאריים אשר ילוו את העשייה הזאת ויקשרו את שלל הנושאים הרציניים שנגענו בהם כאן: חשיבות המדע, חשיבות ההשכלה הגבוהה, חשיבות הביקורת על הביצוע וחסור גיצול הדברים — כל מה שאמרו קודמי — יצירת מדיניות של פיזור ההשכלה הגבוהה, אחריות ההשכלה הגבוהה להכשרת המורים, ולא התמונה של המחלקות להכשרת מורים באוניברסיטאות שהן מחלקות נחשלות בהשוואה לסמינרים למורים, קידום האוניברסיטה הפתוחה, יצירת השכלה על תכונות רחבה שחיה ביחסי גומלין עם מוסדות ההשכלה הגבוהה ויצירת מדע בארץ — בכל אלה יש אחת מן הערכות או הערכות לביצוע חסנה וייחודה של החברה הישראלית.

היו"ר י. מ. אברמוביץ:

רשות הדיבור לחברת הכנסת פעיל, ואחריו — לחברת הכנסת גרוס.

מאיר פעיל (מחנה שלי):

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה, אני רוצה לגיץ את ההודמנות שנתן לנו חברת הכנסת אבא אבן, אשר העלה את הנושא של החינוך האקדמי בישראל, כדי לעשות חשבון. אני עושה זאת בתקווה שאולי אפס קצתו יגיע אל מכוני החינוך האקדמי והמוסדות האקדמיים בישראל. לפי דעתי צריך לעשות את החשבון רק במישור האקדמי ולא ביחס בין החינוך האקדמי והחינוך תאחר בישראל.

אני רוצה להתחיל בשאלה: מה ההבדל בין רופא ישראלי לבין רופא בכלל? מה ההבדל בין מורה ישראלי לבין מורה בעולם? מה ההבדל בין משפטן ישראלי — יגיד לו פרופסור אמנון רובינשטיין — לבין משפטן בעולם? מה ההבדל בין מהנדס ישראלי לבין מהנדס בעולם? בחרתי בינתיים ארבעה מקצועות אקדמיים מעשיים.

שמואל טולידאנו (התנועה לשינוי ויוזמה):

מה זה, חידון? תשבץ?

מאיר פעיל (מחנה שלי):

חידון. אינני יודע. אם תגידו לי שאין תשובה, הרי לכם כתב האשם הכבד ביותר כנגד הממסד האקדמי בישראל. אין כבד ממנו. אם כך, מה ההבדל בין גיאולוג ישראלי לבין גיאולוג אחר — גם זה מקצוע מעשי — בין כלכלן ישראלי לבין כלכלן שהתחנך במוסדות האקדמיים בעולם?

(קריאה: ההבדל הוא שכלכלן מחוץ לארץ הוא כלכלן, וכלכלן מישראל הוא קלקלון.)

אין הבדל, ובכך אני יכול לקחת את הפסיי-קאי, ההיסטוריון הכללי, ההיסטוריון הצבאי, המוזרן הישראלי, הסוציולוג, הארכיאולוג, לעבור מקצוע אחר מקצוע. דממה לי כי קיים רק ענף אקדמי אחד שניתן למר עליו שהיו שנים, אולי ענף עכשיו, שהמדע הישראלי בו פרץ קדימה משום שנוצרה בו שותפות בין היצירה והמחקר. כוונתי למחקר החקלאי היש-

בטים שלו: בהיבט האחד של העלאת רמת ההשכלה של האוכלוסיה הישראלית; ובהיבט השני — עליו הירבה לדבר חברת הכנסת אבא אבן — בעיצוב היצור המדעי אשר מעניק לנו את החקלאות ואת התעשייה, אשר נותן לנו את הרוח. לו היה לי הרבה זמן הייתי מביא לכם כמה דוגמאות. דוגמה אחת: לו היינו שועים לאנשי מדע לא היה קם לעולם ישוב בית הערבה, אשר שטף 17% מלח מהקרקע. המדענים בעלי התארים אמרו שיצמח עשב כמו שיצמח עשב על כף ידי. אבל דווקא בשיתוף הפעולה שבין העם, האוכלוסיה היוצרת, לבין אנשי המדע נוצר היש הגדול הזה, שהוא הייחוד שלנו. ולכן אני מחשיב אותו מאוד.

היות שאי אפשר לדבר על ים הדברים שאפשר לדבר עליהם בנושא זה, אני מתכוון להתרכז בנושא אחד בלבד, לא בנושא הערכים — ולא מפני שהוא אינו חשוב — לא בנושא מסלול הקידום של פורסורים באוניברסיטה, שהוא על-פי פירסומים בכלל לא לוקח בחשבון את אחריותו ההוראתית והחינוכית — ואני חושב שזה פגם גדול — אלא על הדרך שבה מערכת ההשכלה הגבוהה תתרום לתיקון היחסים הלא שוויוניים ולפיזור ההשכלה הגבוהה העל תיכונת. אני מדבר על עניין המכללות, האוניברסיטה הפתוחה והאחריות על הסמינרים למורים ולרמתם האקדמית.

רבותי, אחת התרומות של הדיון כאן בכנסת צריכה להיות גיבוש דעה האומרת — אני אומר זאת למועצה להשכלה גבוהה ולראשי המוסדות להשכלה גבוהה — שהקמת רשת מכללות ברחבי הארץ, הנשענת על הישובים בפריפריה, היא ערובה שראשית כול תיווצר עליית רמה כללית במדינת ישראל, עלייה שתשפר את המצב החברתי והכלכלי לא רק של תלמידיה אלא של המדינה כולה ושל החלק היציג שלה. היא תאפשר לאוניברסיטה, כזאת, להתמקד באמת ביצירת דעת ומדע. אמר כבר חברי הכנסת אמנון רובינשטיין, שיש בילבול בתפקיד האוניברסיטה היות שאין בארץ מכללות. עניין המכללות לא התפתח בגלל מדיניות האוניברסיטאות. יש בילבול כי האוניברסיטה, ברומניה, ברמת ה. B.A. היא המונית, מבחינת המון האוכלוסיה שבה, ועם זאת היא צריכה לעשות סלקציה כדי להצמיח אנשי מדע.

חברת הכנסת בדיאן, החשיבות של תעודת ה-B.A. אינה רק בתואר המוכר. פעמים רבות זו דרך יחידה לקידום במסלול השירות הציבורי, במסלול השירות הממשלתי, ולכן זה כורח. צריכה להיות מדיניות של טיפוח מכללות מפורזות בארץ, הקשורות עם מרכזי ההשכלה. תפקידם של אנשי ההשכלה שלנו, של אנשי האקדמיה שלנו, צריך להיות: תרומה מזומנם ומכשירי ליצירת מורים, מחנכים ומשכילים. צריך לקדם את עניין המכללות ואת עניין האוניברסיטה הפתוחה כמכשיר חשוב שיאפשר לאדם ולפעול ולציע במשתחרר מצה"ל והעושה את צעדיו הראשונים בעבודה ובפרנסה להגיע לתואר. אני יודע שהאוניברסיטה סיטה הפתוחה עושה עבודה טובה; צריך להזכירה בדיון זה ולברך אותה ואת משרד החינוך שממשיך

ממנה ואילו אצלנו זה עוד אתגר. סמינאר הקיבוצים היה פינת חמד. רבים חשבו כי השיטה הזאת של מקוריות ביחסי אנוש יכולה להתפתח בעולם האקדמי שלנו של לימוד חפשי, של מחקר חפשי, של יחסי אנוש חפשיים בין פרופסור-מורה וסטודנטים, שיטה ישב בה כבוד והנחיה ודחיפה קדימה למען עידוד מקורי יות בעולם האקדמי, שבו התעודה או התואר הפורמאלי אינם בעלי ערך אלא הלימוד והמחקר לשמו; של התמזגות גם עם החיים החברתיים מסביב וגם עם מחשבות שונות חובקות עולם הנובעות מהשראה מבחוץ. כל אלה אינם. המוסד האקדמי האחרון, שניסה לטפח שיטה זו, נוטה למות, הלוואי שהוא "בצלאל". גם הוא היה משהו מקורי. ועכשיו כאשר מחבק אותו הפאודליזם האקדמי שלנו, אנו רואים אותו גווע בתוך פאודאליזם זה. משהו מקורי היה אצלנו וראו איננו עוד.

אין לי אל מי לפנות. אני בעד חופש אקדמי. אני פונה אל האקדמיה, אל הפרופסורים, אל הסנאטים למיניהם, שהם לא יותר מאשר אוליגארכיות, ובמקרה הטוב ביותר אריסטוקרטיה השולטות על מידע ועל כסף.

אליקים (גוספב) בריאן (הליכוד):
מקוריות ביחסי אנוש לא יכולה להיות מלווה בבינוניות אקדמית?

מאיר פעיל (מחנה שלי):
בהחלט. אבל כאשר יש יחסי אנוש המאפשרים פריצה קדימה, יציאה למרחבים מקוריים של חקר חפשי יותר, או יש התפרצות של תכנים. לא במקרה בתקופה ההיא היו בקרבנו מדענים גדולים. מה מעמדנו היום? ניקח את הנושא של חקר היהודים. באיו מידה, יקום ויגיד לי היסטוריון של עם ישראל או אדם המומחה למחשבת ישראל או לפילוסופיה היהודית, באיו מידה אנו כאן — ואינני מדבר על המחשבה הדתית כי אין עוסקים בכך היום — באיו מידה אנו "אור ליהודים", מרכז רוחני של חקר מחשבת ישראל, חקר תולדות עם ישראל? אין ספק שזהו אתגר ממעלה ראשונה.

טיפחנו עולם אקדמי עלוב, החרד אפילו ממחקר תולדות מלחמת העצמאות שלנו. אין להם כוח רוחני לחקור אותה, כאשר הם יראים כעלה גידף מהממסד. טבעי שהממסד לא ירצה לגלות מסמכים וכו'. זאת אני מבין. אינני מבין מדוע האקדמיה העברית המורדרנית בישראל רועדת כעלה גידף. ומלחמת העצמאות שלנו, בצדה המדיני ובצדה הצבאי, היא תופעה ממעלה ראשונה שצריך לחקרה ולהביאה בפני העם היהודי בעולם כולו. הזכיר בצדק חבר-הכנסת אבא אבן את גרשום שלום, שיחיה עד מאה ועשרים פלוס, על כך אין בוודאי ויכוח בינינו. האם יש לו יורשים טובים בנושא של חקר הקבלה?

ועוד נושא אחד, לא הפכנו לאבן שואבת של יצירות אקדמיות. אתן דוגמה ממדעי החברה. באיו מידה נעשה העולם האקדמי למנוף של מחקר וחינוך, בבחינת כוח ראה ולא קדש, של רעיון הקיבוץ, של השוויוניות בציונות? אני אפילו אינני רוצה

ראלי, שהתרכזו שנים רבות בתחנה לחקר החקלאות ברחובות וכיום בבית דגון. לי יש הרגשה שגם שם מתחילים "להתייוות". אני מאשים את העולם האקדמי הישראלי בהתייוות. איני חושב שלהיות מתייוות בעורם האקדמי זה רע, אבל שומה עלינו לדעת כי אתגר חייו של המדען הישראלי המצוי הוא להשתבץ במערכת האקדמית של העולם האירופי או האמריקני. בתרבות הזאת האתגר הראשי של שבעת המוסדות האקדמיים בישראל — הבכירים והאחרים החוסים בצלם — הוא להפוך לחלק מן המערכת האקדמית שמתחילה בואנקובר שבקנדה, מגיעה ליאפאן, לוס אנג'לס וישראל. כך אפשר יהיה להכניס אותנו ל"כניסה" האקדמית הזאת, העולמית; כדי שמדענים יוכלו לנסוע, לחקור, לעשות שבתונים ולאגור ידע.

רוני מילוא (הליכוד):
להגיע לרמה של M.A. הארווארד או שיקגו, זה לא רע.

מאיר פעיל (מחנה שלי):
עוד לפני שנולדתי, ב-1925, כאשר הקימו את האוניברסיטה העברית בירושלים, כאשר הציבו את אבן הפינה בהר הצופים, כאשר יסדו את הטכניון, קצת קודם, נדמה לי שאלה שיסדו התכוונו ליותר חשבתי מתוארים של Ph.D., M.A., B.A. חשבתי כי אבות הציונות רצו שרופא מישראל או מהנדס יוהדי מישראל, בוגר הטכניון, כאשר יראו מה הוא עושה, יראו שיש בו משהו יותר מאשר סתם רופא או מהנדס, שהוא טוב מחברו בעולם, שיש לו נשמה יתירה, עם סמל ייחודי של החברה הישראלית. מעבר לזה, אם יסתובב אחד כזה בואנקובר, קנדה, בשנת השתלמות, שיקרין, עד שיגיד עלי: איש זה סיים את הטכניון בבאר-שבע, שם מלמדים מהנדסים לא רק לעשות משוואות דיפרנציאליות, אלא יותר מזה. אני מאשים את העולם האקדמי בישראל ב"התייוות נוח", בהתיישרות עם ממוצע הבינוניות של העולם האקדמי הכללי. הם לא עושים זאת כהשלמה עם המציאות. בשבילים זה האתגר. אדרבה, יקומו פה ויגידו: לא. הייתי בתוך עולם זה כמה שנים טובות. אולי אוכה ואולי לא אוכה לחזור לעבוד בתוכו. שררר שם בינוניות משוועת הוועקת מכל רגב, מכל מעבדה, מכל מחשב, מכל אולם הרצאות. ואני אומר את הדברים הללו בכאב רב.

בדור קודם היתה גדולה אקדמית. ניקח לדוגמה את נושא יחסי האנוש. יש מוניטין לאנגליה בשיטה של הקולגים הידועה, בעיקר באוקספורד ובקיימברידג' אבל ידוע שהיא קיימת באנגליה בעוד כמה מקומות. זו שיטה, מותר להגיד, חינוכית. חבר-הכנסת אבא אבן מכיר זאת טוב ממני, כי הוא — נדמה לי — התחנך באחת מאוניברסיטאות אלו. אינני חושב שזה רע. יש להם ייחוד. מה הייחוד של יחסי האנוש הפדגוגיים אצלנו?

היה נסיון אחד סביב סמינאר הקיבוצים בשעתו — אם נקבל אותו כמוסד אקדמי — היה נסיון כזה בימים ההם. נסיון זה גווע ומת בחיקה של התפיסה הפאודאליסטית של הממסד האקדמי הישראלי. אני אומר: פאודאליזם, אין לי מלה אחרת. הם למדו זאת מאירופה ומאצות-הברית. שם כבר משתחררים

קרים שלנו משמשים דוגמה של מדינה הומאניסטית. מה זה מדינת היהודים? אינני רוצה לדבר על הנושא היצירתי של מינהל עצמי. אינני יודע אם אתם יודעים שאקדמאים ישראלים היו צריכים לנדוד לאוניברסיטת קאליפורניה בלוס אנג'לס כדי לפתח רעיונות כלכליים וסוציולוגיים בנושא של מינהל עצמי. כאשר מזמינים אותם להרצות אצלנו הם יכריזו על הרצות על כל מיני רעיונות של ייעול כלכלי, רק לא על מינהל עצמי. הם יכולים לתת הרצאות ועצות בפרו, שרצתה בכך, בינוסלאביה ובארצות הברית, אבל לא כאן. יצירתיות היא האתגר, לא שינוי וחקר של מה שעשו אחרים אלא עולם אקדמי המת-יימר גם ליצור ולחדש בתוכו ובעולם.

אני מאשים את העולם האקדמי שלנו. אינני רוצה שיתגוננו. איך כתוב? — "אכן דלה מאוד". אני רוצה שהכנסת תשמע את דעתי כאדם המכיר את העולם האקדמי הזה. יש חשש גדול, על-פי מה שמשחק בועלם האקדמי, כי מרוב מאבק בין הציונות המעשית והציונות המדינית על יצירת הציונות הסינטיטית, שכנו את הציונות הרוחנית. כל-כך הת-ווכחו כנגד התפיסה של אחד-העם שגרס ציונות רוחנית, עד שבמדינת ישראל המודרנית אנחנו משל-מים עם דלות ובינוניות בנושאי רוח. בכל תנאי, במלחמה או בשלום, היינו יכולים — ויש לנו הכוח הרוחני לכך — להיות אור מנחה גם לגויים וגם ליהודים בנושא התורה הראצינאליסטית. אלה המבינים גם בתורה ובהלכה, היהודית המסורתית, יכולים לכאוב את הכאב מדוע המדינה לא הפכה גם למרכז רוחני דתי, אורתודוקסי או רפורמי. יש לי הרגשה שגם בצד הרוחני-הדתי לא עשינו זאת. אם חס וחלילה זאת תהיה מנת חלקנו, נדמה לך, שגם בחלק מהטעם של החיים איננו מגשימים ואיננו עושים כל מה שאנו יכולים לעשות. כל האקדמאים הרדופים והרדופים אחר משרות ותארים, אחר שנת השתלמות ושנות שבתון ומעמד בחברה, מוצאים עצמם חברים נכבדים במרוץ ההתנוונות הפוקד אותנו בדור האחרון וא במחצית הדור האחרון. לא תהיה להם תקווה ולא יוכלו אפילו לומר: התרענו, כי הם אפילו אינם מתרעעים.

הי"ד י. מ. אברמוביץ:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת גרוס, אחרון המשתתפים בדיון הערב.

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הנושא שהעלה חבר-הכנסת אבא אבן לדיון, המצב בחינוך הגבוה והמחקר המדעי, הוא נושא חשוב מאוד, רחב מאוד, אבל גם רגיש מאוד. כנציג אגודת ישראל בכנסת קשה לי במיוחד לדבר על הנושא הזה מאחר שאנחנו לא כל-כך מיוצגים בקאמפוסים של האוניברסיטאות. אנחנו שומעים רק הדים על מה שמתרחש בהם, הן מבחינה מוסרית והן מבחינה לאומית. בר-צוני להקדים ולומר שכל אחד מאתנו מעריך מאוד את המדע והמחקר, יש בזה צורך רב, במיוחד שאנחנו מדינה קטנה שלא התברכה באוצרות טבע רבים והמחקר מקדם את העניינים שלנו. מה שאיננו יכיר לים לעשות באוצרות הטבע אנחנו יכולים להשקיע על-ידי מדע ומחקרים. למשל בחקלאות יש התקדמות גדולה בעקבות המחקרים שנעשו במכון וייצמן, המת-

אבל מאידך גיסא אנחנו חושבים שהמושג הזה של כלה והמדע הולכים שלובי זרוע. אינני רוצה לצאת כאן בהתקפה כללית ובביקורת כללית על מה שמתרחש בקאמפוסים. אך יש מה לבקר. אתן דוגמה מעט תוך הסטודנטים "פי האתון" שמגיע לידיו.

אורה נמיר (המערך):

איך אדוני קורא את כל העתונים?

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):

במקרה אני מקבל לביתי את "פי האתון", ואני אומר שעתון זה יכול לשקף את מה שמתרחש בקאמפוסים. אינני קורא את כלו אבל ממה שאני קורא אני יכול לומר שזה לא כל-כך מכובד למדינת ישראל.

כפי שאמרתי אינני רוצה ואין זה הוגן לצאת בהתקפה כללית על ציבור הסטודנטים. אבל ממה שמשחק בעתון "פי האתון" אפשר להסיק שהרמה המוסרית בקאמפוסים אינה כל-כך גבוהה, אם להשתמש בלשון עדינה. חברת-הכנסת נמיר, במקרה עברתי על ראיון עם פרופסור מסויים, חבל שלא הבאתי את העתון, אינני זוכר את שמו. אם לצטט מהזכרון קראתי שם בין היתר על ניפוץ התרפים של תורה אבי אברהם אבינו על-ידי לבן, והמלה תרפים היתה כתובה ב"ט" ולא ב"ת". זה היה "פי האתון", עתון הסטודנטים. זה מראה שיש בורות מוחלטת בקרב הסטודנטים ובקרב עורכי העתון בענייני יהדות. לדעתי העתון "פי האתון" הוא תעודת עניות לקאמפוסים. הבורות של הסטודנטים בתורת ישראל ובמסורת ישראל היא מדהימה. חסרות לסטודנטים הידיעות המינימאליות בתורת ישראל ובמנהגי ישראל, והם מפגינים את בורותם בעתון הזה, שלא לדבר על הרמה המוסרית של העתון ועל ניבול הפה שבו. לפעמים אנחנו מסמיקים מבושה למקרא הדברים המופיעים בו. ולא רק בבושה, אנחנו דואגים מי יהיו המנהיגים של הדור הבא ומה יהיו הידיעות שלהם ביהדות ובמסורת ישראל, ומה תהיה רמתם המוסרית בכלל.

כפי שאמרתי אני יודע שיש פרופסורים שיש להם הישגים מכובדים בתחומי המחקר. יש בהם בעלי שם עולמי המביאים כבוד לישראל. אבל זה איננו מחפה ואיננו מכפר על האווירה המוסרית בקאמפוסים. אנחנו שומעים על הנעשה בקאמפוס של אוניברסיטת באר-שבע, על חדרי שינה משותפים או לא משותפים לסטודנטים יהודיות ולסטודנטים ערבים או לא ערבים. גם אם זה לא נכון, די בכך שמדברים על זה.

חברי הכנסת, במקום שאין מוסר, אין מדע. יכול אדם להיות חמור נושא שק של ספרים, אבל אם אין מוסר, אם אין מידות, אין ערך לחכמה. לפי התייחסות המקורית של עם ישראל קבעו חז"ל: ראשית חכמה יראת השם. אינני מדבר על יראת שמיים באוניברסיטה אבל מוסר הוא ראשית החכמה. חז"ל אמרים במסכת שבת: אוי למי שיש לו דירה ואין לו מפתח לדירה. זה כתוב בארמית. החכמה היא הדירה, אבל אם אין מפתח, אם אין מוסר, אין לזה ערך. המוסר הוא המפתח לחכמה.

גדול, ממציא גדול, אבל אם התנהגותו אינה מוסרית, זה משפיע על ציבור הסטודנטים ולאחר מכן על ציבור המהנדסים.

אנו מעריכים את המחקרים הנעשים בישראל, ואני בטוח שאילו עמדו לרשות המדענים שלנו משאבים יותר גדולים הם היו יכולים להגיע להישגים יותר גדולים. אנחנו זקוקים למחקרים, אבל כפי שאמרתי הידע, ההשכלה והמוסר הולכים שלובי זרוע. חברי הכנסת פעיל דיבר כאן על כך שאין מחשבת ישראל, שלא יודעים על מחשבת ישראל. הוא מדבר מבחינה אחת, אני מדבר מבחינה דתית. האם יודע איזה סטודנט מי היה המהר"ל מפראג, שהיה אבי חכמת ישראל, אבי מחשבת ישראל בשלוש מאות השנים האחרונות? תשאלו את הסטודנטים, אינני יודע אם יש חמישה סטודנטים שיודעים מי היה המהר"ל מפראג ומה היו המחשבות שלו.

היו בעם ישראל גדולי תורה, רופאים, מהנדסים, חוקרים גדולים; בתקופת הזהב בספרד, באיטליה, היו אנשים גדולים. אני מסופק אם הסטודנטים יודעים עליהם משהו. יחד עם הצורך לשקוד על השכלה גבוהה צריך לבוא שינוי כדי שידעו יותר על היהדות, על העבר המפואר שלנו, על המוסר שלנו; שידעו יותר על הציונות, על אהבת ישראל ועל מדינת ישראל. גם את זה צריך לטפח בקאמפוסים.

הי"ר י. מ. אברמוביץ:

חברי הכנסת, אנו מפסיקים עתה את הדיון והוא יימשך באחת הישיבות הבאות. הישיבה הבאה, אם ירצה השם, מחר בשעה 11:00. ישיבה זו נעולה.

הישיבה נעולה בשעה 20:01.

אני רוצה לומר כמה מלים מן הבחינה הלאומית. חברי הכנסת לין דיבר כאן על היחס של הערבים בקאמפוסים של האוניברסיטאות. אני רוצה לשאול את חברי הכנסת ואת חברי הכנסת אכן שהוא בקי ביהדות ובמסורת ישראל והוא איש ציוני ולאומי: באיזו מדינה בעולם יכול להיות ששונא ישראל מובק, איש המטיף נגד המדינה, המפיץ שקרים בחוץ לארץ נגד המדינה, יכול להיות פרופסור מן המניין, כמו פרופסור שחק במדינת ישראל? כל אחד יכול להביע דעתו, יש אצלנו חופש הדיבור, יש אצלנו חופש להביע דעות; אבל הוא מפיץ שקרים בכתב ובעל-פה בכל מקום שהוא בא אליו. והוא פרופסור מן המניין במדינת ישראל ומקבל משכורת מן האוניברסיטה. איזו שנאת ישראל, איזו הסתה פראית הוא מסית נגד המדינה ונגד עם ישראל. רק השבוע חופץ חומר תעמולה ארסי נגד המדינה בקאמפוס בחיפה, אומרים שלא יודעים מי הדפיס את החומר ומי הפיץ אותו. הם כותבים שם שהם מתנגדים להחלטה 242, הם מתנגדים למדינת ישראל ורוצים להרוס אותה. אי אפשר להאשים איש אם לא יודעים בדיוק מי עשה זאת. אולם ברור שאלה הן התוצאות הישירות של חופש הדיבור של פרופסור שחק. אם פרוסור מן המניין מרשה לעצמו להטיף נגד קיומנו כאן ולהפיץ שקרים נגד המדינה, מה יגידו הסטודנטים הערבים? מדוע שהם לא יעשו זאת?

לפי תפיסת ישראל חייב המחנך, המרצה, המופיע על הדור הבא, להיות דוגמה אישית בהתנהגותו, ביחסו האנושי, במידותיו. יכול משהו להיות מדען